

**A MÁTÉSZALKAI KISTÉRSÉG
KERÉKPÁRÚT HÁLÓZATI
FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA**

Mátészalka, 2005. október

TARTALOMJEGYZÉK

A/ Települési kerékpárút-fejlesztési tervek.....	4
Fábiánháza.....	4
I. A település általános bemutatása.....	4
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	7
Fülpösdaróc.....	9
I. A település általános bemutatása.....	9
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	11
Géberjén.....	13
I. A település általános bemutatása.....	13
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	15
Győrtelek.....	17
I. A település általános bemutatása.....	17
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	20
Hodász.....	22
I. A település általános bemutatása.....	22
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	25
Jármi.....	27
I. A település általános bemutatása.....	27
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	29
Kántorjánosi.....	32
I. A település általános bemutatása.....	32
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	35
Kocsord.....	37
I. A település általános bemutatása.....	37
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	40
Mátészalka.....	42
I. A település általános bemutatása.....	42
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	47
Mérk.....	49
I. A település általános bemutatása.....	49
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	52
Nagydobos.....	54
I. A település általános bemutatása.....	54
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	57
Nagyecsed.....	59
I. A település általános bemutatása.....	59
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	63
Nyírcsaholy.....	65
I. A település általános bemutatása.....	65
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	68
Nyírkáta.....	70
I. A település általános bemutatása.....	70
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	73
Nyírmeggyes.....	75
I. A település általános bemutatása.....	75
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	78
Nyírparasznya.....	80

I. A település általános bemutatása.....	80
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	83
Ópályi.....	84
I. A település általános bemutatása.....	84
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	87
Ökörítőfülpös.....	89
I. A település általános bemutatása.....	89
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	93
Őr.....	95
I. A település általános bemutatása.....	95
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	98
Papos.....	100
I. A település általános bemutatása.....	100
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	103
Rápolta.....	105
I. A település általános bemutatása.....	105
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	107
Szamoskér.....	109
I. A település általános bemutatása.....	109
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	112
Szamosszeg.....	114
I. A település általános bemutatása.....	114
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	117
2. Fejlesztési elképzelések.....	118
Tiborszállás.....	119
I. A település általános bemutatása.....	119
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	122
Vaja.....	124
I. A település általános bemutatása.....	124
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	127
Vállaj.....	129
I. A település általános bemutatása.....	129
II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek.....	132
B/ Kistérségi kerékpárút-fejlesztési koncepció.....	134

A/ Települési kerékpárút-fejlesztési tervek

Fábiánháza

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Fábiánháza a DK-Nyírségben, Nyíregyházától DK-i irányban, mintegy 72 km-re található település. A 471-es útról Mátészalkánál leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás a Mátészalka-Ágerdömajor útvonalon Nagyecsedben van.

Éghajlata a mérsékelt meleg és mérsékelt hűvös öv határán terül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5-9,7°C, az évi csapadékösszeg 590-610 mm közötti. Uralkodó szélirány az É-i és az ÉK-i, de gyakori a DK-i szél is.

A településen keresztül folyik a Bódvaj-patak. Erdőtársulásaira elsősorban akác jellemző, emellett jelentős területet borítanak a nemes nyárok, egyéb lágylombúak, mint az éger, fűz és a nyír; kis területeken találkozhatunk tölgyvel és fenyővel is. A nyílt társulások között homokpuszta-rétek, zombékosok megfigyelhetők, jellemző a tözegeper, a sások előfordulása. Talaja réti, és humuszos homok talajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A község neve 1341-ben tűnt fel, megemlítve másik nevét, Boholt is (Bohol török eredetű személynév lehetett). A település neve a latin Fabianusból való magyar Fábián személynév és a -háza birtokos személyragos szó összetételéből keletkezett.

Az Ecsed, Sárvármonostra, Szentmárton és Terem falu – amelyben Szent Benedek apát és hitvalló tiszteletére emelt templom is található – a XIII. századnál korábban aligha keletkezhetett. Valószínűleg a Hontpázmányok egyik tagja telepítette. 1332-ben az ugyancsak Hontpázmány nembeli Mojs fia Mihály zálogba adta, majd 1341-ben a szomszéd Báthori Bereck fiai megvették, s ecsedi uradalmukhoz kapcsolták. Egy évszázaddal később Szatmár vármegyéből Szabolcsba került át.

A Báthoriak mellett a XV. században a Báth családnak is volt benne birtoka, ezt 1430-ban a rokonok örökölték. Egy része az Országgh családnak jutott, de ők elzalogosították 1487-ben a Harasziaknak. A Báthori család kihalása után egy ideig a királyé volt, később pedig a Bethleneké és a Rákócziaké.

A falu századokon át az ecsedi uradalomhoz tartozott. A Rákóczi-féle szabadságharc nagy pusztulást hozott az itt élőkre, a falu lakosságából négy család maradt összesen, akik ezután Ecsedbe költöztek. Így a falu helyén „puszta” maradt. Ez a terület 1720 körül Vesselényi István tulajdonába került, ő adta át megművelésre idegenből idetelepített embereknek.

1746-48 között gróf Károlyi Ferenc vette meg, s egészen a XX. század elején a magyarok mellett jelentős rutén népelemet jeleznek a források.

Az Ecsedi-láp nyugati szélére települt falu sokat szenvedett az árvizektől. 1862-ben egy nagy tűzvészben a falu kétharmada leégett. Az első világháborúban 54 fábiánházi ember halt hősi halált. A második világháború csak érintette a községet, komolyabb harcok nem folytak. 42 hősi halott volt, akiknek 1993-ban emlékművet állítottak.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as évektől önálló nagyközség volt. 1971-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Nagyecsed volt. 1991 januárjában Fábiánháza különvált Nagyecsedtől, önálló önkormányzatot alakított.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Fábiánháza egyutcás, a Fényes-folyó által kettévágott, hosszan elnyúló völgyi település. Az enyhe ívekkel hajlított, ma Petőfi és Kossuth utcára osztott útról keleti irányban, a patakot övezően félkörösen visszakapcsolt, kisebb leágazásokkal tarkított utca a XIX. század közepén épült be. Szalagtelkes házai előkertesek és lazán beépítettek.

A lakóházak előbb rakott és vert földfallal, később vályogból készültek; tapasztott faluk fehérre meszelt. Az oromfalas nyeregtető szarufás szerkezetű, náddal (ritkábban szalmával, újabban cseréppel) fedett. Régi lakóépületei háromosztatúak, homloktornácai faoszloposak. Házai (ritka kivételtől eltekintve) egyablakosak, oromfalasak. Az oromfalak deszkázottak, elvéve sövényfalasak, a szerényebbeknél a kukorica- vagy napraforgószáלבól készült sem ritka.

A községnek 1341-ben már volt temploma, védőszentje Szt. Benedek. 1802-ben új templomot építettek, melyet 1833-ban 10 méterrel meghosszabbítottak, falait megemelték, tornyot emeltek. Jellegére nézve egyhajós, egyenes záródású, homlokzati tornyos templom. A 8*22 méteres belső térnek festett deszkamennyezete, falazott szószéke és 380 ülőhelye van. Tíz változatú orgonája 1860-ban került felállításra. A református templom műemlék jellegű.

A mai görög katolikus templom 1875-ben épült, 1886-ban bővítették, 1869-ben építették a tornyát. Jellege szerint utcasorban álló, egyhajós, homlokzati tornyos, íves szentélyű templom. Külseje jellegtelen, de az északi oldalon középkori címer van befalazva. Berendezése eklektikus.

A templom érdekessége az oltár és az ikonosztázion, melynek ikonképei és fafaragásai különösen szépek; az ikonok a provinciális népi, „kárpáti körhöz” tartozó ikonfestészet példái.

3. Demográfiai jellemzők

Fábiánháza község területe 27,35 km², népsűrűsége 68,4 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (ld. 1. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1870 fő volt, 969 nő (52%) és 901 férfi (48%).

A település lakosságának 25%-a fiatalok (0-17 éves), 59%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 16%-a időskorú (legalább 60 éves).

1. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.362	2.287	1.990	1.858	1.870

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 48 fő (2,8%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezett 554 fő (32,8%), 8 osztállyal pedig 614 fő (36,3%).

A középiskolát végzett érettségi nélküliek száma 294 fő (17,4%), míg érettségivel 136 fő (8,0%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 4 fő (0,24%), míg oklevéllel 40 fő (2,4%).

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 75 férőhelyes óvoda működik, melybe 2004-ben 3 csoportban 66 gyermekkel foglalkozott 7 óvodapedagógus. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 11 osztályban összesen 193 tanuló tanult (közülük 35 első évfolyamos). A napközis tanulók száma 134 fő. Az általános iskolában 24 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 15 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egyetlen háziorvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnő foglalkoztatásával működik. Egyetlen gyógyszertár található a településen.

Időskorúak otthona nincs, a 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubjában a 2004. évben 19 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Fábiánházán 776 lakás található. 2004-ben 4 lakást bontottak el a településen, hármat új lakás építése, egyet pedig az állapota miatt.

A településen a lakások 79,9%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 48,3%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna hálózat nincs a településen, vezetékes telefonnal pedig a lakások 42%-a érhető el.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 18 kiskereskedelmi üzlet található, amelyek túlnyomó része (10) élelmiszer jellegű, míg a többi közül 1-1 iparcikk-, vasáru-, festék-, üveg szaküzlet, 2 ruházati üzlet és 4 egyéb üzlet.

A hat vendéglátóhelyből 3 étterem, cukrászda, s ugyancsak 3 bár, borozó besorolású. Helyben sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe. Posta van a településen.

A település vasúton nem elérhető, helyközi autóbusszal viszont igen. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 177 db.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 248 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 21%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerinti foglalkoztatottakat vizsgálva megállapítható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 56,8%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 38,6%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 4,6%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Fábiánházán 63 vállalkozás működik, ebből 47 egyéni vállalkozás, 8 betéti társaság és 8 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta, orvos, gyógyszertár), munkába, iskolába, valamint turista célokra használja kerékpárját. Kevésbé jellemző, hogy sport és szabadidős célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt vennék igénybe.

A szomszédos települések közül Mátészalkára, Nyírcsaholyra, Nagyecsedre, Mérekre, Vállajra, és Tiborszállásra járnak a leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonságossága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Kossuth, Petőfi, Rákóczi utcákon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével, vagy útszélesítéssel lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye. (Kossuth és Petőfi utcákon)

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A településrendezési tervben tervezett kerékpárút megvalósítása előkészítés alatt van. A pályázat benyújtása megtörtént, de döntés még nem született.

c) Szükséges kerékpárutak:

- Belterületen a Kossuth és Petőfi utcán lenne szükség kerékpárút kialakítására.
- Külterületen a Fábíánháza–Mátészalka, Fábíánháza- Vállaj útvonalon és a 4918 sz. közúton a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Fülpösdaróc

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Fülpösdaróc a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától K-re, mintegy 70 km távolságra, a Holt-Szamos és a Szamos által körbeölelt területen található település. A 49-es útról Győrteleknél leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás a Mátészalka-Csenger útvonalon Győrteleken van.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7 °C, a csapadék összege 650-670 mm. Az uralkodó szélirány az É-i, második helyen a déli.

Csupán elenyésző területet borít az akácos, kis felületeken ecsetpázsitos rétek találhatók. A lágyszárú fajok közül csomós palkával, erdei madárhurral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja fiatal öntéstalaj.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település neve az Árpád-korban foglalkozást jelentő magyar daróc köznévből származik, amelyet valamelyik szláv nyelvből vettek át; a szláv eredetű szó jelentése: „nyúzó” (azokat a vadászokat hívhatták így, akiknek a vadbőrök lenyúzása, szíjhasítás és szarvlevétel volt a feladatuk). A „Fülpös” előtag a régi Fülpös személynévből való, ami a latinból, illetve a görögből származik – jelentése: lókedvelő.

A község 1181-ben tűnik fel mint a Kölcsey-uradalomhoz tartozó cégényi monostornak a birtoka, de a keletkezését a XII. század előtti időre kell tenni. Neve arra mutat, hogy az okleveles kor előtti időben a király népei lakták. A falu határai a bizonytalan és változó medrű Szamos mindkét partjára kiterjedtek. A nemzetség és monostora még századokon át birtokolta a falut. 1417-ben a Domahidiak megtámadták a falut és teljesen elpusztították. Ekkor kapta a Pusztadaróc nevet, bár 1510-ben 5 jobbágytelke lakott volt. 1575-ben Filpessi Ferenc szerzett benne részbirtokot, amelyet 1590-ben Tardi Vörös Orbán huszártisztnak eladott. A Filpessi család 1613-ban fiágon kihalt, a rokonok osztoztak a birtokán, évtizedekig a leányági leszármazottak pereltek érte. A per még a XVIII. század közepén is folyt. 1695-ben 4 armalista nemesi, 13 jobbágy- és 4 zsellérháztartása volt.

XIX. századi földesurai közül jelentékenyebbek csak az Ilosvay és Gulácsy családok voltak. 1828-ban 30 jobbágy és 19 zsellér család élt a faluban. A jobbágyfelszabadulás idején 251 lakosa volt, 1870-ben 342-en éltek 51 házban; 1910-ben az 56 házban pedig 283-an. A XX. század első felében Luby Zsigmond és a Jéký család rendelkezett itt a legnagyobb birtokkal.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Szamosközi, az 1870-es években a Fehérgyarmati első, a XX. század elején a Fehérgyarmati, az 1940-es évek közepétől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as években a Matolcsi, majd az 1950-es évektől a Győrteleki körjegyzőséghez tartozott Géberjénnel együtt. 1969-től közös községi tanács társközsége, tanácsának székhelye Győrtelek, társközsége Géberjén volt. 1982-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Ökörítőfülpös, társközsége Géberjén, Győrtelek és Rápolt volt. Jelenleg a Győrteleki körjegyzőséghez tartozik Géberjénnel együtt.

b) Építészeti, kulturális emlékek

A Szamos partján fekvő község a folyószabályozásig sokat szenvedett a gyakori árvizektől. A régi református templomot is elvitte a víz. Különösen nagy árvíz volt 1970. május 14-15-én.

Fülpösdaróc jellege: a Szamosháton, a folyó bal partján fekvő egyutcás útifalu. A templom is az utca nyugati házsorában épült. A községnek jelentősebb új részei nincsenek. A településen különböző szélességű szalagtelkek találhatók, általában soros elrendezéssel. A település mára már átépült, jellegtelenné vált. Korábban általános volt a lakóépülettel egybeépített kamra és istálló.

Az ismeretlen időben felállított templom az ún. „Tóalján” lévő parókiális telken állt, de ezt a Szamos gyakran elöntötte. A kölcsény Tatay-család kúriájának egy magasabb részét ajándékozta templomhelyül. Ezen a helyen épült a fatemplom, melynek mennyezetén az 1752-es évszám állt. 1783-ban fatornyot építettek. E templom helyett építette az egyház népe 1875-ben a mai új református téglatemplomot. A keleti homlokzat előtti háromszintes zömök templom 20m magas, a templom nyugati vége félkörívesen záródik. A 8*16 méteres belső térben sík deszkamennyezet, két egyszerű fakarzat, vályogalapra fából épített szószék és 150 ülőhely van. Berendezésének egyes darabjai a régi templomból valók.

3. Demográfiai jellemzők

Fülpösdaróc község területe 4,25 km², népsűrűsége 75,06 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban ez a csökkenés 2004-ben is tovább nőtt minimálisan. (Ld. 2. táblázat)

A település lakosságának 21%-a fiataikorú (0-17 éves), 51%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 28%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 33 fő (11,3%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 83 fő (28,3%), 8 osztállyal pedig 89 fő (30,3%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 48 fő (16,4%), míg érettségivel 35 fő (12%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 0 fő (0%), míg oklevéllel 5 fő (1,7%).

2. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	470	466	376	325	319

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen nincs se óvoda, se iskola.

b) Egészségügy

A településen sem házi orvos, sem házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat nincs. Gyógyszertár nem található a településen.

Az önkormányzat kezelésében levő tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó otthonok száma egy; a gondozottak száma 51.

c) Lakáshelyzet

Fülpösdarócon 117 lakás található, melyek 82,9%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 63,2%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat a lakások 32,5%-ban van, vezetékes telefonnal pedig a lakások 50%-a érhető el.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 1 db kiskereskedelmi üzlet (élelmiszer jellegű) található. 2 vendéglátóhely van a településen: 2 bár, borozó besorolású.

A település helyközi autóbusszal elérhető; a postai szolgáltatások mobilposta formájában vehetők igénybe. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 169.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 33 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 19,8%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva a kistérség foglalkoztatottjait, kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 73,4%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 20,3%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 6,3%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Fülpösdarócon 10 vállalkozás működik, ebből 6 egyéni vállalkozás, 1 betéti társaság és 3 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába és iskolába járáshoz használja a kerékpárt. Gyakori még, hogy a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta), illetve turista célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé sport és szabadidős célokra használják.

A szomszédos települések közül Géberjénbe járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonságossága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Kossuth, Petőfi és a Rákóczi utcákon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település még nem rendelkezik településrendezési tervvel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt fontosak, amit kerékpárutak építésével és a meglévő utak szélesítésével lehetne megvalósítani.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Konkrét fejlesztési tervek:

- A településen belül a Fő utcán lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a Fülöpösdaróc-Géberjén útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

Géberjén

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Géberjén a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától kelere, mintegy 68 km távolságra, a Holt-Szamos partján található s. A 49-es útról Győrteleknél leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás a Mátészalka-Zajta vasútvonalon Jánkmajtison van.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7 °C, a csapadék 650-670 mm. Az uralkodó szélirány az északi és a déli.

Elenyésző erdős területtel rendelkezik, melynek nagy része akác. Helyenként találkozhatunk gyertyánnal, kemény és lágylombúakkal is. Kisebb felületeket borítanak az ecsetpázsitos rétek. A lágyszárú fajok közül leginkább csomós palka, erdei madárhur és pázsitlevelű nőszirom fordul elő. Talaja fiatal öntéstalaj.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Neve puszta személynévből vált településnévvé, s ez a falu igen korai, X-XIII. század közötti keletkezésére utal. A hazai latin Gabrianusból származó magyar Gabrian személynév van benne.

A közösség az okiratban először 1181-ben, a cégényi monostor birtokainak határjárása során tűnt fel, valószínűleg már ekkor lakott hely volt. A XIII-XIV. században a Bereg megyében birtokos Matucsinai család volt a földesura. A család 1387-ben hűtlenségbe esett, emiatt elvesztették a falut, melyet a Rozsályi Kunok, Szántai Petőfiék kapták meg, tőlük pedig leányágon a Báthoriakra szállt. 1395-ben a Kunok részét a király visszaadta a Matucsinai családnak, de 1436-ban ismét elvette tőlük, s ezt a részt is a Báthoriak kapták meg. Kis számú lakossága bizonyára elhagyta egy időre, mert a XV. században több oklevél pusztának nevezi. Gyors pusztulása és bizonytalan helyzete a Szamos közelségével és itteni kanyargós szakaszának gyakori áradásaival magyarázható. A XV. században a Báthoriak mellett a Fülpeesi, Matucsinai és Rozsályi Kun családoknak volt benne birtokuk. A XVI. században ugyanezeké a családoké, a XVII. században a Báthoriak része előbb a Bethleneké, majd a Rákócziaké lett. Mint az ecsedi uradalom egyik faluja, osztozott a többiek sorsában. 1746-48 között Géberjén is Károlyi Ferenc gróf tulajdonába került, az első népszámlálás idején pedig Károlyi Antal volt a földesura. A XIX. században és a XX. század elején a Jékýiek a fő birtokosai.

1828-ban 21 jobbágy és 16 zsellér lakott benne. A jobbágyfelszabadulás idején 269 lakosa volt. 1870-ben 73 házban 436 lakos élt, 1910-ben házainak száma 92, lakóié 528 volt. Az 1911-13. évi névtárak szerint 444 református és 54 más vallású lakója volt.

A Szamos nagy kanyarulatai mellé épített falu sokat szenvedett az árvizektől. A XV. századi pusztasodását is feltehetően a gyakori árvizek okozták. 1882-ben az egész települést elöntötte a víz. A folyó legutóbb 1970. május 14-15-én árasztotta el Géberjént.

A község határában keresendő Szernye helye. A telekhely 1417-ben tűnt fel a Matucsinai-Báthori-Rozsályi Kun uradalom birtokainak sorában.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Szamosközi, az 1870-es évektől a Fehérgyarmati I., 1971-től a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as években a Matolcsi, az 1950-es években a Győrtelemi körjegyzőséghez tartozott Fülöpösdaróccal együtt. 1969-től közös községi tanács társközsége, tanácsának székhelye Győrtelek, társközsége Fülöpösdaróc volt. 1982-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Ökörítőfülpös, társközsége Fülöpösdaróc, Győrtelek, Rápolta. Jelenleg a Győrtelemi körjegyzőséghez tartozik Fülöpösdaróccal együtt.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Géberjén a Szamosháton, a régi Szamos jobb partján, folyókanyarba települt falu. A Szamos tunyogmatolcsi átvágása óta holtág mellett fekszik. Az eredetileg egyutcás falu újabb részei elsősorban délnyugati irányban épültek. A településen a soros beépítésű szalagtelkek a jellegzetesek.

A régi fatemplom helyére 1741-ben építettek egy paticsfalú, zsindeletetős templomot, amit 1837-ben kijavítottak és építettek elé egy fatornyot. A mai református téglatemplom alapkövét 1883. március 28-án tették le. A templomot 1884-ben építették fel torony nélkül. Az észak-nyugati homlokzat előtti 21 méter magas tornya 1914-ben készült. Jellegét tekintve földszintes, klasszicista épület, oromzatos középrésszel. A 8x18 méteres belső térben egyszínűre mázolt sík deszkamennyezet és 260 ülőhely van. Az 1776-ban készült szőszékkorona még az előző templomból maradt meg.

3. Demográfiai jellemzők

Géberjén község területe 5,38 km², népsűrűsége 106,3 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 3. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 546 fő volt, 286 nő (52%) és 260 férfi (48%).

A település lakosságának 19,8%-a fiatalok (0-17 éves), 60,8%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 19,4 %-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 4 fő (0,8%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 131 fő (24,6%), 8 osztállyal pedig 142 fő (26,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 172 fő (32,2%), míg érettségivel 63 fő (12%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 3 fő (0,56%), míg oklevéllel 18 fő (3,3%).

2. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	780	664	591	580	546

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

Géberjén a környékbeli kistelepülések iskolaközpontja, Fülöpösdarócról, Ökörítőfülpösről, Győrtelekről, Rápoltról is jönnek ide diákok.

A településen egy 90 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 2 csoportban 31 gyermek járt 2 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik a településen, 8 osztályban összesen 107 tanuló tanult (közülük 15 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 25. Az általános iskolában 11 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola nem rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 9 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen sem házi orvos, sem házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat, valamint gyógyszerár ugyancsak hiányzik.

c) Lakáshelyzet

Géberjénben 209 lakás található, ezek 86,1%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 71,2%-a vezetékes gázzal. A szennyvízcsatorna-hálózatba a lakások 23,6%-a van bekapcsolva, vezetékes telefonnal pedig 59%-uk rendelkezik.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 7 kiskereskedelmi üzlet található, melyből élelmiszer jellegű üzlet 2 db és 5 egyéb üzlet.

2 vendéglátóhely működik itt, 1 étterem, cukrászda, illetve 1 bár, borozó besorolású. Helyben sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 203. Vasúti közlekedés nincs, helyközi autóbusszal elérhető a település. Mobilposta működik a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 59 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 17%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva a kistérség foglalkoztatottjait, kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 65,1%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 34,4%; a foglalkoztatottak 0,5%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Fábiánházán 16 vállalkozás működik, ebből 13 egyéni vállalkozás, 3 pedig betéti társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába és iskolába járáshoz használja a kerékpárt. Gyakori még, hogy a sport és szabadidős, valamint turista célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe, míg legkevésbé mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) használják.

A szomszédos települések közül Győrtelekre járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonságossága:

A kérdőíves felmérés szerint ott, ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól. A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon szükség lenne kerékpárutak kiépítésére – ez annak ellenére igaz, hogy jelenleg szerencsére nem jellemzőek itt a kerékpáros balesetek.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével vagy útszélesítéssel lenne megvalósítható.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terv készítése folyamatban van, kerékpárút építése szerepel benne.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése a Móricz u., Kossuth u. és Dózsa utcákon folyamatban van, melyet pályázati forrásból (Interreg) szeretnének finanszírozni

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt fontosak, amit kerékpárutak építésével és a meglévő utak szélesítésével lehetne megvalósítani.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

- Településen belül az Móricz, Kossuth, Dózsa Gy. utcákon célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a géberjéni lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Géberjén – Győrtelek útvonalon, valamint a 49-es főúti csomóponton a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

Győrtelek

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Győrtelek a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától keletre, mintegy 67km távolságra, a Holt-Szamos partján található település. A 49-es úton közelíthető meg, a települést érinti a Mátészalka-Csenger vasútvonal.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és a mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9, 6-9, 7°C, a csapadék összege 650-670mm. Az uralkodó szélirány az északi, a második helyen a déli áll.

Elenyésző erdős területtel rendelkezik, melyet főként akác és kemény lombúak, mint a kőris, szil és juhar alkotnak. Kisebb felületeket borítanak az ecsetpázsitos rétek. A lágyszárú fajok közül leginkább csomós palkával, erdei madárhurral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja öntésagyagokon kialakult réti és láptalajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A község egykori birtokosáról, egy György nevezetű személyről kapta a nevét. A történeti adatok azt bizonyítják, hogy a településnév eredetileg Györgyteleke volt, ebből Győrtelek, végül a mai Győrtelek forma jött létre.

1388-ban említik először. Alapítója a Csaholyi család György nevű familiárisa lehetett, aki urától adományként Kocsord vagy Csaholy határából kihalált területen telepített. Az bizonyos, hogy 1520-ban még a csaholyi uradalomhoz tartozott. 1546-ban Pekri Lőrinc, 1659-ben pedig a Kapy család bírta. Károlyi Sándor a falu egy részét a XVIII. század első felében megvásárolta, majd 1736-ban királyi adományként kérte az egész falut, de nem kapta meg. Ugyanezen idő tájt a másik részének Derzsy Lőrinc volt a földesura. Győrtelek a XVIII. század végétől a XIX. század végéig a gróf Károlyi, Ilosvay, Irinyi, Patay stb. családoké volt. 1828-ban 12 házban összesen 27 adózó háztartást írtak össze. A jobbágyfelszabadítás idején földesurainak száma ugyanannyi volt, mint fél évszázaddal korábban, s 328 lakos élt benne. 1870-ben, 119 házban 720 fő lakott, 1910-ben 189 házban 1.023.

Története során sok megpróbáltatásban volt része. Az ecseri vár szomszédságában fekvő települést minden hadjárat végigdúlta, emiatt a XVII. század végén, a XVIII. század elején csaknem elpusztult. A Szamos árvize szinte minden évben elöntötte. A folyó legutóbb 1970. május 14-15-én öntötte el a község nagyobbik részét.

Egyes források szerint Győrtelek határában feküdt Bodorfölde. Neve 1406-ban tűnik fel a Kállaiak, Tunyogiak és Csaholyiak pusztájaként.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Krasznaközi, az 1870-es évektől a Csengeri, 1924-től a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as évektől körjegyzőségi székhely, hozzátartozott Tunyog, az 1950-es években körjegyzőségéhez tartozott Fülöpösdaróc és Géberjén. 1969-től közös községi tanács székhelye, társközsége Fülöpösdaróc és Géberjén volt. 1982-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Ökörítőfűlöpös, társközségei Fülöpösdaróc, Géberjén és Rápolc volt. Jelenleg körjegyzőségi székhely, hozzátartozik Fülöpösdaróc és Géberjén.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Győrtelek a Szamosháton, a folyó bal partjára települt. A régi falu nagy részét a templommal együtt a Szamos a múlt század elején elhordta, az eredeti Fő utca egyik házsora maradt csak meg. A Szamos tunyogmatolcsi átvágása óta a település holtág mellett fekszik. A községben a soros elrendezésű szalagtelkek a jellemzőek. Csűr ritkán található. Helyi jellegzetesség, hogy nincsenek külön épületben elhelyezett, a telek házzal szembeni oldalán álló nyári konyhák.

A református egyház első századáról alig ismert valami. Egy 1662-ben tartott megyei vizsgálatból kiderült, hogy a szatmári német várórség a templomból mindent elhordott. 1731-ben elkészült a fatemplom, melyet elvitt a Szamos. 1781-ben építettek egy új templomot, de a Szamos miatt kénytelenek voltak attól távolabb, mintegy 700 méternyire költöztetni, s itt megint új, de már téglatemplomot építeni. 1822-ben kezdték el a templomépítést és 1833. szeptember 13-án fejezték be. A régi templom előtt egy 1765-ben épült fatorony állott, melyet a benne lévő harangjaival együtt görgettek az új templom nyugati vége felé. 1868. október 18-án tették le a kőtorony alapját és 1870. június 18-án fejezték be az építkezést. 1948-ban renoválták, s az 1980-as évek közepén újra helyreállították. Jellegére nézve egyszerű, klasszicista, félkörívvel végződő teremtemplom, amelynek oldalához boltozott helyiségekkel közrevett eklektikus tornyot emeltek. Orgonáját Ország Sándor építette 1910-ben tíz változattal. A mennyezet sík, vakolt, s a templomban 250 ülőhely van. Műemlék jellegű épület.

Szociális Otthon működik 1951-től az Újfalussy kastélyban a térség súlyosan hátrányos szociális gondjainak a megoldására.

3. Demográfiai jellemzők

Győrtelek község területe 14,77 km², népsűrűsége 114,7 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 3. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1695 fő volt, 885 nő (52%) és 810 férfi (48%).

A település lakosságának 24%-a fiatalok (0-17 éves), 58%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 18%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 111 fő (7,2%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 477 fő (31,05%), 8 osztállyal pedig 515 fő (33,5%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 256 fő (16,6%), míg érettségivel 141 fő (9,1%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 4 fő (0,26%), míg oklevéllel 32 fő (2,08%).

3. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	1.563	1.577	1.364	1.697	1.695

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 50 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 2 csoportban 56 gyermek járt 4 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 9 osztályban összesen 146 tanuló tanult (közülük 19 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 25. Az általános iskolában 14 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 17 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen két házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálatnál egy védőnő dolgozik. A településen gyógyszerár található (1 fiókgyógyszertár).

Egy időskorúak otthona van, valamint van egy 50 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősök klubja működik, amelyben 2004-ben 50 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

A település 468 lakásának 88,6%-ában van vezetékes ivóvíz és 65,9%-ában vezetékes gáz. Szennyvízcsatorna hálózatba a lakások 14,3% a van bekapcsolva, vezetékes telefonnal pedig a lakások 42%-a rendelkezik.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 14 kiskereskedelmi üzlet található, amelyek fele (7) élelmiszer jellegű üzlet, további 1 iparcikküzlet és 6 egyéb üzlet.

Az 5 vendéglátóhely közül 2 étterem, cukrászda, míg 3 bár, borozó besorolású.

Győrteleken 10 férőhelyes magán szálláshely vehető igénybe.

Vasúton és helyközi autóbuszal is elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 159. Mobilposta működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 171 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 17%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva a kistérség foglalkoztatottjait, kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 59,3%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 39,5%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 1,2%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Győrteleken 46 vállalkozás működik, ebből 33 egyéni vállalkozás, 9 betéti társaság és 4 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldása (pl. bevásárlás, posta, orvos, gyógyszertár) céljából ül kerékpárjára, emellett gyakran munkába, iskolába járáshoz használják a kerékpárutakat.

Kevésbé jellemző, hogy turista, valamint sport és szabadidős célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt vennék igénybe.

A szomszédos települések közül Kocsordra és Ökörítőfülpösre járnak a leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Kossuth utcán a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye. (Kossuth u.)

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A tervezett kerékpárút megvalósítása előkészítés alatt van. A pályázat benyújtása megtörtént (TRFC-re), de döntés még nem született.

c) Szükséges kerékpárutak:

- Belterületen a Kossuth és Tunyogi úton lenne szükséges kerékpárút építését kezdeményezni. Megvalósítását pályázati forrásokból szeretnék finanszírozni (TRFC).
- Külsőterületen a Győrtelek–Kocsord, Győrtelek-Ökörítőfülpös útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Hodász

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Hodász az ÉK-Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 44 km távolságra található település. A 471-es útról leágazó alsórendű úton, valamint a Nyíregyháza-Mátészalka vasútvonalon közelíthető meg.

Éghajlata mérsékelten meleg, közel a mérsékelten hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1980, az évi középhőmérséklet 9,5-9,7°C, a csapadék 580-590 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNy-i és a DK-i aránya is.

Erdőtársulásainak jelentős részét akácok alkotják. Kisebb részeket foglalnak el a fenyők, nemes nyárok, emellett találkozhatunk tölgyvel és kőris, szil, juharcsoportosulásokkal is. Növénytársulásaira jellemzők a homokpuszta gyepek, homoki legelők. Talaja kovárványos barna erdőtalaj, humuszos homok, valamint réti talajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A Hodász név magyar eredetű, arra utal, hogy a falut egykor királyi hódászok lakták. A település másik neve Hetény volt; ezt a középkor első századaiban használták a Hodász név mellett. A Hetény is magyar eredetű név, a vele kapcsolatos magyarázatok két csoportba foglalhatók: a törzsnévi jellegű vagy személynév eredetű.

A község neve 1272-ben Hetény alakban tűnik fel. Megtelepülése a X-XI. században történt. 1272-ben V. István király e birotot Álmos ugocsai és erdődi ispánnak és Domonkos fiának adományozta. 1286-ban eladták, majd 1298-ban a közeli Derzsen birtokos István vette meg. A Dersi család két ága közötti osztozkodásból tudjuk, hogy itt szent Imre templom állt.

Az egykori Hetény 1450-ben már puszta, a lakott hely a Hodász nevet viselte. A Dersi ág három tagja 1378-ban az egyutcás falut három egyenlő részre osztotta, a templom szentélye keleti végétől kiindulva. A Dersi család különböző ágai a falut ennek ellenére közösen bírták és rengeteget viszálykodtak a birtoklásáért. Mellettük 1481-től a Báthori családot is a földesurai közé számíthatjuk. A falu népe a Dózsa felkelésben jelentékeny szerepet játszhatott, mert Dersi László házának lerombolásáért bírói ítélettel 25 forint kártérítésre kötelezték őket.

A gr. Barkóczy és révükön a gr. Károlyi család 1654-ben vetette meg itt a lábát, amikor Zoltán Farkas özvegye 25 évre hodászi birtokrészét a Barkóczyknak elzálogosította. Időlegesen a Lónyai családnak is volt itt birtoka és 1680-ban Kölcsey-Kende Gábornak egy elpusztult nemesi kúriáját írták össze. Egy másik, a birtokos neve nélkül említett kúria a XVII. század végén kétszobás, kétkemencés faház volt, szalmafedeles, különálló konyhával, 12 lóra való szalmás istállóval. A XVIII. század elején a falu már négy utcából állott. 1728-ban 52 jobbágyháztartást írtak össze, a falukép tipikus nyírségi jobbágyfalu. Nagyobb birtokú földesura volt a Jármay, Vay, Ibrányi család, de számos egymással rokon kishemesi család lakott a faluban, némelyik 2-3 jobbágytelket bírva.

A XIX. század elején a források szerint számottevő rutén élt itt. A jobbágyfelszabadítás táján 1.484 lakosa és 19 földesura volt, az 1911-13. évi névtárak szerint 739 református és 910 más vallású lakos élt a községben. A XX. század első évtizedeiben a falu társadalmi és gazdasági életében nagy szerepet játszottak a helyi zsidó családok. Hodász e századi történelmének legszomorúbb fejezete is a zsidósághoz kapcsolódik: 1944-ben negyven családot deportáltak a községből.

A község határában keresendő Koppánytelke helye. A telekhely neve 1411-ben tűnik fel, amikor Zsigmond király többek között e birtokot is új adomány címen Jánosi Mihály fiainak, valamint Lóránd és Miklós fiának adta. A település határába olvadt Ruszka falu, melynek neve 1357-ben jelent meg, mint Radalf szomszédja. 1454-ben Hodász és Parasznya közötti határjárásban is feltűnt egy része. A község határában van Tárkány falu helye is: nevével 1325-ös oklevélben lehetett először találkozni; helyileg ugyancsak Hodász és (Kántor-) Jánosi határain belül feküdt.

Hodász az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely, hozzá tartozott Jhármí és Papos, majd önálló nagyközség volt. 1970-től nagyközségi közös tanács székhelye, Kántorjánosi és Nyírkáta társkörzetekkel. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Hodász szabálytalan alaprajzú, előkertes utcabeépítettségű, többutcsás település. A községközpont öt leágazással feltárt belterületére a palánkkal kerített, keskeny és mélyen hátrahúzódó szalagtelek a jellemző. Nem így a háromszögletűre formált, a Kossuth és Petőfi utcákkal határolt, templomos központi magnál, ahol jórészt négyszögletes tömbtelkek találhatók. Az öt utca mindegyike rövid szakasz után két vagy három ágban folytatódik, s az utóbbiakra is kurtább-hosszabb utcácskák fűződnek. A soros, ritkábban kétsoros udvarelrendezésnél az általában különálló épületeket tagoltan és funkcióknak megfelelően csoportosítják.

Valószínű, hogy a mai református templom sokszögű szentélye középkori és azonos a pápai tizedjegyzékek idején (1332-36) fennállott és Szt. Imre tiszteletére szentelt templom szentélyével. 1378-ban újra említést tettek róla. 1530 körül lett a falu népével együtt reformátussá. A 7x20 méteres belső térben a XIX. század végén, illetve 1932-ben készült fakarzatok és nagyon egyszerű padokat látunk. A szószék 1939-ben készült, nincs koronája. Kétmanuális orgonáját Barakovits János építette 1932-ben tizenegy változattal. Három harangja van, melyeket 1643-ban, 1924-ben és 1948-ban öntöttek. A 250 ülőhelyes templom műemlék.

A görög katolikus templom a XIX. század elején épült. Utcasorban álló, egyhajós, homlokzati tornyos késő barokk templom. Csaba László alkotása, belsejében Borsos Miklós rézdomborításos tabernáculuma érdemel figyelmet.

3. Demográfiai jellemzők

Hodász község területe 26,49 km², népsűrűsége 129,7 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 5. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 3.436 fő volt, 1.714 nő (49,8%) és 1.722 férfi (50,2%).

A település lakosságának 25,52%-a fiatalok (0-17 éves), 58,76%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 15,72%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 234 fő (7,5%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 964 fő (31%), 8 osztállyal pedig 1098 fő (35,3%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 489 fő (15,7%), míg érettségivel 250 fő (8%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 10 fő (0,32%), míg oklevéllel 67 fő (2,1%).

5. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	3.174	3.111	3.176	3.503	3.436

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A település 2db összesen 125 férőhelyes óvodájába 2004-ben 5 csoportban 131 gyermek járt 8 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik a településen, 21 osztályban összesen 427 tanuló tanult (közülük 69 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 73. Az általános iskolában 34 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 13 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egy házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat két védőnő foglalkoztatásával működik. Egyetlen gyógyszertár található a településen.

Egy 16 férőhelyes időskorúak otthona, valamint kettő 72 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik a településen.

c) Lakáshelyzet

Hodászton 1113 lakás található. 2004-ben 1 lakást bontottak el. A lakások 83,5%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 59,3%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna hálózatba a lakások nincsenek bekapcsolva, vezetékes telefon pedig a lakások 42%-ában van.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 34 kiskereskedelmi üzlet található, amelyek majdnem fele (16) élelmiszer jellegű üzlet és további 2 iparcikk üzlet, 2 ruházati üzlet és 14 egyéb üzlet.

A 7 vendéglátóhely közül 3 étterem, cukrászda, míg 4 bár, borozó besorolású.

Vasúton és helyközi autóbuszszal is elérhető a település; az ezer lakosra jutó személyautók száma 203. Posta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 331 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 16,13%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 53,8%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 30,9%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 15,3%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Hodászton 127 vállalkozás működik, ebből 68 egyéni vállalkozás, 39 betéti társaság és 19 kft.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás céljából ül kerékpárjára. Gyakori még, hogy a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta, orvos, gyógyszerár) is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé a sport és szabadidős célokra, valamint a turista célokra használják a kerékpárt.

A szomszédos települések közül Nyírkátára és Kántorjánosiba járnak a leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a településen belül a Dózsa György úton a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Elgondolás szintjén felmerült kerékpárút építése a Dózsa György és a Széchenyi utcán, amelyet majd pályázati forrásból szeretnének biztosítani.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a település bel- és külterületén egyaránt jelentkeznek.

- Településen belül a Dózsa György és a Széchenyi utcán lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a Hodász – Nyírkáta, Hodász – Tarnai tanya, Hodász – Kántorjánosi útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Jármi

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Jármi az ÉK-Nyírségben, Nyíregyházától keletre, mintegy 52 km távolságra található. A közlekedés szempontjából viszonylag jól megközelíthető a 49-es úton. A legközelebbi vasútállomás Mátészalkán található.

Éghajlata mérsékelt meleg, közel a mérsékelt hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1980, az évi középhőmérséklet 9,5- 9,7 °C, a csapadék 580-590 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNY-i és a DK-i aránya is.

Erdőtársulásait jelentős részben akácok alkotják. Kisebb területet foglalnak el a nemes nyárok, a fenyők és a tölgyesek. Növénytársulásaira jellemzők a homokpuszta-gyepek, homoki legelők. Talaja kovárányos barna erdőtalaj.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A XIV. század elején az oklevelek Járomtelke néven említették. Neve bizonytalan, járom alapszava szláv eredetű, mai alakjában elvonás eredményeként jött létre.

Első említésekor, 1325-ben a Karászi család birtoka volt, de 1335-ben Magyar Pál özvegye az óbudai klarisszáknak adományozta, s a később Mátészalka néven egyesült két falu része volt. A XIV. század végén már a kialakulóban lévő Csaholyi-uradalom részeként emlegették. 1388-ban Csaholyi Sebestyén szolgálataikért familiárisainak, Balog Miklós fiainak adományozta. Az adományos birtokos később Jármiaknak nevezték magukat. A Csaholyiak a falu egy részét tovább is bírni, melyek 1547-ben házasság révén Melith György kapott meg.

A XVII-XVIII. században királyi adomány részirtokosa volt, 1695-ben összesen 25 család élt a faluban, ebből gazda 19 volt. Teljesen elhagyatottnak mondták a települést 1701-ben, s 1716-ban is csupán 3 zsellér és egy özvegy élt itt. 1850 táján jellegzetes kisnemesi falu, nagyobb birtokosai a Kulin és a Tatai családok. Lakóinak száma ekkor 738 fő. 1870-ben 733 lélek élt 145 házban; területe 2.215 kat. holdat tett ki. A XX. század elején Kulin Sándornak volt a legnagyobb birtoka benne. 1910-ben 139 házban 704-en laktak. Az 1911-13. évi névtárak szerint 440 református és 262 más vallású lakója volt.

A község az 1860-as években a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as évektől a Hodászi körjegyzőség faluja papossal együtt. Az 1950-es évektől körjegyzőségi székhely, hozzá tartozott Papos. 1966-tól Pappossal közös községi tanács székhelye. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Jármi eredetileg két út kereszteződésénél kialakult, szabályos alaprajzú, többutcsás falu. A T alaprajzú korai településszerkezet párhuzamosan nyitott új utcákkal bővült a XVIII-XIX. században, s ezekről ágaznak le az újonnan épített, a volt dűlőutakhoz igazodó házsorok. A mindmáig útifalunak tekinthető község utcái előkertes beépítésűek; a szalagtelkek egy-, ritkábban kétsoros elrendezésűek. Egy-egy teleknél a kettős udvaros elrendezés figyelhető meg.

Népi építészetére jellemző, hogy a lakóházak sárral tapasztott földfalasak. Korábban a favázaspatics-, a századforduló után a rakott-, majd vert- és vályogfal volt általánosnak mondható. A nádazott ház számított a leggyakoribbnak. A lakóházak három- ritkábban kétosztatúak; földfalasak és földpadlósak. A gazdasági épületek közül az istálló (ól) gyakran összeépült a lakóházzal és azzal egy tető alá került. A Kossuth u. 32. sz. alatt, a kúriának ismert házat kismemesi család építette a XIX. sz. közepén.

A helység egyházi életéről semmit sem tudni addig, mígnem 1602-ben református egyháza harangot öntetett. Vélhetőleg az 1600-as épült a fatemplom. Egyes források szerint 1775-ben, más források szerint 1798-ban kezdődött a mostani templom építése. A kelet-nyugati tengelyű templom nyugati homlokzata elé az 1823. évben állították a homlokzat előtti 28méter magas tornyot. 1863-ban meghosszabbították a templomot. A 8*18 méteres belső térben sík, vakolt mennyezet és 270 ülőhely van. Orgonáját Kerékgyártó István készítette 1896-ban hét változattal, Váradi Miklós kétmanuálosra alakította át 1943-ban nyolc változattal. A harangokat 1841-ben és 1928-ban öntötték. Jellege szerint szabadon álló, homlokzat előtti tornyos, keletelt egyhajós templom. A késő barokk stílusú épület műemlék jellegű.

3. Demográfiai jellemzők

Jármi község területe 11,95 km², népsűrűsége 110,96 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld: 6. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1326 fő volt, 670 nő (50,52%) és 656 férfi (49,47%).

A település lakosságának 21,47%-a fiatalok (0-17 éves), 64,77%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 13,76%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 17 fő (1,4%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 269 fő (22,4%), 8 osztállyal pedig 352 fő (29,3%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 303 fő (25,2%), míg érettségivel 187 fő (15,5%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 7 fő (0,58%), míg oklevéllel 67 fő (5,6%).

6. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	993	1190	1186	1322	1326

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 50 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 2 csoportban 44 gyermek járt 3 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Az általános iskola 8 osztályában összesen 168 tanuló tanult (közülük 12 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 51. Az általános iskolában 11 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola nem rendelkezik iskolai könyvtárral, rendelkezik internet hozzáféréssel és 7 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egy házi orvos és egy védőnő látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. Gyógyszertár helyben működik.

Időskorúak otthona nincs a településen.

c) Lakáshelyzet

Jármiban 470 lakás található, melyek 94,8%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 72,3%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna hálózat nincs a településen, vezetékes telefon a lakások 54%-ában van.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 23 kiskereskedelmi üzlet található, amelyből (8) élelmiszer jellegű üzlet és további 1 ruházati üzlet és 13 egyéb üzlet. 8 vendéglátóhely működik itt, ezek közül 2 étterem, cukrászda, míg 4 bár, borozó besorolású, valamint két munkahelyi vendéglátóhely. Jármiban sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 295. Vasúti közlekedés nem érinti, helyközi autóbusszal elérhető a település. Mobilposta működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 77 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 8,9%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva megállapítható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 49,4%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 31%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 19,6%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Jármiban 87 vállalkozás működik, ebből 58 egyéni vállalkozás, 15 betéti társaság és 13 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település belterületén 2500 m kerékpárút van (Kossuth és Széchenyi u.), külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás és a mindennapos feladatok (pl. bevásárlás, posta) megoldása céljából ül kerékpárjára. Gyakori még, hogy a turista célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé sport és szabadidős célokra használják a kerékpárt.

Mátészalka közelsége meghatározó a kerékpáros forgalom szempontjából, mivel a szomszédos településekről ide járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Jármű és Mátészalka települések közötti útszakaszon a leggyakoribbak – a Jármű és Mátészalka közötti útszakaszon még útpadka sincs!

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A tervezett kerékpárút megvalósítása érdekében pályázatot már adott be a település, de döntés még nem született. A kivitelezést saját és pályázati (INTERREG) forrásból tervezik.

c) Szükséges kerékpárutak:

- A településen belül a kerékpárutak mennyisége és minősége megfelelő.
- A fejlesztési igények a külterületen jelentkeznek a legerőteljesebben. Külterületen a jármű lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Jármű-Mátészalka útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközti kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Kántorjánosi

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Kántorjánosi az ÉK-Nyírségben, Nyíregyházától keletre, mintegy 48 km távolságra helyezkedik el. A 49-es útról Örnél leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás a Nyíregyháza-Mátészalka vasútvonalon található.

Éghajlata mérsékelt meleg, közel a mérsékelt hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1980, az évi középhőmérséklet 9,5-9,7 °C, a csapadék 580-590 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNY-i és a DK-i aránya is.

Erdőtársulásait túlnyomórészt akác jellemzi, ezen kívül a nemes nyárrakkal, és fenyőerdővel találkozhatunk. Növénytársulásait főként a homokpuszta-gyepek, homoki legelők alkotják. Talaja: kovárványos barna erdőtalaj, humuszos homok és réti talajok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A Jánosi helynév a latinból átvett János keresztnévünk -i birtokosképzős származéka. A Kántor-előtag is igen régi: a Jánosi család egyik, Kántornak nevezett és a XIV. században élt tagjára utal; a név a kántor köznévvvel azonos.

A település neve 1272-ben Hodász (akkor Hetény) határjárása során tűnt fel János néven, két azonos nevű birtokot jelölve. Az egyiknek korán megjelent a plébániája is, az első falu keletkezését tehát legalább a XII. századra lehet tenni. Első lakói a Nyírség keleti peremén húzódó gyepvonal őrei lehettek. Az egyik falu birtokosa István mester, akinek fiai 1298-ban, majd 1345 körül osztoztak meg javaikon. A középkori tulajdonosnak, a Jánosiról és később Derzsről is nevezett Kántor családnak ősei jóval a XIV. század előtt kapták, a rokonság ugyanis több ágra oszlott. A szétágazó kismemesi családok tagjai tevékenyen részt vettek a megyei közéletben. Zsigmond király 1408-ban a Kántor család birtokait, mivel azok Kis Károly mellé állottak, elkobozta, s Báthori Péter főispánnak és Császári Györgynek adományozta. 1411-ben kegyelmet nyertek, s új adomány címen öt családtag a többi falujukkal együtt visszakapta.

A XIX. század fordulóján lényegében armalisták által lakott hely volt, amelyek kisebb részeit a Vay, az Ibrányi és a közeli Hodászon birtokos Komoróczy család bírta. A XIX. század elején a magyarok mellett jelentős számú rutén élt a faluban. Az 1911-13. évi névtárak szerint 1346 református és 917 más vallású lakója volt.

A mai község határába olvadt be, de külön helynévként máig is megmaradt Iklód (Nyíriklód) falu. A település a XIII. század közepén már állt. A falut Kisjánosinak, Balognak, Balogjánosinak és Iklódnak egyaránt nevezték. A birtok egy része 1394-ben a Kántorok kezében, s mint Balogjánosipuszta szerepelt. Későbbi története elválaszthatatlan Kántorjánosi történetétől, de viszonylagos önállóságát sokáig megtartotta, mert csak a XX. század elején, 1917-ben olvadt be hivatalosan a testvérközségbe. A Dersi Kántor család 1411. évi birtoka iktatása alkalmából a Jánosi határon felsoroltak tíz telket: Boglyaserdőt, Vasvárit, Rétet, Gothardot, Koppántelket, Ruszkát, Gergesmezőt, Martonyt, két Tarkánt és Cserepest. Ezek közül Gothard alapítóját egy XIV. századi oklevél említi, s Martony is előfordult már 1357-ben. Ma a helynevek közül csupán Boglyaserdő él, Boglyastanya néven.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely volt, hozzá tartozott Nyírderzs. 1970-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Hodász, társközsége Nyírkáta volt. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

A XIV. században még egyutcás, kétházoros nyírségi község településszerkezete a XVIII. század végéig alig változott, s csak az 1900-as évek elejére bővült többutcás, szabálytalan alaprajzú faluvá. Középkori településmagját az orsós elrendezésű Kossuth utca középső szakasza jelöli ki. Itt áll a református templom; ezt a szigetet keletről az Arany János utca határolja. A község utcái kivétel nélkül előkertes beépítésűek. Szalagtelkei soros, elvétve kétsoros elrendezésűek. Az udvarok beosztása a tagolt épületrendezéshez igazodik.

A földanyagú (sövény-, vert- és vályogfalú) lakóházak általában háromosztatúak. Az utcai szoba (ház) két ablaka előtt gyakorta három faoszlopos oromtornác húzódik. A konyha korábban szabadkéményes hátsó fele (fűstház) is legtöbbször már lepadott. Az első feléből (a pitvarból) nyíló harmadik helyiség, a hátsó szoba (kisház, máshol kamra) a többihez hasonlóan földpadlós és fagerendás, deszkázott mennyezetű. Az agyagból tapasztott oldalfalak fehérre meszelték. A szarufás tetőszerkezetekre nád és szalma került; később cserép, majd pala. A nyeregtető mindkét végén oromfalas, az utca felé fűrészelt deszkákkal díszített, a szegényebbek portáin tapasztott sövényfalas. A nagyobb gazdasági épületek vályogból készültek. Szarufás, cserepes tetejük deszkázott oromfalú.

A község XV. században épült templomát a XVI. század közepétől a reformátussá lett egyház használta. 1786 és 1789 között megnagyobbították, 1789-ben fa tornya épült. A kelet-nyugati tengelyű templom nyugati homlokzata elé 1833-38 között állították fel a jelenlegi kőtornyot, mely 36 m magas. 1845-ben bővítették a templomot a déli oldalhajóval, 1880-ban megépítették az északi oldalhajót is. A késő klasszicista és romantikus torony órapárkányos, rajta négyszögű téglasisak áll. A régi templom 6x17, az új kereszthajó 8x22 méteres belsejében sík deszkamennyezet és 600 ülőhely van. Orgonáját Angster József építette 1908-ban tizenkét változattal. A padok 1864-ben, a szószék és a korona 1877-ben készültek. A harangokat 1891-ben és 1924-ben öntötték. A templomban Prokob Péter papfestő 40 táblaképe található.

3. Demográfiai jellemzők

Kántorjánosi község területe 41,61 km², népsűrűsége 54,25 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 7. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2258 fő volt, 1193 nő (52%) és 1065 férfi (48%).

A település lakosságának 27,81%-a fiatalkorú (0-17 éves), 58,10%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 14,1%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 153 fő (7,6%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 706 fő (35,3%), 8 osztállyal pedig 736 fő (36,8%).

Középfiskolát végzett érettségi nélkül 273 fő (13,66%), míg érettségivel 92 fő (4,6%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 2 fő (0,1%), míg oklevéllel 36 fő (1,8%).

7. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.604	2.378	2.096	2.230	2.258

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 75 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 3 csoportban 108 gyermek járt 6 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 14 osztályban összesen 271 tanuló tanult (közülük 34 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 114. Az iskolában 23 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 23 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egyetlen házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnő foglalkoztatásával biztosítja a feladatait. Egyetlen gyógyszertár található a településen.

Időskorúak otthona nincs, azonban egy 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik, amelyben 2004-ben 18 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Kántorjánosiban 858 lakás található. A településen a lakások 73,8%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 61,4%-a vezetékes gázzal. A szennyvízcsatorna-hálózatba eddig a lakások 32,5%-át kötötték be, a vezetékes telefon-hálózatba pedig 31%-ukat.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 29 kiskereskedelmi üzlet található, amelyekből (10) élelmiszer jellegű üzlet és további 1 iparcikk üzlet, 3 ruházati üzlet és 15 egyéb üzlet.

7 vendéglátóhely működik a településen 1 étterem, cukrászda, 6 bár, borozó besorolású. Szálláshely-szolgáltatást senki sem biztosít.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 194. Vasúti közlekedés nincs, helyközi autóbuszsal elérhető a település. Posta van.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 287 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 22,3%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva látható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 46%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 35,9%, a foglalkoztatottak 18,1%-a pedig a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba tartozik.

b) Vállalkozások

Kántorjánosiban 91 vállalkozás működik, ebből 48 egyéni vállalkozás, 24 betéti társaság és 17 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldása (bevásárlás, posta, orvos, gyógyszertár) céljából ül kerékpárjára. Ritkábban munkába, iskolába járáshoz, valamint sport és szabadidős célból is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé turista célokra használják a kerékpárt.

A szomszédos települések közül Órbe és Hodászra járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Dózsa György úton a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye. (Dózsa Gy. u. és Arany J. u.)

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A kerékpárút építését pályázati forrásból tervezik.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a település bel- és külterületén egyaránt jelentkeznek.

- Településen belül a Dózsa György és az Arany János úton lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a kántorjánosi lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Kántorjánosi – Hodász, a Kántorjánosi – Őr és a Kántorjánosi – Vaja útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Kocsord

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Kocsord a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától keletre, mintegy 62 km távolságra található. A 49-es úton közelíthető meg, a települést érinti a Mátészalka-Csenger vasútvonala.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és a mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, az évi középhőmérséklet 9,6-9,7 °C, a csapadék évi összege 650- 670 mm. Az uralkodó szélirány az északi és a déli. A települést átszeli a Kocsord-főcsatorna, nyugatról a Kraszna határolja.

Néhány hektáros erdejét nemes nyárok alkotják. Kisebb felületeket borítanak a mocsárrétek és az ecsetpázsitos rétek. A légyszárú fajok közül főként csomós palkával, erdei madárhúrral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja öntésagyagokon kialakult réti és réti öntéstalajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Neve magyar eredetű, növénynevből származik. A szatmári várispánság birtoka lehetett, de egészen korán, még a XIII. század végén a Káta nb. Csaholyi család kezére került.

A község 1270-ben tűnt fel a Káta nb. Panyit fia Ábrahám végrendeletében, ez alkalommal vámját említik. 1272-ben Csiszér fia, Henrik egy jobbágytelket adott a fenti Ábrahámnak. A család alapítója, Gotthard comes a XIII. század első harmadában születhetett. Ekkor már vámos hely volt, s az is maradt 1848-ig.

A Csaholyi család 1399-ben a közeli Mácsa (Ökörítőfülpös határába olvadt be) lakosait ide telepítette át. Ettől kezdve a Csaholyi család kezén volt. A XV. században két részre oszlott, Hidas- vagy Kiskocsordra és Nagyocsordra. Az előbbi és vámjá általában királyi birtok maradt. 1416-ban Zsigmond király vámját Ónodi Czudar Péter bánnak adományozta. A Csaholyi család egyik ága 1552-ben, a másik 1569-ben kihalt. 1552-ben Csaholyi Imre két lányát, Katát és Annát a király fiúsította, de a birtok Anna révén a Melithekre szállt, akik itt kastélyt is építettek. Az egykori kastély a tudószanatóriummal szemben, az ún. Kátyótól övezett telekrészen állt.

A XVII. és XVIII. században a háborúk és az éhínségek, járványok miatt csaknem teljesen kipusztult a falu. A Melith család kihalása után, a XVIII. század első harmadában a kincstár tulajdona lett. A XVIII. században ideiglenesen több kisebb Szatmár megyei család bírta. A XIX. század elején gr. Degenfeld Miksa felesége, gr. Teleki Anna révén legnagyobb részét megszerezte, s 1944-ig révükön a gr. Tisza család volt a birtokos. Tisza Kálmán a XIX. század közepén építette a ma kórháznak használt kastélyt.

Kocsordnak a jobbágyfelszabadítás idején 884 lakosa volt. 1870-ben határa 3.750 kat. holdat tett ki; 232 házban 1.441-en, 1910-ben 397 házban 2.284-en éltek. Az 1911-13. évi névtárak szerint 1.995 református és 168 más vallású lakója volt.

Részben Kocsord, részben Mátészalka határába olvadt a középkori Alexandertelek - Sándor néven. A kis falu valószínűleg Mátészalka földesura, Karászi Sándor bán alapítása volt; 1325-ben az ő birtoka. A Csaholyiak ezt vétel útján kapcsolták uradalmukhoz és sorsa megegyezett egyéb birtokaiéval. A XVII. század végén egy ideig a ludányi Bay család birtoka. A falu már a XVI. században pusztta volt.

A település az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Önálló községű tanácsú település volt, jelenleg önálló önkormányzatú.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Kocsord jellege: a Kraszna mentén, a hajdani Ecsedi-láp északi végén telepített község régen a folyó egyik szigetén feküdt. Tulajdonképpen két falu, Nagyocsord (Nagyfalu) és Kiskocsord egyesítéséből keletkezett. Nagyocsord a mai Táncsics utca, amelynek tágas teresedése körfalut sejtet. A református templom az ovális alaprajzú tér végében, a házak mögött áll. A tér másik végén lévő darálómalom még ma is működik. A hagyomány szerint a térség közepén azelőtt tó volt. A településen a soros elrendezésű szalagtelek a jellemző.

A régi, az 1833-ban lebontott református kőtemplom valószínűleg a XVIII. században épülhetett. 1778-ban készült fatornya, benne 1775-től származó haranggal. A mai református templom 1833-1837 között épült. Fatornyát 1864-ben bontották le, s ekkor emelték a most álló téglatornyot. Jellege szerint egyhajós, homlokzati tornyos épület. A torony sisakja fagalériás. A régi temető mellé kelet-nyugati tengelyben épített templom 11x31 méteres belső terét sík, vakolt mennyezet fedi, s benne az ülőhelyek száma 550. Copf szószéke és Mózes-széke van. Az első tizenkét változatú orgonát Katona Zsigmond kocsordi születésű, bősörményi kántor ajándékozta az egyháznak 1888-ban Később Nyíregyházáról vásároltak egy újabb orgonát, melyet 1903 körül szerelt fel Kerékgyártó István. Harangjait 1869-ben és 1936-ban öntötték.

A XIX. század végén a református egyháznak itt két szárazmalma volt. Jelentős könyvtár kapott helyet Tisza Lajos kocsordi kastélyában. Rendkívüli természeti értékek találhatók a volt Tisza-kastély parkjában: hatalmas tulipánfa, vöröstölgy, több mint 120 éves mezei juhar.

3. Demográfiai jellemzők

Kocsord község területe 25,47 km², népsűrűsége 117,75 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 8. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2.999 fő volt, 1.542 nő (51,41%) és 1.457 férfi (48,58%).

A település lakosságának 22,51%-a fiatalos (0-17 éves), 58,43%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 19,05%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 82 fő (2,9%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 782 fő (28,25%), 8 osztállyal pedig 768 fő (27,74%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 626 fő (22,61%), míg érettségivel 400 fő (14,45%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 11 fő (0,4%), míg oklevéllel 99 fő (3,57%).

8. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	3251	3369	3121	3066	2999

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen 2 db összesen 125 férőhelyes óvoda található, amelybe 2004-ben 5 csoportban 109 gyermek járt 11 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik, 16 osztályban összesen 279 tanuló tanult (közülük 29 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 260. Az általános iskolában 31 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 16 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egy-egy házi orvos, házi gyermekorvos és védőnő, valamint egy gyógyszertár áll rendelkezésre. Időskorúak otthona itt nem működik..

c) Lakáshelyzet

Kocsordon 1.012 lakás található. 2004-ben 5 lakást bontottak el a településen, egyet új lakás építése, négyet pedig avulás miatt.

A lakások 92%-át bekötötték a vezetékes ivóvíz-hálózatba, 77,3%-át a gázhálózatba, 73,3%-át pedig a szennyvízcsatorna-hálózatba. Vezetékes telefonnal pedig a lakások 58%-a rendelkezik.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 29 kiskereskedelmi üzlet található, amelyekből 11 élelmiszer jellegű üzlet, további 1 iparcikk üzlet, 1 ruházati üzlet és 16 egyéb üzlet. A 12 vendéglátóhely közül 9 étterem, cukrászda, míg 3 bár, borozó besorolású.

Kocsordon sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 218.

A település mind vasúton, mind helyközi autóbuszal elérhető. Posta helyben működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 286 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 16%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva látható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 64,7%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 33,3%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 2%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Kocsordon 130 vállalkozás működik, ebből 107 egyéni vállalkozás, 12 betéti társaság és 10 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település belterületén 3370 m kerékpárút van, külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban mindennapos feladatok (pl. bevásárlás, posta, orvos, gyógyszertár) megoldása céljából ül kerékpárjára, emellett gyakran munkába, iskolába járásra használják a kerékpárutakat. Kevésbé jellemző, hogy turista, valamint sport és szabadidős célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe.

A szomszédos települések közül Mátészalkára és Győrtelekre járnak a leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei néhány helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére és a meglévő utak fejlesztésére.

A kerékpáros balesetek a Kocsord–Mátészalka, Kocsord-Győrtelek települések közötti útszakaszon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével és útszélesítéssel lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A belterületen tervezett kerékpárút megvalósítása előkészítés alatt van.

c) Szükséges kerékpárutak:

- Településen belül az Árpád, Szent István, Hunyadi utcákon lenne célszerű a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.
- Külterületen a Kocsord – Mátészalka, Kocsord – Györtelek – Ökörítőfülpös útvonalakon a legszükségesebb kerékpárút építését kezdeményezni.

A már meglévő kerékpárutak a belső forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Mátészalka

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Mátészalka az Északkelet-Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 58 km távolságra található város. A 49-es úton, valamint Nyíregyháza-Mátészalka vasútvonalon érhető el. Budapestről Debrecenen vagy Nyíregyházán út vezet a vasút; közvetlen vasútvonal visz Vásárosnaményon át Záhonyba, Fehérgyarmaton keresztül Zajtára, Csengerbe és Nagyecsed érintésével, Ágerdömajoron keresztül Nagykárolyba.

A város területén csatlakozik a Debrecenből induló 471-es út a Nyíregyházától a csengersimai határátkelőig tartó 49-es nemzetközi főközlekedési úthoz. Ezek mellett közúton Vásárosnamény, Beregsurány, Nagyecsed és Vállaj felé lehet utazni; mindegyik vonalon közlekednek a Szabolcs Volán távolsági buszjáratai.

Éghajlata mérsékelt meleg, közel a mérsékelt hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1980, az évi középhőmérséklet 9,3-9,4°C, a vegetációs időszakban 16,6-16,8 °C. A csapadék összege évente 610-630 mm. Magas a borultság mértéke, évi átlagban 50-60%-ban felhős az ég. A fagyos napok száma 50 év átlagában 109-110, 20-30 nappal több, mint a dél-alföldi tájakon. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNy-i és a DK-i aránya is. Az átlagos szélesség 2,5-3,0 m/s közötti.

Területe szélhordta homokkal fedett hordalékkúp síkság. A felszint a finomszemű homok átlagosan 8-10 m vastagságban fedt; a felső pleisztocénban keletkezett, s a későglaciálisban már csak kisebb mértékben rendeződött át. A talajvíz mélysége 2-4 m között van, kémiai jellege kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos. Artézi kútjainak száma nagy. A fürdő területé lévő kútból 58°C hőmérsékletű, kis sótartalmú, nátrium-hidrogénkarbonátos, fluoridos vizet nyertnek. A város határában folyik a Kraszna.

Erdőtársulásainak felét nemes nyárok alkotják. Nagyobb részt borítanak a lágylombúak, tölgyesek és akácok is. Növénytársulásaira jellemzők a homokpuszta-gyeppek, homoki legelők. Sűrűbben előforduló lágyszárú faj a mocsári galaj, a tőzegeper, a lápi nádperje és a borzas imola. Talaja a homokfelszínnek szélsőséges vízgazdálkodású kovárványos barna erdőtalaj, valamint réti és réti öntés talajok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A Nyírség kelet felé, a Kraszna árvizes síkjára néző lejtőn keletkezett település a kora középkorban két különálló faluból, Mátéből és Szalkából állott. A név első tagja a latin Matheus személynév magyar változata. Egyesek szerint a Zalka helynév előzménye a magyar Szalka személynév, de mások ismeretlen eredetűnek tartják. Valószínűleg mindkét falu várbirtok volt.

A XII. század közepén a Szalkából akkor még Dobosra vezető út mentén, a Hontpázmány nemzetség ősi adománybirtokán létesült Máté falu. Neve az alapító ős utódainak, II. András poroszlójának és testvéreinek a nevében tűnik fel 1206-ban és 1230-ban. A testvérfalu, Szalka a X-XI. században jött létre, majd belőle a XII. század végére kialakult Belszalka. Ettől kezdve az ősi településrészt Külszalkának, a kettőt együttesen Kétszalkának is nevezték.

A tatárjárást Szalka is bizonyára megszenvedte, ebben az időben pusztulhatott el első, a mai református templom helyén álló temploma. A falu 1268-ig királyi birtok volt, ekkor V. István Kárászi Sándor szőrényi bánnak adományozta. Valamivel később már jelentős település, erre utal, hogy az 1270-es évben elnyerte a csütörtöknapi vásártartás jogát. 1295-ben megyegyűlést is tartottak itt. A XIV. század elején Szalkát a Karásziak átengedték Máté új gazdájának, Magyar Pálnak, így az 1325-ben határjárással elválasztott birtokok egybekapcsolódtak. Előbb, a század közepén Külszalka nőtt össze Mátéval, később, 1381 után Belszalka is beolvadt az északi településrészbe. Egyesülésüket nevük összevonása tükrözi. Az új névben egy ideig ingadozott a korábbi falunévek sorrendje, végül a Mátészalka változat győzött.

1324-55 közötti terjeszkedése Magyar Pál birtokaként ugyan jelentős volt, de a vásártartás ez idő tájt ment feledésbe és ez visszaesésre utal. 1355-67 között, az óbudai klarissza apácarend rövid birtoklása idején a fejlődés felgyorsult; I. Lajos királytól új adományként 1361-ben visszaszerezte a korábbi vásártartási jogát is. 1367-től a Csaholyiak a birtokosai. Az 1380-as és 1560-as évek közötti időszakot Mátészalka mezővárosi fejlődése jellemezte. A Csaholyiak az uradalom központját Szalkán a XIV. század közepe táján már feltehetőleg újjáépített templom környékére helyezték át, földesúri kúriájukat a később Fellegvárnak nevezett településen építették fel.

A város mai határába több középkori birtok olvadt be. Bedetelke valószínűleg egykori birtokosáról kapta a nevét. A mai határ keleti részén, a Kraszna rétségei között hátságon volt a Remeteszeg nevű faluhely, melyet Magyar Pál özvegye az Ejeg nevű vízfolyással a klarisszáknak adományozott. Valahol a határ délnyugati részén lehetett Recsege, a XIII. században még a szatmári várnépek birtoka volt. A mai dűlőnevek között még megtalálható Sándor középkori település neve, sőt helye is felismerhető, 1357-ben Alexanderteleke néven fordult elő. Bagóháza dűlőnévben ma is él a XIV. századi Vágóháza birtok neve; Radalf környékén lehetett, 1362-ben Radalfi István fia István birtoka volt.

A településnek már a XIV. század végén kiterjedt autonómiát biztosítottak. Több mint egy évszázados mezővárosi fejlődése ellenére Szalkát csak 1498-ban nevezi egy oklevél mezővárosnak. Az élénk fejlődésnek az ország három részre szakadása vetett véget. A település a Csaholyiak bárói ágának kihalása után brebiri Melith Györgyé lett. Az új birokos 1543 után még Szalkán telepedett le, s fellegvárrá fejlesztette az egykori Csaholyi-kúriát, 1559-61 között azonban elhagyta az állandó csatározások, hadvonulások útjában lévő települést. A magára hagyott mezőváros nem fejlődött tovább. Az 1560-as évektől a XVIII. század végéig terjedő időszak a pusztítások és újjáépítések korszaka. 1559-1561 között az északkeleti várháborúktól szenvedett. Az újabb pusztítások a századforduló táján érték: a törökök, Básta zsoldosai, tatár hadak dúlták, fosztogatták. A Rákóczi-szabadságharc első éveiben a teljes pusztulás képét mutatta: a fejedelem küldöttei 1705 tavaszán mindössze öt embert találtak a településen.

Melith Pál 1703-ban bekövetkezett halála után, 1711-ben – részben a Rákóczi-szabadságharcban való részvétele miatt is – az egész birtokot királyi fiscus vette el. Némely részét akkor szerezte meg Károlyi Sándor, Vay Ábrahám és több itt lakó kisnemesi család (Jeszenszky, Géressy, Fogarassy stb.).

Az 1784. évi első katonai felmérés idején a városnak már 15 utcája volt, s 1786-ban az első népszámlálás 1.325 lakost és 229 házat számlált össze. Az 1871. évi népszámlálás adatai szerint 2.383 református és 1.358 más, az 1911-13. évi névtárak szerint 3.338 református és 2.332 más vallású lakója volt.

A XIX. századtól a trianoni békeszerződésig terjedő időszak a polgári városiasodás korszaka. Mátészalka lakossága háromszorosára emelkedett. Előbb körzeti központtá, majd járási székhellyé minősítették. A két világháború közti negyedszázad a városi rangját veszített, ugyanakkor megyeszékhellyé vált nagyközség látványos fejlődésének időszaka. Mátészalka Trianon után előbb Szatmár, majd Szatmár-Ugocsa-Bereg, illetve Szatmár-Bereg vármegyék központja volt. Új városcentrum alakult, nagyarányú építkezés folyt a területén. A település lakossága a korszak első évtizedében jelentősen megnövekedett, 1944 végére azonban az elvándorlás és a háborús veszteség miatt 9 ezer főre csökkent.

Mátészalka az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, melynek székhelye Ópályi volt, majd a XX. század elejétől járási székhely lett. 1945-50 között az egyesített Szatmár-Bereg vármegye székhelye volt, s ismét a térség központjává vált. Lakossága a vissza- és ide települőkkel jelentősen megnőtt. Ippal ugyanakkor alig rendelkezett, s mezőgazdasága is fejletlen volt.

1950-ben Szabolcs-Szatmár megye létrehozásával megszűnt megyeszékhelyi szerepe. A település gyarapodása azonban a következő két évtizedben – különösen az 1960-as években – erősebb üteművé vált. A nagyarányú fejlődés eredményeképpen 1969. augusztus 1-jével várossá nyilvánították. A '70-es éveket az iparosítás és közművesítés, a lakásépítés, a kereskedelem és szolgáltatás fejlesztése egyaránt jellemezte. Ezt a dinamikus és eredményes városfejlesztő tevékenységet ismerte el a Magyar Urbanisztikai Társaság 1981. szeptember 24-én, amikor Mátészalkának a Hild János emlékérmét adományozta.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Mátészalka jellege: A település a kora középkorban két különálló útifaluból állott, s a későbbiekben egybeolvadás révén jött létre. A XIV. század első felében már ikerfalus elrendezésű mai város utcahálózatának gerince a XVIII. században alakult ki. Alaprajza jellegzetesen centrális, piacos elrendezésű. Az északról délnek futó, valamint a Nyírségről a Szamos völgyébe vezető főútvonalak kereszteződésében volt a nagyméretű piactér. A középkori községközpont a román kori alapítású református templom körül lehetett.

A város mai képe a XIX. század közepe után alakult ki. A piactér körül kisvárosi jellegű, utcavonalas beépítésű a település. Itt zárt kapualjú sorházak épültek, mögöttük messze hátranyúló, soros beépítésű szalagtelkek húzódnak meg. Laza sorházas beépítésű, rövidebb-hosszabb utca beépítettségű szakaszok után a városszél utcái előkertesek. A szalagtelkek itt is soros, ritkábban kétsoros elrendezésűek; a kerítésekkel részekre osztott udvarokon tagolt épületcsoportosítás figyelhető meg. A XIX. század végén, a vasút megépülte után Mátészalka a vasútállomás felé terjeszkedett.

Református templom: 1332-ben Mát községnek már volt temploma. Talán ennek a helyén emelték a ma álló, erősen átépített templomot. Nem lehet tudni, hogy mikor lett reformátussá. Az bizonyosnak látszik, hogy a Mátészalkán birtokos brebiri Melith család pártfogása mellett ment végbe a reformáció. A református egyház első írásos emléke 1598-beli. 1790-ben csaknem teljesen átépítették a templomot. A református templom különös hatszögletű tornya, amely mai formáját 1890-ben kapta, a város egyetlen nevezetes műemléke. A templom 9,5x24 méteres belső terében vakolt mennyezet, múlt század végi berendezés és 550 ülőhely van. Orgonáját Dukász Endre építette 1893-ban kilenc változattal, majd Gerstenengst József bővítette kétmanuálosra, tizenhat változattal 1930-ban. A többször átépített templom műemlék jellegű. Jellegét tekintve téren álló, egyhajós, gótikus épület, homlokzat előtti toronnyal.

A római katolikus templomot 1893-ban építették. 1969-ben kezdték el az ősi református templomtól 2 km-re lévő templomszerű kis imaházat, amely 1971-re lett készen és amelyet 1974-ben szenteltek fel. A kelet-nyugati tengelyű épület 7x14 méteres belsejében 120 ülőhely van.

A Kossuth utca házai között van néhány barokk épület. Ezek egy részét az ecsedi vár bontási anyagából építették. Így kerülhetett elő Mátészalkán az 1484-es Báthory-címeres vörösmárvány, mely vetélkedik a legszebb nyírbátori faragványokkal és még azoknál is korábbi. Említést érdemel a Szatmári Múzeum, amely 1976-ban nyílt meg. E múzeumban látható a maga nemében hazánkban egyedülálló szekérgyűjtemény-kiállítás. Maga az épület is érdekes. A kései szecsessziós emeletes ház – a „Péchy-palota”, ahogy helyben mondják – az utolsó szatmári ispán lakhelye volt.

Műemlék jellegű épület az artisztikus hatású volt Megyeháza, amely az 1980-as évek közepéig államigazgatási célokat szolgált; jelenleg a hozzáépített színházi szárnyal a művelődési központ működik benne. A Városi Könyvtárnak otthont adó „Csizmadia-palota” az 1920-as években épült, eredetileg polgári lakóházként funkcionált, földszintjén üzlethelyiséggel. Mátészalkán található az ország első, 1888-ban villamosított lakóháza is (Kossuth u. 16.)

Népi építészet: A lakóházak a XVIII-XIX. században paticsfalúak, nád- vagy szalmafedelesek voltak. Később vert, majd vályogfallal épültek, szarufás tetőszerkezettel. A népi építészet emlékei közé sorolható lakóházak általában háromszatúak voltak. A két szoba közé ékelődött be a kemencés, szabadkéményes pitvar. Mátészalkára és környékére jellemző az utcára néző három-négy oszlop, mely a homlokzat aszimmetriájával „küszködve” rendkívül változatos és érdekes megoldásokhoz vezet. A sárral tapasztott oldalfalak fölé korábban kontyos, később csonkatornyos vagy oromfalas nyeregtető került. A nádon és szalmán kívül a szarufás tetőt helyenként fazsindely fedte, később a cserép vált gyakorivá.

A szalkai népviseletre a Tiszahát és a Szatmárság viselete volt a jellemző. Az alsóruházat tiszta kendervászonból, pamutos vászonból, gyolcsból készült, míg a felsőruházat gyapjúból, gyári textilféléből és szőrből. Különösen jelentős szerepet töltek be a gyapjúból készített kabátfélék.

Mátészalkán a múlt század végétől tűntek fel nagy számban a házi – sima és szedett – szőttesek. A századfordulóról származó, csipkemintás, szőtt abroszok, ágyterítők, függönyök a szalkai asszonyok magas szövkultúrájáról tanúskodnak.

A vallási hagyományok a térségi szokások hagyományait tükrözik: pl. a katolikusoknál a virágvasárnapon barkaszentelés, a reformátusoknál a nagypénteken böjt, a görög katolikusoknál húsvét vasárnapján a pászkaszentelés.

A város számos nevezetes személyiség szülőföldje, otthona lett.

- Szalkai László (1475-1526) esztergomi érsek és királyi főkancellár Mátészalkán született;
- Zalka Máté (1896-1937) író itt járt iskolába;
- Képes Géza (1909-1989) író-műfordító Mátészalkán született, akárcsak
- Csizmadia Zoltán (1933-ban) és Dienes Gábor festőművész (1948-ban), valamint Hauser Adrien zongoraművész (1962);
- Bíró Lajos (1959) és a finn Sirpa Ihanus (1959) szobrászművészek jelenleg is Mátészalkán élnek és alkotnak.

A várost 16 köztéri alkotás gazdagítja, közülük az egyik legjelentősebb a millicentenárium évében felavatásra került Hét vezér díszkút, Bíró Lajos alkotása.

3. Demográfiai jellemzők

Mátészalka város területe 41,81 km², népsűrűsége 432,53 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogy. (Ld. 9. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 18.084 fő volt, 9.487 nő (52%) és 8.597 férfi (48%).

A település lakosságának 19,39%-a fiatalok (0-17 éves), 66,32%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 14,29%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 285 fő (1,6%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 2.882 fő (16,7%), 8 osztállyal pedig 3.675 fő (21,3%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 3.919 fő (22,71%), míg érettségivel 4.409 fő (25,5%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 202 fő (1,2%), míg oklevéllel 1.881 fő (10,9%).

9. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	12.455	17.804	19.069	18.553	18.084

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen hat óvoda működik, amelybe 2004-ben 30 csoportban 776 gyermek járt 61 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén hat db van a településen, 90 osztályban összesen 2.008 tanuló tanult (közülük 221 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 956. Az általános iskolában 206 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 575 db számítógéppel.

Középfokú oktatást 1 gimnáziumban (853 férőhelyes), valamint 3 db szakközépiskolában (összesen 1804 férőhellyel) folytatnak.

b) Egészségügy

A településen 10 háziorvos látja el a betegeket, a házi gyermekorvosok száma 4. A védőnői szolgálat 13 védőnőt foglalkoztat. Négy gyógyszertár található a városban.

Egy időskorúak otthona van a településen, és egy 40 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik, amelyben 2004-ben 41 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Mátészalkán 6.813 lakás található. 2004-ben 10 lakást bontottak el, hármat új lakás építése, hármat avulás, négyet egyéb okok miatt.

A településen a lakások 100%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 62,6%-a vezetékes gázzal, s 54,2-uk van a szennyvízcsatorna-hálózatba bekötve. Vezetékes telefon a lakások 64%-ában vehető igénybe.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 490 kiskereskedelmi üzlet található, ebből 62 élelmiszer jellegű, 25 iparcikk üzlet, 69 ruházati üzlet és 334 egyéb üzlet. A 123 vendéglátóhely közül 89 étterem, cukrászda, 18 bár, borozó besorolású és 16 munkahelyi vendéglátóhely. A városban 33 kereskedelmi és 19 magánszálláshely vehető igénybe 99 férőhellyel.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 311.

Vasúti közlekedés van, helyközi autóbuszal is elérhető a település. Két posta működik a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 1.038 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 8,52%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 66%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 32%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 2%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Mátészalkán 1.538 vállalkozás működik, ebből 242 egyéni vállalkozás, 257 betéti társaság és 993 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban sport és szabadidős, valamint turista célokra használja kerékpárját. Gyakori még, hogy a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) és munkába, iskolába járáshoz is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe.

A szomszédos települések közül Jármiba, Kocsordra, Nyírcsaholyba, Nyírmeggyesre és Ópályiba járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Mátészalka – Jármí, Mátészalka – Kocsord, Mátészalka – Nyírcsaholy és Mátészalka – Nyírmeggyes települések közötti útszakaszokon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével vagy útszélesítéssel lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve foglalkozik kerékpárút fejlesztéssel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése folyamatban van. (Ipari, Meggyesi, Jármí, Zöldfa, Nagykárolyi, Alkotmány, Szalkai L. utcákon) A pályázat (Interreg III/A – Phare CBC) benyújtásra került, de döntés még nem született.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt fontosnak jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével és a meglévő utak szélesítésével lehetne megvalósítani.

- Településen belül az Ipari, Meggyesi, Jármí, Zöldfa, Nagykárolyi, Alkotmány és Szalkai L. utcákon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a Mátészalka– Jármí, Mátészalka– Kocsrd, Mátészalka– Nyírcsaholy és a Mátészalka- Nyírmeggyes útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Mérk

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Mérk a Délkelet-Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 65 km-re, a román határ mentén található település. A 471-es útról Nyírbátornál leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás Mátészalka- Ágerdőmajor útvonalon Tiborszállás.

A mérsékelt meleg és a mérsékelt hűvös éghajlati öv határán terül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5-9,7^oC, a csapadékösszeg 590-610 mm között van. Uralkodó szélirány az É-i és ÉK-i, de gyakori a DK-i szél is. A település mentén folyik a Kraszna.

Erdőtársulásai jelentős részét akácosok jellemzik, ezenkívül találkozhatunk tölgyvel, kemény és lágy lombúakkal, valamint fenyővel is. A nyílt társulások között homokpuszta-rétek, zombékosok is megfigyelhetők, jellemző a tőzegeper, a sások előfordulása. Talaja réti öntés, humuszos homok és lápos réti talajok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Neve puszta személynévből keletkezett magyar névadással, a régi magyar nyelvben népszerű Mérc személynév alapján. Névadója valószínűleg Merch, a szatmári németek ispánja lehetett.

A község 1299-ben tűnt fel bizonyos Miklós birtokaként. Az egy évvel később kelt oklevél arról értesít, hogy Ákos nb. István országbíró e települést leányának adományozta. 1318-ban I. Károly király és az Ákos nemzetségtől hűtlenségük miatt elvette és a Gut-Keled nb. Batori Bereck fia Jánosnak adta. Ettől kezdve az ecsedi vár tartozékaiként az uradalom sorsában osztozott. 1613 után az erdélyi fejedelmek (Bethlen, majd Rákóczi György) birtoka lett, II. Rákóczi Ferenc halála után leánya, Júlia kezével Aspremont gróf kapta meg, s így megmenekült az elkobzástól. 1724-ben Károlyi Sándor az Aspremont családtól megvette a birtokot, ettől kezdve 1945-ig a Károlyiak nagykárolyi uradalmának része volt.

1773-ban a földesúr a magyar jobbágyok helyett németeket telepített be; a németek mellett oroszokat is találunk a településen. 1776-ban az uradalmi összesítés 68 svábgazda nevét őrzi Mérc-Vállaj községekben. Az 1848-as szabadságharc után a lakosság létszáma csökkent. 1873-ban a több mint egy hónapig tartó kolerajárvány megtizedelte a lakosságot. A századforduló után a XVIII. századi német telepítésű község markánsan megőrizte kulturális elkülönültségét, de az asszimiláció erőteljesen megindult. A XIX. században Mérc hatékony parasztgazdaságaival gazdag, irigyelt településnek számított környezetében. Az 1911-13. évi névtárak szerint 801 református és 154 más vallású lakója volt.

A Trianoni békeszerződés a községet a nagykárolyi vonzáskörzetből kiszakította. Az új vonzáskörzet a Mérc-től 20 km távolságra lévő Mátészalka és Nyírbátor nagyközségek lettek. Ez időponttól számítható a sváb kultúra hanyatlása, hiszen a sváb települések (Csanálos, Fény, Börvely) Romániához kerültek, a zárt sváb települések területi egysége felbomlott.

A II. világháborút követően a községből közel 300-350 főt hurcoltak el az ún. „málenkij robotra” a Szovjetunióba sváb származásuk miatt. Ez az az időszak, amikor tömeges névváltoztatási kérelmek voltak, pl. Reszlerből Révész, Linzenboldból Losonczy, Schreckből Somogyiak stb. lettek. Az 1960-as TSZ-szervezés zökkenőmentesen ment végbe, aminek az a magyarázata, hogy a svábság nem kívánt újabb megpróbáltatásokat átélni.

A község az 1860-as években a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Az 1920-as évektől a Csengeri, majd az 1940-es évektől ismét a Mátészalkai járáshoz került. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as években a Vállaji körjegyzőség része lett. 1950-ben Mérk és Vállaj községeket egyesítették Mérkvállaj néven. 1955-ben ismét önálló községgé alakultak. 1971-től nagyközségi tanács székhelye, tanácsához tartozott Vállaj és Tiborszállás.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Mérkre a soros és keresztcsűrös elrendezésű szalagtelkek jellemzőek. Régi utcái a Fő utca (Hunyadi J. u.), Kis utca (Táncsics M. u.) és a Terem felé vezető út (Béke u.) Ezen kívül több új utca is keletkezett. Népi építészetében ritka szép csürei érdemelnek figyelmet. Sok újabb állványos szerkezetű csarnokos csűr található még, amelyek közül néhány a szomszédos Vállaj cifra csűrjeit utánozza, téglából épült, vakolatdíszes oromfallal.

Műemlékei közül 1696-ban említették először a kálvinista kézen lévő templomot. Az 1839-es tűzvészben a templom és a fa harangláb is elégett. 1850-ben újjáépítették a templomot, mely közel fél évszázad alatt korszerűtlenné vált, ezért az egyház teljesen új templom építését határozta el; Kacsó Károly nagykárolyi műépítész tervezte és Juhász György építőmester volt a kivitelező. 1990. március 29-én helyezték el az alapkövet, s készült el a mai templom a község közepén, közvetlenül a római katolikus templom mellett 1914-re, eklektikus stílusban, kelet-nyugati tengelyben. A keleti homlokzat előtti torony 25 méter magas, íves orommal csatlakozik a 320 ülőhelyes templomhoz. Orgonáját Kerékgyártó István építette 1907-ben hat változattal. Harangjait 1840-ben és 1927-ben öntötték.

A római katolikus templom 1813-ban épült, az 1839-es tűzvészkor elégett. 1882-84 között újjáépítették, de 1887-ben a zivatar a tornyot „derékba törte”. 1889-ben a község Lotz Károlytól rendelt oltárképeket; a kép 1890-ben készült el. A templom jellege szerint utcatoronyban álló, egyhajtós, kereszthajós, eklektikus építmény, sokszög alakú szentélyzáródással és homlokzat feletti toronnyal.

3. Demográfiai jellemzők

Mérk község területe 25,08 km², népsűrűsége 92,19 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 10. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2312 fő volt, 1222 nő (52,8%) és 1090 férfi (47,2%).

A település lakosságának 21,63%-a fiatalok (0-17 éves), 51,42%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 26,95%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 110 fő (5,2%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 767 fő (36,52%), 8 osztállyal pedig 604 fő (28,7%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 378 fő (18%), míg érettségivel 182 fő (8,6%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 5 fő (0,23%), míg oklevéllel 54 fő (2,57%).

10. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	3439	3128	2575	2366	2312

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A település 100 férőhelyes óvodájába 2004-ben 4 csoportban 79 gyermek járt 9 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Az általános iskola 13 osztályában összesen 241 tanuló tanult (közülük 23 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 57. Az általános iskolában 20 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 16 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egyetlen háziorvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnőt foglalkoztat. Gyógyszertár található a településen.

Egy időskorúak otthona-100 férőhelyes- működik a községben; 2004-ben 102 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Mérken 814 lakás található. 2004-ben 2 lakást bontottak el, egyet új lakás építése, egyet pedig avulás miatt.

A lakások 92,4%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 59,6%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna hálózat nincs, a lakások ellátottsága vezetékes telefontal 51%-os.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 30 kiskereskedelmi üzlet található, amelyből 11 élelmiszer jellegű, 3 iparcikk üzlet, 2 ruházati üzlet és 14 egyéb üzlet.

A 9 vendéglátóhely közül 4 étterem, cukrászda, míg 4 bár, borozó besorolású, 1 munkahelyi vendéglátóhely.

A községben sem kereskedelmi, sem magán szálláshely nem vehető igénybe. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 131.

Vasúti közlekedés nem érinti, azonban helyközi autóbusszal elérhető a település. Posta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 170 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 13.96%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 62,5%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 30,5%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 7%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Mérken 53 vállalkozás működik, ebből 41 egyéni vállalkozás, 5 betéti társaság és 5 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta, gyógyszertár, orvos), munkába és iskolába járáshoz használja a kerékpárt. Gyakran sport és szabadidős célból is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe, s legritkábban turista célokra használják.

A szomszédos települések közül Vállajra járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon a kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

A kerékpáros balesetek nem jellemzőek a településre.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építését pályázati forrásból tervezik. A pályázat már beadásra került, de döntés még nem született.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt fontosnak jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével lehetne megvalósítani.

- Településen belül a Hunyadi utcán lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen Mérc – Kocsord, Mérc – Ökörítőfülpös útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Nagydobos

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Nagydobos az Északkelet-Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 60 km távolságra található. Közlekedési szempontból nehezen közelíthető meg, a 41-es útról leágazó alsórendű úton, valamint a Záhony- Mátészalka vasútvonalon érhető el.

Éghajlata mérsékelten meleg, közel a mérsékelten hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1950, az évi középhőmérséklet 9,5- 9,7 °C, a csapadék évi összege 610-630 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNY- i és a DK-i aránya is. A településtől keletre folyik a Kraszna.

Erdőtársulásainak felét akácosok alkotják, de jelentős területet borítanak a nemes nyárok is. Kisebb helyet foglalnak el a tölgyesek, a lágylombúak és a fenyők. Növénytársulásaira jellemzők a homokpusztagyeppek, homoki legelők. Sűrűbben előforduló lágyszárú faj a mocsári galaj, a tözegeper, a lápi nádperje és a borzas imola. Talaja kovárványos barna erdőtalaj.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A megye egyik legrégebbi települése, megszállása alighanem összefüggésben áll a Szamos völgyére néző, a Nyírség keleti peremén húzódó gyeplíniával. A településnév foglalkozásnévből ered. Első lakói minden bizonnyal a közeli gyeplíni védelmével megbízott népekhez, mégpedig az örök csoportjához tartoztak, akik dobolással adták hírt az ellenség mozgolódásáról, közeledéséről.

A község először 1219-ben tűnik fel egy idevaló poroszló nevében. 1287-ben IV. László király a Hont-Pázmán nb. Kozma fiaitól elvette, s a Balog-Semjén nb. Ubul fia Mihálynak és Pálnak adományozta. 1296-ban Kozma fiai osztották rajta, a mellette lévő Pályival (ma: Ópályi) és Dégföldével. Ekkor a falunak már temploma volt, amelyet Szent Márton tiszteletére építettek. A XIV. században ismét királyi adománylevéllel Perényi Imre kapta meg, s a Perényi-birtokok sorsát követve, az 1832-36. évi Országgyűlés rendelkezéséig Bereg megyéhez tartozott.

Nagydobos a Perényiek kezén gyorsan fejlődött: ennek jele az is, hogy 1421-ben vásárjogot kapott. A XVI. században a Perényi család mellett a Dersi család is birtokolta egy részét. 1600-ban Perényi Györgynek 11, Dersi Miklósnak 7 háznépe volt benne. Ettől kezdve nagyobb részének mindig a Perényi család volt a földesura; az 1639-i osztzkodás során az itteni udvarházat a hozzátartozó földekkel, rétekkal Perényi Imre kapta meg. 1658-ban Barkóczy László fiára hagyta itt álló udvarházát. 1671-ben és 1676-ban említik Georgy Toldy udvarházát Nagydoboson. A XVIII. században a gróf Károlyiak és Dessewffyék szereztek benne birtokot. A XIX. században a Dessewffy, a Péchy és a Lónyai család is birtokolta egy részét, de legnagyobb birtokosai 1945-ig a br. Perényiek voltak.

Az 1911-13. évi névtárak szerint 1.177 református és 683 más vallású lakója volt.

A község határában van Töröstelek. A Nagydoboshoz tartozó telephely neve 1296-ban jelent meg, mint Hontpázmány nb. Kozma fiainak birtoka.

Nagydobos eredetileg Szabolcs vármegyéhez tartozott, utána Szatmárhoz, a középkor végén ismét Szabolcshoz, majd a XIX. század elejéig Bereghez. 1832-ben az országgyűlés Tarpával cserélte el, amely bár a Tiszán túl feküdt, addig Szatmár vármegye része volt. A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as évektől körjegyzőségi székhely, hozzá tartozott Nyírparasznya. 1971-től önálló községi tanácsa volt. Jelenleg önálló önkormányzatú település.

b) Építészeti, kulturális emlékek

A település jellege: alapjában véve egyutcás, előkertes beépítésű község. Szalagtelkeire a soros udvarelrendezés a jellemző. Belső kerítésekkel részekre osztott telkein tagolt épületelrendezés figyelhető meg. Az 1808-ban épült Perényi-kastélyban ma általános iskola és diákotthon van. Jellege szerint szabadon álló, földszintes, eklektikus díszítéssel átformált klasszocista kastély. A kastélyból származik a nyírbátori Báthori István Múzeumban lévő Perényi-címer töredék. Br. Perényi Péter 1868-ban építtette a kastélyhoz tartozó sírkápolnát, amely késő romantikus stílusú, neogótikus berendezéssel. Az oltárképet Jakoby Károly festette, az építtető mellszobrát Kallós Ede alkotta.

A település régi temploma a falun kívül állott és falain freskónyomot találtak. Vélhetőleg Márton püspöknek volt szentelve. Ezt a műemléki szempontból is értékes épületet 1894-ben bontották le. A mai református templom 1894-1902 között épült a régi templom lebontása után. A kelet-nyugati tengelyű templom nyugati homlokzata előtt 28 méter magas torony található. A 12x22 méteres belső térben díszes, festett vakolt mennyezet és 400 ülőhely van. Orgonáját Ország Sándor készítette 1910-ben hét változattal. Harangjait 1924-ben öntötték.

Népi építészet: A lakóházak földfalúak, a még ma is álló legrégebbi házak legtöbbje vályogból falazott. A szarufás tetőszerkezetek általában szalmával fedettek. A lakóházak háromosztatúak. Az utcai szoba elé sokszor faoszlopos oromtornác került. A gazdasági épületek szegényesek és jellegtelenek.

3. Demográfiai jellemzők

Nagydobos község területe 26,93 km², népsűrűsége 84,74 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 11. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2282 fő volt, 1201 nő (52,6%) és 1081 férfi (47,37%).

A település lakosságának 26,78%-a fiatalos (0-17 éves), 56,19%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 17,03%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 79 fő (3,8%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 648 fő (31,25%), 8 osztállyal pedig 616 fő (29,7%).

Középszkolát végzett érettségi nélkül 438 fő (21,12%), míg érettségivel 219 fő (10,56%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 9 fő (0,4%), míg oklevéllel 64 fő (3,08%).

11. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2438	2378	2208	2315	2282

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 100 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 4 csoportban 105 gyermek járt 9 óvodapedagógus felügyelete mellett. Egy számítógép van az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 22 osztályban összesen 289 tanuló tanult (közülük 38 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 30. Az általános iskolában 34 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 20 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egyetlen házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat keretében egy védőnőt foglalkoztatnak. Gyógyszertár van a településen.

Időskorúak otthona nincs, nappali ellátást nyújtó idősek klubja sem működik.

c) Lakáshelyzet

Nagydoboson 739 lakás található, 83,4%-ban van vezetékes ivóvíz, 61%-ában pedig vezetékes gáz is. A szennyvízcsatorna-hálózatba eddig a lakások 31,1%-át kötötték be. Vezetékes telefontal a lakások 53%-a rendelkezik.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 26 kiskereskedelmi üzlet található, amelyekből 7 élelmiszer jellegű, 1 iparcikk üzlet, 3 ruházati üzlet, 15 pedig egyéb üzlet. A 6 vendéglátóhely közül 4 étterem, cukrászda, míg 1 bár, borozó besorolású, 1 munkahelyi vendéglátóhely.

Nagydoboson sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 176. A község mind vasúton, mind közúton elérhető, helyközi autóbusz-járat érinti. Posta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 215 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 16,8%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 58,3%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 31,4%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 10,3%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Nagydoboson 59 vállalkozás működik, ebből 42 egyéni vállalkozás, 12 betéti társaság és 5 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás céljából és a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) veszik igénybe kerékpárjukat. Legkevésbé a sport és szabadidős célokra, valamint a turista célokra használják a kerékpárt.

A szomszédos települések közül Ópályiba és Szamosszegre járnak a leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

Bár a kerékpáros balesetek száma alacsony a településen, a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon –kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságosabb kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A tervezett kerékpárút a Vásárhelyi-terv keretén belül fog megvalósulni (Fő és József Attila utca)

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen bel- és külterületén egyaránt jelentkeznek.

- Településen belül a már említett Fő és a József Attila utcán lenne célszerű kerékpárutat építeni.
- Külterületen a nagydobosi lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Nagydobos – Ópályi és a Nagydobos – Szamosszeg útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Nagyecsed

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Nagyecsed a Nyírségi homokvidékhez tartozó Délkelet-Nyírség kistájegységben, Mátészalkától délre-délkeletre, a már a már lecsapolt Ecsedi-láp szélén, a Kraszna csatorna mellett, Nyíregyházától keleti irányban mintegy 75 km-re található város. A 471-es útról Mátészalkánál leágazó alsórendű utakon közelíthető meg, a települést átszeli a Mátészalka-Ágerdőmajor vasútvonal.

A mérsékelt meleg és a mérsékelt hűvös éghajlati öv határán terül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5-9,7 °C, az évi csapadékösszeg 590-610 mm közötti. Uralkodó szélirány az É-i és ÉK-i, de gyakori a DK-i szél is. A településen átfolyik a Kraszna, valamint a Kocsordi-főcsatorna.

Erdőtársulásainak harmadát az akácok alkotják. Nagyobb területet borítanak a tölgyesek, a nemes nyárok és a lágylombúak, de találkozhatunk fenyővel és kemény lombúakkal is. A nyílt társulások közül gyakoriak a homokpuszta-rétek, zombékosok, s jellemző a tözegeper, sások előfordulása. Talaja: réti öntés, réti és lápos talajok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A város neve valószínűleg személynévi eredetű, a személynév „ecs-öcs” (fiatalabb testvér) –d képzős származékából áll. A Nagy- jelző megkülönböztető szerepű volt, mert a település szomszédságában állt a már régen elpusztult Kisecsed falu.

A honfoglalás idején Tas vezér földvárat készíttetett a jelenlegi Sárvári dombon. A földvárra később, a XI. században a Gutkeled nemzetség kolostort építtetett, melynek maradványai a mai napig megtalálhatók. A legelső írás, amely Ecsedről megemlékezik, 1217-ből való.

Ecsed megalakulásától kezdve a Gutkeledké. A XIV. században már Nagyecsed a Gutkeled nemzetségből származó Báthoriak nagy birtokközpontja volt. 1334-ben I. Károly a Báthori családnak engedélyt adott, hogy a mocsaraktól védett településen várat építsenek és azt hívségnek nevezzék. A vár 1354-re felépült és 1770-ig országos események és alkudozások színhelye volt.

1354-ben a Gutkeled nemzetség három ága osztozott az addig közös birtokon. A település 1490-ben mezővárosi rangot kapott. 1492-ben Báthori András a várat megerősítette, amely ettől kezdve a vármegye legfontosabb erőssége lett; az erdélyi fejedelmek és a magyar királyok közötti harcokban nagy szerepet játszott, különösen a XVI. században. A vár alatt a falu nem volt nagy település. 1549-ben is csak 6 porta volt benne, az akkor még lakott, mellette lévő Szentmártonban pedig 2 porta; maga a vár az elővárakkal együtt nagy hadi jelentőséggel bírt.

A Báthoriak Ecsedi ága 1605-ig birtokolta Ecsedet és a várat. Az országbíró halála után somlyói Báthori Gábor örökölte az ecsedi uradalmat. Központja a megerősített vár és a mellette kialakult mezőváros volt. Báthori Gábor meggyilkolása után, 1613 végén Ecsed vára a császáriaké lett, s az uradalom 1619-ig a kincstár kezén maradt. A vár 1619-ben meghódolt Bethlen Gábornak, aki egy ideig a koronát is őriztette, majd rövid ideig tartó birtokos-változások után I. Rákóczi György kapta meg.

Ecseden 1648-ban 118 háznép, 35 nemesi udvartelek és 6 puszta telek volt. Kisecsded ekkor még lakott település 39, jobbágyokból és zsellérekéből álló háznéppel; itt volt a vár veteményeskertje. Szentmárton fele Szabolcs, fele Szatmár megyéhez tartozott 42 háznéppel.

A Rákóczi-féle szabadságharcban betöltött hazafias szerepe miatt az 1711. évi szatmári béke kimondta a vár megsemmisítését. A lebontott vár a köveit a település építkezéseihez használták fel. A vár lerombolásával a láp elveszítette addigi védelmi s életfenntartási jelentőségét, a megnövekedett számú lakosságot már nem tudta eltartani. Ezért 1749-től több kísérlet történt a láp lecsapolására termőföld nyerése érdekében.

A falut és a hozzátartozó uradalmat 1746-1748-ban gr. Károlyi Ferenc szerezte meg. A XVIII. század elejétől igen nehézé vált az itt élők helyzete. Különösen új földesuraikkal, a gróf Károlyiakkal „gyűlt meg a bajuk”. Ezt a küzdelmet jelzi az ún. százéves úrbéri per, amelyet a mezőváros zsellérsorba süllyesztett lakosai 1744-től a régi kiváltságaik visszaszerzéséért, a határukhoz tartozó Kisecsdedi-puszta, Hamis-tó, Nagy-tó, Száznyolchold és más területek birtoklásáért folytattak a Károlyiakkal. A hosszú pereskedést 1876-ban egyezség zárta gróf Károlyi György és Nagyecsded között; a megállapodás Ecsed régi dicsőségéből csupán mezővárosi minősítést hagyta meg, de azt is csak a polgári szempontokat érvényesítő 1876-os közigazgatási reformig, amikor megfosztva addigi rangjától Nagyecsdedet nagyközséggé nyilvánították.

A településnek a XIX. század közepén 1.320 lakosa volt. 1900-ra az egész láp művelés alá került, a lakosság földművelővé lett. Az 1911-13. évi névtárak szerint 3.550 református és 709 más vallású lakos élt itt.

A trianoni békeszerződés Nagyecsdedet az ország közepéből határmenti településsé tette, s ez a tény jelentősen visszavetette területi-központi szerepét, fejlődését lelassította. A harmincas években felerősödött a polgárosodás. A hatvanas évek második felének iparosítási hulláma Nagyecsdedet nem érintette, ami bizonyos értelemben lelassította a fejlődés ütemét.

A kilencvenes évek nemcsak a társadalom demokratizálódását, hanem a városiasodás döntő fordulatát is meghozta Nagyecsded lakói számára. A közművesítettség javulása, az infrastruktúra alaplétesítményeinek kiépülése, a középiskolai képzés újbóli beindulása megnyitotta az utat az urbanizáció kiteljesedése felé. A mintegy 7.500 lakosú nagyközséget 1997. július 1-jétől várossá nyilvánították.

A mai Nagyecsded közvetlen közelében állott a középkorban Ecsedszentmárton, Kisecsded és Sárvármonostora; ma is élő helynevek. A város az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as években önálló nagyközség volt. 1971-től nagyközségi közös tanács székhelye, Fábriánháza társközséggel. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Nagyecsded jellege: Az egykori Ecsedi-láp mellett fekvő településnek a már teljesen elpusztult, de egykor jelentős vár miatt központi szerepe volt. A szabálytalan alaprajzú város, amelynek sok utcája már a XVIII. században bizonyíthatóan megegyezett a maiakkal, nagyrészt a vár védőrendszerének megfelelően alakult ki. Erre utalnak a hagyományos utcanevek is: Sziget utca (Széchenyi u.), Víz utca (Szabadság u.), Sánc utca (Árpád u.) stb. A településre a kisméretű, soros vagy keresztcsűrös elrendezésű szalagtelkek jellemzőek.

Népi építészete: A település mára csaknem teljesen átépült. Több állványos szerkezetű, csarnokos csűr található itt, ezek többsége deszkafalás, de néhány újabb épület a vállaji téglaműfalas cifra csűrök hatását mutatja.

Műemlékei: A mai várostól három kilométernyire dél felé állott korai földvár kutatásakor 3 középkori templom nyomára bukkantak. Közülük az első a volt kegyúri kőegyház, amely a XI. század derekán épült. A második az a téglabazilika, amely az első templom lebontása után épült a XII. század első felében; ez volt az un. „Sárvár” monostora, amelyet Szent Péter tiszteletére szenteltek, s hozzá kolostor vagy világi lakóhely is kapcsolódott. A monostor pusztulása a XIV-XV. század fordulójára tehető. A harmadik egy plébánia templom emléke, amely a monostorral egy időben épült Szent Benedek tiszteletére. A jelenlegi református templom helyén épült 1863-ban neogótikus stílusban. A kétmanuális orgonát Kerékgyátó István készítette 1903-ban tizennyolc változattal. A négy karzattal együtt a templomban 1200 ülőhely van, mennyezete, sík, vakolt. A templom részleteiben neogótikus, historizáló stílusban épült.

A református templomon kívül római katolikus és görög katolikus templom is működik a városban.

Nagyecséd nevezetességei:

- az Ecsedi- láp maradványai,
- a Sárvári-dombi monostor maradványai,
- villanytelep ipari műemlék (1914-1920 között épült),
- országzászló emlékmű a református templom kertjében (1930),
- Kodály Zoltán emléktábla a művelődési házban (1983),
- Dancs Lajos emléktábla az általános iskolában (1989),
- kopjafa az 1956-os események emlékére (Krupiczter Antal falfaragó művész, 1989),
- világháborús emlékmű a református templom előkertjében (Szűcs Gusztáv polgármester terve alapján a mátészalkai Szolgáltató és Vegyipari Szövetkezet készítette, 1991),
- harangtorony emlékmű az Ecsedi-lápról a római katolikus templom előkertjében (Krupiczter Antal, 1993),
- Péchy László szivattyútelep emléktábla (Sebestyén Sándor szobrászművész, 1994),
- Millecentenáriumi emlékmű (Bíró Lajos, Ihonius Sirpa szobrászművészek, 1996).

3. Demográfiai jellemzők

Nagyecséd területe 43,87 km², népsűrűsége 152,86 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (ld. 12. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 6.706 fő volt, 3.499 nő (52,11%) és 3.207 férfi (47,8%).

A város lakosságának 25,13%-a fiatalok (0-17 éves), 58,28%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 16,59%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 214 fő (3,5%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 1922 fő (31,5%), 8 osztállyal pedig 1862 fő (30,5%).

Középfiskolát végzett érettségi nélkül 1273 fő (20,8%), míg érettségivel 660 fő (10,8%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 22 fő (0,36%), míg oklevéllel 150 fő (2,4%).

12. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	7.653	7.311	7.109	6.797	6.706

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen 3 db óvoda működik, amelybe 2004-ben 12 csoportban 255 gyermek járt 26 óvodapedagógus felügyelete mellett. Egy számítógép van az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 41 osztályban összesen 795 tanuló tanult (közülük 132 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 224. Az általános iskolában 58 főállású pedagógus dolgozik. Az általános iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 73 db számítógéppel.

Középfokú oktatást 2 gimnázium (összesen 82 férőhely) folytatnak.

b) Egészségügy

A településen három háziorvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat négy védőnőt foglalkoztat. Egyetlen gyógyszerár található a városban.

Időskorúak otthona, valamint nappali ellátást nyújtó idősek klubja nincs a településen.

c) Lakáshelyzet

Nagyecsedden 2.354 lakás található. 2004-ben 9 lakást bontottak el, hetet 7 új lakás építése, egyet avulás, egyet pedig egyéb okok miatt.

A lakások 83,9%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 63,7%-uk vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna hálózat nincs a településen, vezetékes telefon pedig a lakások 54%-ában üzemel.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A városban összesen 90 kiskereskedelmi üzlet található, amelyekből 32 élelmiszer jellegű, 3 iparcikk üzlet, 13 ruházati üzlet és 42 egyéb üzlet. A 25 vendéglátóhely közül 18 étterem, cukrászda, míg 7 bár, borozó besorolású.

Nagyecsedden kereskedelmi nem, de 1 magán szálláshely igénybe vehető (3 férőhelyes).

Vasúti közlekedés van és helyközi autóbuszal is elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 172. Posta helyben működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 752 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 18,11%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 44,5%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 30,3%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 35,2%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Nagyecsedden 232 vállalkozás működik, ebből 184 egyéni vállalkozás, 21 betéti társaság és 23 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban sport és szabadidős, illetve turista célokra használja a kerékpárt, emellett gyakori, hogy munkába, iskolába járáshoz és a mindennapos feladatok (bevásárlás, orvos, gyógyszerár) ellátásához is igénybe veszik.

A szomszédos települések közül Fábíánházára járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Vasút, az Árpád és a Rákóczi utcákon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével (akár a töltésen is) megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút fejlesztéssel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése folyamatban van. A pályázat (Interreg III/A – Phare CBC) benyújtásra került, de még döntés nem született.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt fontosnak jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével (akár a töltésen is) lehetne megvalósítani.

- Településen belül a Vasút, Árpád és a Rákóczi utcákon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen Nagyecsed – Nyírcsaholy, Nagyecsed – Tiborszállás, Nagyecsed – Fábiánháza és Nagyecsed – Győrtelek útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Nyírcsaholy

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Nyírcsaholy a DK-Nyírségben, Nyíregyházától keleti irányban, mintegy 65 km-re található település. A 471-es útról Mátészalkánál leágazó alsórendű úton közelíthető meg, átszeli a Mátészalka-Ágerdőmajor vasútvonala.

Éghajlata a mérsékelt meleg és mérsékelt hűvös öv határán terül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5- 9,7 °C, az évi csapadékösszeg 590-610 mm közötti. Uralkodó szélirány az É- i és az ÉK- i, de gyakori a DK- i szél is. A település határában folyik a Kraszna.

Erdőtársulásainak felét akácok alkotják, emellett jelentős területet képviselnek a lágylombúak, valamint a nemes nyárok. Kis területen találkozhatunk fenyővel és tölgyvel is. A nyílt társulások között megfigyelhetők homokpuszta-rétek, zsombékosok, s jellemző a tőzegeper, a sások előfordulása. Talaja réti, réti öntés, kovárványos barna erdőtalaj, valamint humuszos homok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település neve szláv eredetű, az alapjául szolgáló szláv személynév magyar névadással vált településnévvé. A tájra utaló Nyír- előtag megkülönböztető szerepű. A települést birtokló Csaholyi családnak volt még hasonló nevű birtoka Közép-Szolnok megyében is a Kraszna mellett, amelyet Magyar-, Oláh-, Középső-, Felső- és OrratlanCsaholynak is neveztek.

A község 1270-ben a Káta nembeli Csaholyiak birtokaként tűnik fel, de ennél bizonyára korábban keletkezett, mert a nemzetség a XI-XII. században Szatmárba költöző ágának ez volt az első falva. A nemzetség itt felépített monostorát 1327-ben említik először; a monostor emléke a falu MonostorCsaholy elnevezésében maradt meg. A település, mint a nagy Csaholyi-uradalom középpontja a forgalmasabb helyek közé tartozott, s vásártartási joga is volt. 1429-ben Csaholyi János és László új adományt nyertek Zsigmond királytól minden birtokukra.

A XVII. század sok csapást hozott a községre: a kóboroló, fosztogató török és német hadak teljesen elpusztították a Csaholyiak erődített kastélyával együtt. 1604-től az 1800-as évek elejéig pusztta volt. 1727-ben Bencze Sámuel kapta meg. 1747-ben gróf Teleki, gróf Károlyi, Újhelyi, Irinyi stb. családok voltak a birtokosai. A pusztta 1814-ben kezdett benépesedni, de 1848 körül is csak 678 lakosa volt. A XX. század elején a báró Uray, Budaházi, Szalkai és Berger családokhoz tartozott.

A község határában keresendő az elpusztult Huszt neve helye: ez a falunév 1337-ben tűnt fel a Káta nembeli Csaholyiak kezén. A község mai határában állt Szentmiklós helye is, mely faluhely 1429-ben a Csaholyi birtok egyike volt. Egykori templomának védőszentjéről kapta a nevét.

Ugyancsak a község határában keresendő Abaháza helye: a telekhely 1358-ban Cсахollyal szomszédos földként szerepelt. Egykori lakott hely voltára a -háza utótagjából lehet következtetni.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének a része lett. 1990-ig önálló községi tanáccsal rendelkezett; jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Nyírcsaholy a Nyírség keleti peremén fekvő, a XIX. század legelején újratelepült középkori község. Mai formájában lényegében keresztutcás útifalu, bár főbb gerincét a volt Nagy, illetve Templom utca jelöli ki. Utcáira az előkertes beépítettség a jellemző. Szalagtelkei soros, elvéve kétsoros udvareltrendezésűek. A településen tagolt épületelrendezés figyelhető meg.

Lakóházai közül a nagyobb épületek földfalúak, sárral tapasztott oldalaik fehérre meszeltek. A kisebbek favázások, nyitott vagy deszkázott oldalfalúak. A nyeregtetők szarufás szerkezetűek, fedésükre szalmát, nádat, később cserepet használtak. A lakóházak kevés kivétellel háromosztatúak, szoba + pitvaros, szabadkéményes konyha + kamra alaprajzúak. A gazdasági épületek közül az istálló és a dohánypajta a legnagyobb. Változatos anyagfelhasználás és szerkezet figyelhető meg a tengerikásoknál, a disznóólaknál és a különböző rendeltetésű színeknél. Változatosak a kerítések is; legszebbek a faragott faoszlopokkal ágasolt deszkakerítések.

Az egykori, dombon álló monostort 1327-ben említik; a templom romjai a községben 1848-ban még láthatóak voltak. 1822-ben fatemplomot építettek, amelyet 1863-ban lebontottak. A jelenlegi római katolikus templom 1869-ben épült. 1914-ben új boltozattal látták el és kifestették. Az 1960-as években református imaház épült, melynek 5x7 méteres termében 50 ülőhely van.

3. Demográfiai jellemzők

Nyírcsaholy község területe 34,34 km², népsűrűsége 64,79 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 13. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2225 fő volt, 1141 nő (51,3%) és 1084 férfi (48,7%).

A település lakosságának 25,43%-a fiatalos (0-17 éves), 59,23%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 15,34%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 58 fő (2,9%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 609 fő (30,7%), 8 osztállyal pedig 527 fő (26,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 487 fő (24,58%), míg érettségivel 230 fő (11,6%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 11 fő (0,5%), míg oklevéllel 59 fő (2,9%).

13. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.577	2.564	2.282	2.198	2.225

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 100 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 3 csoportban 77 gyermek járt 7 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik, 15 osztályban összesen 264 tanuló tanult (közülük 33 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 125. Az általános iskolában 25 főállású pedagógus dolgozik. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, 12 db számítógéppel, internet hozzáférés nincs.

b) Egészségügy

A településen egyetlen háziorvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnőt foglalkoztat; egy gyógyszertár működik a községben.

Időskorúak otthona nincs, a 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubjában 2004-ben 21 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Nyírcsaholyban 839 lakás található. 2004-ben 3 lakást bontottak el a településen, mindhárom új lakás építése miatt.

A lakások 79,4%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 65,7%-a pedig vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs a településen, vezetékes telefon a lakások 50%-ában van.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A 24 kiskereskedelmi üzletből 9 élelmiszer jellegű, 2 iparcikk üzlet, 13 pedig egyéb üzlet. 8 vendéglátóhely működik itt, amelyek közül 5 étterem, cukrászda, míg 2 bár, borozó besorolású, 1 munkahelyi vendéglátóhely.

Nyírcsaholyban sem kereskedelmi, sem magán szálláshely nem vehető igénybe.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 210. A község mind vasúton, mind közúton megközelíthető, érinti a helyközi autóbusz-járat. Posta helyben működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 242 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 17,17%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 53,7%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 42,7%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 3,6%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Nyírcsaholyban 103 vállalkozás működik, ebből 62 egyéni vállalkozás, 21 betéti társaság és 19 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település belterületén 3600 m kerékpárút van (Hunyadi és Szabadság u.), a külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás, valamint a mindennapos feladatok (bevásárlás, orvos, posta, gyógyszertár) megoldása céljából ül kerékpárjára. Gyakran turista célpontok elérésére is használják a kerékpárutakat. Kevésbé jellemző, hogy sport és szabadidős célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe.

A szomszédos települések közül Mátészalkára járnak a leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Nyírcsaholy - Mátészalka útszakaszon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével, vagy forgalmi jelzőrendszer kiépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve foglalkozik kerékpárút fejlesztéssel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A kerékpárút építését saját és pályázati forrásból (Interreg III/A) tervezik. A pályázat beadásra került, de döntés még nem született (Mátészalka és Nyírcsaholy közötti kerékpárútra vonatkozóan.)

c) Szükséges kerékpárutak:

- Településen belül nem tervezik újabb kerékpárút építését.
- Nyírcsaholy esetében fejlesztési igények a külterületen jelentkeznek a legerőteljesebben: külterületen a nyírcsaholyi lakosok által legtöbbször megtett szakaszon, a Nyírcsaholy – Mátészalka útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A már meglévő kerékpárutak a belső forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Nyírkáta

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Nyírkáta a Délkelet-Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 49 km-re található település. A 471-es útról Hodásznál leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás a Nyíregyháza-Mátészalka útvonalon Hodászon található.

Éghajlata a mérsékelten meleg és a mérsékelten hűvös öv határán kerül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5-9,7 °C, a csapadékösszeg 590-610 mm közötti. Uralkodó szélirány az É-i és ÉK-i, de gyakori a DK-i szél is.

Jelentős erdős területtel rendelkezik. Erdőinek több mint a felét akácok borítják, de nagyobb területen találkozhatunk nemes nyárral, fenyővel és tölgyesekkel is. A hazai nyárok és egyéb lágylombúak, mint az éger, fűz, nyár kisebb területeket fednek. A nyílt társulások között homokpuszta-rétek, zombékosok is megfigyelhetők, jellemző a tözegeper, sások előfordulása. Talaja futó homok és humuszos homok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Korábbi neve Gebe, jelenlegi nevét 1955-ben kapta. Eredeti neve pusztaszemélynév, magyar névadás eredménye, alapítása a X-XIII. század közé tehető. Az alapjául szolgáló személynév feltehetőleg a régi magyar Gebert, Gébárt becézett változásával azonos. Noha a gebe („sovány, rossz ló”) szóval alig hozható kapcsolatba, a lakosság ezt a jelentést tulajdonította a községnevének és ezért vált meg tőle. Az új névnek annyi a községgel való kapcsolata, hogy első ismert birtokosa, 1286 óta a Káta nemzetség, illetve a belőle kiszakadt Csaholyi család.

A XV-XVI. században a Csaholyi családé volt. 1547-ben Melith György és Pekry Miklós lettek a földesurai. Ettől kezdve földesurai, a Melithek kivételével, gyakran változtak. 1648-ban a Sulyok család négy tagja, 1643-ban Lónyay Zsigmond, 1659-ben Kapy Katalin is bírt egy-egy részt belőle. A XVIII. században a Melith-rész a kincstárra szállott, királyi adományként br. Splényi tábornok kapta meg, s 1727-ben tőle Eötvös Miklós vette meg. A XVIII. század végén három jelentékenyebb birtokosa volt: gr. Teleki József, Bay György és Pécsy Anna. A XX. század elején határának nagyobb része a herceg Odescalchyaké volt. 1911-13. évi névtárak szerint 923 református és 1.081 más vallású lakosa volt.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as években a Nyírmeggyesi körjegyzőséghez tartozott. Az 1940-es években önálló nagyközség volt, 1970-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Hodász, társközsége Kántorjánosi volt. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Nyírkáta a Nyírség keleti szegélyén, az Ecsedi-láp közelében fekvő többutcás, viszonylag szabályos alaprajzú település. Központja két, közel párhuzamos, szélesen terpeszkedő, É-D hossz tengelyű út, illetve az ezeket összekötő, ma Kossuthról és Petőfiről elnevezett utcák jelölik. Utcái előkertes beépítésűek, kétoldalt mélyen hátrahúzódó szalagtelkekkel. Az udvarelrendezésnél a soros, ritkábban kétsoros beépítés figyelhető meg. A parasztporták két részre tagolódnak, udvarból és hátsó udvarból állnak. Mögöttük terül el a szérűskert.

A pápai tizedjegyzék idején, 1332-34-ben már templomos hely, papja András volt. A XVI. század közepén reformátussá lett a lakosság és a templom is. Az 1696. évi katolikus templomösszeírás idején református használatban volt, 1762-ben Csanádi István újjáépítette és a belsejét megújította. 1895-ig zsindellyel fedett fatornya volt. Ez évben kapta mai formáját a templom: a keleti és nyugati végét lebontották, kelet felé hat méterrel kitoldották, a nyugati homlokzat elé építették a 30m magas tornyot. A 7,5x22 méteres belső térben sík, vakolt mennyezet, falazott szószék, két támasz nélküli vasbeton karzat és 400 ülőhely van. Orgonáját Angster József építette 1913-ban nyolc változattal. A templom műemlék jellegű. Harangjait 1927-ben öntötték.

A görög katolikus templom jellege szerint szabadon álló, fallal körülvett, homlokzat feletti tornyos, egyhajós, átalakított barokk épület. 1765-ben alapították; 1780-tól állandó lelkészség. 1860-ban leégett, azután építették félköríves szentélye fölé a huszártornyot. A templom kerítésének alapja XVIII. századi, felépítménye 1876-ból való.

Irodalmi „emléket” őriz Vörösmarty Mihály látogatása a településen. 1849 őszén, már az üldözések időszakában bujdosott erre Vörösmarty Mihály Vaday Miklós álnéven és Gebén Csanády Jánosék házában húzta meg magát sógorával, Bajza Józseffel együtt, aki Horváth Károly álnevet használt. A háziasszony, Friseisen Piroska vendégekönyvébe írta Vörösmarty az Emlékkönyvbe című verset; Bajza is a „gyászos időnek” megfelelő epigrammát jegyzett oda.

3. Demográfiai jellemzők

Nyírkáta község területe 38,63 km², népsűrűsége 47,5fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 14. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1835 fő volt, 941 nő (51,3%) és 894 férfi (48,7%).

A település lakosságának 30,82%-a fiatal korú (0-17 éves), 55,53%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 13,66%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 100 fő (6,6%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 481 fő (31,7%), 8 osztállyal pedig 525 fő (34,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 215 fő (14,2%), míg érettségivel 133 fő (8,7%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 5 fő (0,32%), míg oklevéllel 58 fő (3,8%).

14. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.022	1.869	1.668	1.729	1.835

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 50 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 2 csoportban 78 gyermek járt 4 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Az általános iskola 17 osztályában összesen 242 tanuló tanult (közülük 40 első évfolyamon) 2004-ben. A napközis tanulók száma 64. Az általános iskolában 18 főállású pedagógus dolgozik. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 15 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A községben egyetlen háziorvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat keretében egy védőnőt foglalkoztatnak. Gyógyszertár működik.

Időskorúak otthona nincs a településen, a 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősok 2004-ben 27 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Nyírkátán 657 lakás található. 2004-ben 1 lakást bontottak el a településen, új lakás építése miatt.

A településen a lakások 74,2%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 41,8%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs, vezetékes telefon a lakások 37%-ában van.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 14 kiskereskedelmi üzlet található, ezek fele (7) élelmiszer jellegű üzlet, emellett van 1 iparcikk üzlet és 6 egyéb üzlet. Az 5 vendéglátóhely közül 2 étterem, cukrászda, 3 pedig bár, borozó besorolású.

Nyírkátán sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 167. Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbusszal elérhető a település. Mobilposta működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 222 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 21,24%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva látható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 58,6%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 32,0%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 9,4%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Nyírkátán 56 vállalkozás működik, ebből 35 egyéni vállalkozás, 12 betéti társaság és 8 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldása (pl. bevásárlás, posta) céljából ül kerékpárjára. Ritkábban munkába, iskolába járáshoz, valamint sport és szabadidős célból használják, legkevésbé pedig turista célokra.

A szomszédos települések közül a Nyírmeggyes felé irányuló kerékpáros forgalom a legjellemzőbb.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

Bár a településen nem jellemzőek a kerékpáros balesetek, a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése és fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

- A településen belül nem merült fel kerékpárút építése.
- Külterületen a Nyírkáta – Nyírmeggyes útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanak meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Nyírmeggyes

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Nyírmeggyes a Délkelet-Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 51 km-re található. A 471-es úton közelíthető meg, érinti a Nyíregyháza-Mátészalka vasútvonal.

Éghajlatát tekintve a mérsékelt meleg és a mérsékelt hűvös éghajlati öv határán terül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5-9,7°C, az évi csapadékösszeg 590-610 mm között alakul. Az uralkodó szélirány az É-i és ÉK-i, de gyakori a DK-i szél is.

Erdőinek jelentős részét akácok jellemzik. Kisebb területet foglalnak el a nemes nyárok, tölgyesek, fenyőfélék. A nyílt társulások közötti homokpuszta-rétek is megfigyelhetők, jellemző a tőzegeper, sások előfordulása. Talaja kovárványos barna erdőtalaj, humuszos homok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település neve a megye növénynév –s képzős származéka. A hajdani Meggyesteleke névben a „teleke” utótag a település elpusztult állapotára utal. A Nyír- előtag a Nyírség tájegységre vonatkozik, egyben megkülönbözteti a községet más, hasonló nevű településektől.

A község 1272-ben Hetény (ma Hodász) határjárása során tűnik fel (Medyes), s valószínűleg nem sokkal korábbi ennél az időnél. Szent László kultusza miatt királyi telepítésre lehet gondolni. A XVI. század elején a Tövisiek Közép-Szolnokból származó családjának birtokában volt. 1337-ben egy idevaló nemesnek a nevében szerepel, aki a Nagymihálydi családdal pereskedett. 1340-ben Tövisi István itteni birtokrészét Csaholyi Péter fiának, Jánosnak átadta. 1348-ban, mint tövisi nemesek birtokát Kántor Bereck pusztította, ezért 1354-ben már csak telekhelynek nevezték. 1383-ban, Tövisi Jakab halála után a Csaholyiaké lett. 1547-ben a család két nő tagját, Csaholyi Annát és Katalint iktatták itt birtokba. A XVI. században új birtokosként tűnt fel Anarcsi György és Kapi Katalin. A XVIII. Század elejétől a XIX. század derekáig a gróf Teleki, Uray, Újhelyi, Korda és Bay családok tulajdonában volt.

Lakossága a középkorban magyar volt. A XIX. században kisebb számú idegen (rutén, zsidó) etnikumot jeleznek a források. A XX. század első évtizedében Ilosvay Aladár és Bálint, Vályi Jánosné, a két világháború között pedig Ilosvay Aladár és Tihamér, Péchy László, Madarassy István voltak a fő birtokosai. A községben ebben az időben több, mint 2.100 lakos volt, főként östermelők. Az 1911-13. évi névtárak szerint 1.399 református és 310 más vallású lakó élt itt. 1929-ben bevezették a villanyvilágítást a településre.

Határába olvadt Tárkány falu, melynek neve 1325-ben tűnik fel. A község határában keresendő Radalf falu helye is; nevével 1272-ben Hodász határjárása során lehetett először találkozni. 1279-ben már kialakult falu volt, pusztulása a középkorban kezdődött és a XV. század eleje után nincs róla több adat. Nyírmeggyes határában keresendő Cserepes helye is, mely 1337-ben tűnt fel a kismemesi Kántor család kezén.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének a része. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely, hozzátartozott Gebe. 1990-ig önálló községi tanácsú település volt. Jelenleg önálló község.

b) Építészeti, kulturális emlékek

A település jellege: A Nyírség keleti határán, középmagasságban fekszik. Az eredeti keresztutcás, nagybelsőtelkes településszerkezet nyomait megőrző, jelenleg többbelsőtelkes község. A középkortól kezdve faluközpontja a négy utca keresztezési pontján helyezkedik el, s itt áll a gótikus eredetű református templom is. Hagyományos beépítésű többi utcája a szomszédos községek felé vezető utak mentén alakult ki. Az ezekből leágazó rövid és görbe utcák a „gödrök” és az Ún. „Gebevég” beépítésének eredményei. Szalagtelkeire a soros elrendezés a jellemző. A parasztdvarok épületei funkciójuknak megfelelően tagoltak.

Népi építészete: A település lakóházai általában az utcára „véggel néznek”. A tipikusnak mondható alaprajz: szoba (nagyház) + konyha (pitvar) + kamra vagy szoba (kisház). Az épületek sárfalúak, szarufás tetőszerkezetűek. A régebben kontyos nyeregtetővel (bogárháttal), az 1920-as évektől kizárólag oromfallal épült lakóházak nádazottak, ritkábban szalmával fedettek, újonnan cseréppel héjaltak, a nagyobbak bádogozottak. A gazdasági épületek nem számottevőek. Figyelmet egyedül a változatos formában készült fa- vagy kőanyagú kerítések, valamint a sokszor telekvégre kerülő gémeskutak érdemelnek. Említésre méltóak a településszerkezet egységét nem megbontó, sőt azt erősítő kismemesi kúriák.

Református temploma valószínűleg középkori, noha egyes források szerint 1650 körül épült. 1696-ban már a kálvinistáké volt. 1742-ben felújították, 1800-ban kelet felé kibővítették, sőt az addigi torony nélküli templom nyugati vége előtt, a kerítésben álló kis fatorony helyett a nyugati homlokzat előtt nyolcszög alaprajzú, háromszintes tornyot építettek. Jellegét tekintve szabadon álló, keletelt, egyhajós, homlokzat előtti késő gótikus tornyú építmény, barokkos részletekkel. A 8x22 méteres, sík, vakolt mennyezetű belső térben 450 ülőhely van. Falazott szószéke késő klasszicista stílusú, fölötté szép copf korona található. Orgonáját 1895-ben használtan vásárolták, amit Kerékgyártó István épített és Docsekál József állított fel tíz változattal.

3. Demográfiai jellemzők

Nyírmeggyes község területe 28,79 km², népsűrűsége 93,78 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 15. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2.700 fő volt, 1.383 nő (51,2%) és 1.317 férfi (48,7%).

A település lakosságának 21,13%-a fiatalos (0-17 éves), 60,60%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 18,27%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 39 fő (1,5%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 603 fő (24%), 8 osztállyal pedig 817 fő (32,48%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 614 fő (24,41%), míg érettségivel 339 fő (13,47%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 7 fő (0,27%), míg oklevéllel 96 fő (3,8%).

15. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.567	2.707	2.678	2.709	2.700

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 100 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 4 csoportban 87 gyermek járt 9 óvodapedagógus felügyelete mellett. Egy számítógép van az óvodában.

Az általános iskola 15 osztályában összesen 265 tanuló tanult (közülük 46 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 124. Az általános iskolában 30 főállású pedagógus dolgozik. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 33 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egyetlen házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnőt foglalkoztat; gyógyszertár van a községben.

Időskorúak otthona nincs, azonban egy 35 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik – itt 2004-ben 30 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Nyírmeggyesen 1.023 lakás található. 2004-ben 2 lakást bontottak el, mindkettőt új lakás építése miatt.

A lakások 84,3%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 83,3%-a vezetékes gázzal is. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs, vezetékes telefon a lakások 61%-ában van felszerelve.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A község 40 kiskereskedelmi üzletének közel fele (18) élelmiszer jellegű üzlet, emellett van 3 ruházati üzlet és 19 egyéb üzlet. A 9 vendéglátóhely közül 7 étterem, cukrászda, 1 bár, borozó besorolású és 1 munkahelyi vendéglátóhely. Kereskedelmi, illetve magán szálláshely a faluban nem vehető igénybe.

Vasúton és helyközi autóbuszszal is elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 257. Posta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 230 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 13,73%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva megállapítható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 49,0%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 40,0%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 11,0%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Nyírmeggyesen 135 vállalkozás működik, ebből 100 egyéni vállalkozás, 17 betéti társaság és 13 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok (pl. bevásárlás, posta, gyógyszertár, orvos) elvégzéséhez használja kerékpárját. Gyakori még, hogy munkába és iskolába járáshoz is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Ritkábban sport és szabadidős célokra, s legritkábban turista célok eléréséhez használják a kerékpárt.

A szomszédos települések közül Nyírkátára és Mátészalkára járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a 471-es úton a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A kerékpárút terveztetés alatt van. A kerékpárutak kivitelezése később indul. Megvalósítását – egyelőre meg nem nevezett – pályázati forrásokból szeretnék finanszírozni

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a külterületen egyaránt erőteljesen jelentkeznek.

- A településen belül a Lenin, a Dózsa, a Bajcsy és a Rákóczi utcákon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a Nyírmeggyes – Mátészalka és Nyírmeggyes – Nyírkáta útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanak meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Nyírparasznya

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Nyírparasznya az Északkelet-Nyírségben, Nyíregyházától 53 km távolságra található. A 49-es útról Vajánál leágazó bekötőúton közelíthető meg., a legközelebbi vasútállomás a Záhony-Mátészalka vonalon, Ópályiban található.

Éghajlata mérsékelten meleg, közel a mérsékelten hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1950, a középhőmérséklet 9,5-9,7°C, a csapadék 610-630 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNy-i és a DK-i aránya is.

Erdőit akácok jellemzik. Kisebb területen találkozhatunk tölgyvel, nemes nyárral és fenyőkkel is. Növénytakaróját főként homokpuszta-gyepek, homoki legelők alkotják. Sűrűbben előfordul lágyszárú faj a mocsári galaj, a tőzegeper, a nádperje és a borzas imola. Talaja futó homok, kovárányos barna erdőtalaj.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Szláv eredetű településnév: a „proso” (köles) származéka alkotja. A Nyír- előtag megkülönböztető szerepű, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Parasznyától különíti el.

A falu 1336-ban tűnik fel a Káta nembeli Csaholyiak kezén: Parasznya. A családnak a központi birtoktesttől távol eső falva volt, urai a XI-XIII. században szerezték meg. Parasznyát 1387-ben Csaholyi Sebestyén fiai átengedték unokatestvérüknek, Klárának, Czudar Kis Péter országbíró özvegyének. Az özvegy azonban 1403-ban a Zsigmond király ellen fellázadt bárók oldalára állt, emiatt 1406-ban a király elkobozta a birtokait, s Felcsebi Orosz Mihály fiainak adományozta. Utóbbiakat a leleszi konvent a birtokok tulajdonába beiktatta. Hosszú pereskedés után 1429-ben azonban a birtokok ismét a Csaholyiak tulajdonába kerültek.

Parasznya a XVII. században, egészen 1696-ig a szatmári várhoz tartozott. A XVIII. században, a XIX. század közepéig a gróf Teleki, Csáki, Pogány, Sulyok, Bay, Irinyi és más családok birtokolták. 1885-ben Bogcha Ábrahám tulajdona, majd lánya, Erzsébet révén Várkony Ignácé, akinek itt várszerű kastélya állt. Ezt 1703-ban építették, 1914-ben a Lubyiké lett, 1942-ben lerombolták.

A falu első lakói szlávok voltak, később azonban beolvadtak az ide települő, nagyobb tömegű magyarságba. A későbbi évszázadokban megint találunk itt jelentősebb idegen népelemeket. A XIX. század elején a lakosságnak 54,5%-a rutén volt. A jobbágyfelszabadítás táján 600 lélek élt a településen. Az 1911-13. évi névtárak szerint 228 református és 573 más vallású lakója volt.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as évektől a Nagydobosi körjegyzőség községe, ezt követően 1969-től közös községi tanács társközsége,

székhelye Ópályi. Az 1980-as évek közepétől nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Vaja, társközsége Őr és Rohod. Jelenleg önálló község.

b) Építészeti és kulturális emlékek

Nyírparasznya a Nyírség keleti szélén álló, viszonylag szabályos alaprajzú, többutcás település. Legsűrűbben lakott a volt Fő utca. Utcái előkertes beépítésűek; lakóházai általában oromfalas véggel néznek az előkertre. Szalagtelkei soros vagy kétsoros elrendezésűek, a tagolt épületrendezés a jellemző.

Egyházi történetéről nagyon sokáig semmit nem lehetett tudni, bár 1808-ban biztosan volt egy kis fatemploma, kicsi haranggal. A jelenlegi református templom 1866-ban épült torony nélkül; a 22 méter magas tornyot 1914-ben építették. A templomnak mind a két vége félköríves záródású. A 8x20 méteres belső térben sík, vakolt mennyezet, egy karzat nyugat felé, két bejárat és 220 ülőhely van. Orgonáját Angster József építette 1940-ben négy változattal.

A görög katolikus templom a XVIII. század utolsó harmadában épült. Jellegét tekintve szabadon álló, keletelt, egyhajós templom, homlokzat előtti toronnyal.

Népi építészete: A lakóházak két- és háromszobásak, szoba (ház) + pítvaros, szabadkéményes fűtház + kamra alaprajzúak, homloktornácosak. A sárföldből készült falak között a karóvázas, ritkábban a rakott sárfal, újabban a vert- és a vályogfal egyaránt megtalálható. A falak sárral tapasztottak és fehérre meszelték. A földpadlós helyiségek deszkafödémesek; a tetők szarufásak. Fedésükhöz szalmát, ritkábban nádat, újabban cserepet és palát használtak, illetve használnak.

3. Demográfiai jellemzők

Nyírparasznya község területe 14,76 km², népsűrűsége 63,55 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 16. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 938 fő volt, 480 nő (51,17%) és 458 férfi (48,82%).

A település lakosságának 27,81%-a fiatalos (0-17 éves), 56,04%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 16,15%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 26 fő (3,08%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 263 fő (31,19%), 8 osztállyal pedig 270 fő (32,02%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 198 fő (23,48%), míg érettségivel 65 fő (7,7%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 6 fő (0,71%), míg oklevéllel 15 fő (1,7%).

16. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	952	956	853	953	938

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 55 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 2 csoportban 44 gyermek járt 3 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 8 osztályban összesen 115 tanuló tanult (közülük 18 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 22. Az általános iskolában 13 főállású pedagógus dolgozik. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 14 db számítógéppel.

b) Egészségügy

Az egészségügyi alapellátást egy háziorvos, egy védőnő biztosítja. Gyermekorvos és gyógyszerész nincs a településen.

Időskorúak otthona nincs, a 18 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubjában 2004-ben 12 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

A 332 lakás 81,7%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 53,1%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózattal 30,1%-a, vezetékes telefon a lakások 42%-ában használható.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 9 kiskereskedelmi üzlet található, ezek közül 4 élelmiszer jellegű üzlet, 5 pedig egyéb üzlet. A 2 vendéglátóhely között 1-1 étterem, cukrászda, illetve bár, borozó besorolású üzemel. Kereskedelmi vagy magán szálláshely nem vehető igénybe.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbuszszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 224. Mobilposta működik a községben.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 115 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 22%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 57%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 39%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 4%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Nyírparasznyán 21 vállalkozás működik, ebből 18 egyéni vállalkozás, 2 betéti társaság és 1 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás céljából és a mindennapos feladatok (pl. bevásárlás, posta, orvos, gyógyszertár) elvégzése érdekében ül kerékpárjára. Gyakori még, hogy sport és szabadidős tevékenységekhez is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé turista célokra használják a kerékpárt.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

Bár a kerékpáros balesetek nem jellemzőek a településre, a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik a kerékpáros infrastruktúra fejlesztésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

- A fejlesztési igények a településen belül jelentkeznek a legerőteljesebben. Itt a Szabadság úton lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen nem merült fel kerékpárút építésének gondolata.

A kerékpárutak a belső forgalom biztonságos levezetését szolgálnák. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Ópályi

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Ópályi a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától kissé ÉK-re, 62 km távolságra, a Kraszna partján helyezkedik el. A 49-es útról Mátészalkánál leágazó alsórendű úton érhető el. Területén halad át a Záhony-Mátészalka vasútvonal.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9, 6-9, 7°C, a csapadék évi összege 610-640 mm. Az uralkodó szélirány az északi, második helyen áll a déli.

Erdőtársulásainak kétharmadát akácosok jellemzik. Kisebb területeket borítanak a nemes nyárok, a lágú lombúak, a tölgyek és a fenyők. A lágyszárú fajok közül főként csomós palkával, erdei madárhurral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja réti talajokból és kovárványos barna erdőtalajból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település egykori birtokosáról kapta a nevét, egyes források szerint a Dobost is birtokló Gutkeled nembeli, 1289 körül élt Kozma fia Páltól. A személynév az egyházi latin Paulusból való, s ehhez a földrajzi névben még az –i birtokképző járul; jelentése: Pál tulajdona, Pálé.

A falu neve 1294-ben tűnik fel. A település a birtokosok személye után több részre osztódott. A Hontpázmányokénak Oroszpályi (Orozpauli) a neve, ez ekkortájt lakatlan volt, míg a Pályiak területén 1327-ben a két tulajdonosnak megfelelően két falurész volt; az egyikben Szent Miklós tiszteletére emelt kápolna állt. Ez utóbbi falurésznek a birtokosa 1334-ben királyi küldött, 1335-ben pedig Lengyel János ügyében tanúskodott. 1337-ben Egyed fia János itteni birtokrészét Magyar Dénesnek adta. Pályiból 1337-ben a Rédeiek, 1364-ben a Czudarok kaptak részeket, utoljára pedig, 1482-ben a királyné is. A falut a XV. századtól általában Szabolcs vármegyéhez számították, bár a XVI. század elejétől a XVII. század végéig a szatmári várhoz tartozott. A XVIII. században több család kapott itt birtokrészt: így a Teleki, Barkóczy, Újfalussy, Iklódi, Bogcha és Izsák családok. A XIX. század közepéig ugyanezek voltak a földesurai, a XX. sz. elején pedig a gróf Vay, báró Uray és Teleki családok bírtak itt nagyobb területtel.

Lakói a középkorban magyarok voltak, de egyes források szerint az Oroszpályinak nevezett falurészben északról jött szlávoknak is kellett laknia. A XVI. században lakossága lecsökkent, ekkor újabb telepítés történt, ezúttal a románok kerültek be. A XIX. században is számottevő idegen népelem jelenlétéről tudnak a források. A század közepén Fényes Elek még magyar-orosz falunak nevezi.

1856. április 8-án egy óriási tűzvészben leégett az egész falu, csak a református templom maradt sértetlen; az egyház ekkor elvesztette úrasztali felszerelését és irattárát.

A XIX. század közepén 316 református és 822 más, az 1911-13. évi névtárak szerint 541 református és 1.431 más vallású lakos élt itt.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, 1870-től a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. A XX. század elején önálló nagyközség volt. 1969-től közös községi tanács székhelye, a társközsége Nyírparasznya, az 1980-a évek közepétől 1990-ig önálló községi tanácsú település. Jelenleg önálló község.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Ópályi jellege: A Nyírség és az Ecsedi-láp határán fekvő útifalu, a XVIII. század közepén jórészt újratelepült, hosszanti orsós és keresztutcás elrendezésű. Valamennyi utcája előkertes beépítésű. Keskeny, de igen mély szalagtelkein az épületek soros vagy kétsoros elrendezésűek.

A lakóházak korábban földfalasak, szoba + pitvaros, szabadkéményes konyha, illetve szoba + füstházas pitvar + szoba alaprajzúak voltak: szarufás, mindkét végén kontyolt tetejüket nád fedte. A régi tüzelőberendezés megszűnte után az alaprajz és a tetőidom is módosult: a pitvar ettől kezdve egyterű, osztatlan, a kétablakos utcai homlokzat pedig oromfalas vagy kontyolt nyeregtetős lett. Az építéshez azonban ekkor is, sőt még ma is sárföldet használnak, de a korábbi karóvázis vagy sövényfal helyett most már vert-vagy vályogfal készül. A fehérre meszelt sima sártapasztás helyett a rangosabb épületeket vakolatdíszítésekkel gazdagították, tetőhéjaláshoz pedig cserepet, később palát használtak.

Református temploma középkori eredetű, talán az említett Szent Miklós kápolnából alakították át. Az egyház és a templom történetéről nincsenek ismereteink. De mint a szomszédos helységeket, úgy ezt is elérte a XVI. században a reformáció, s a templomról először 1617-től hallani azt, hogy református és benne istentisztelet folyik. A templom renoválásainak ideje: 1628, 1787, 1872, 1930, 1970-1972. Jellege szerint kisebb mesterséges dombon álló, keletelt, homlokzati tornyos, négyszög szentélyű templom. Az orgonát Váradi Miklós építette 1941-ben hat változattal. A templomban 280 ülőhely van. Az épület műemlék jellegű.

A görög katolikus templom 1778-ban épült fából, 1786-ban belső berendezése még hiányzott. 1760-ban már állt a plébánia és 1782-től gr. Hallerék telkén az iskola. Jellegét tekintve utcasorban, kisebb mesterséges dombon álló, keletelt homlokzati tornyos félköríves szentélyzáródású barokk templom.

3. Demográfiai jellemzők

Ópályi község területe 26,72 km², népsűrűsége 113,96 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 17. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 3045 fő volt, 1585 nő (52%) és 1460 férfi (48%).

A település lakosságának 28,69%-a fiatalos (0-17 éves), 56,43%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 14,88%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 111 fő (4,2%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 834 fő (31,6%), 8 osztállyal pedig 756 fő (28,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 556 fő (21,06%), míg érettségivel 287 fő (10,8%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 13 fő (0,49%), míg oklevéllel 82 fő (3,1%).

17. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.678	2.784	2.851	2.983	3.045

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 100 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 4 csoportban 96 gyermek járt 9 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Az általános iskola 22 osztályában 2004-ben 322 tanuló tanult (közülük 38 első évfolyamos); a napközis tanulók száma 82. Az iskolában 31 főállású pedagógus dolgozik; iskolai könyvtár nincs, internet hozzáférési lehetőség és 17 db számítógép áll rendelkezésre.

b) Egészségügy

A településen egy-egy házi orvos, illetve házi gyermekorvos, két védőnő és egy gyógyszertár biztosítja az egészségügyi alapellátást.

Sem időskorúak otthona, sem nappali ellátást nyújtó idősek klubja nem működik.

c) Lakáshelyzet

Ópályiban 888 lakás található, ezek 84%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 69,5%-a vezetékes gázzal, 58%-a vezetékes telefonnal; a szennyvízcsatorna-hálózatba eddig a lakások 39,1%-át kötötték be.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 27 kiskereskedelmi üzlet található, ezek közel fele (13) élelmiszer jellegű, emellett van 1 iparcikk üzlet, 2 ruházati üzlet és 11 egyéb üzlet. A 8 vendéglátóhely közül 6 étterem, cukrászda, míg 1 bár, borozó besorolású, 1 munkahelyi vendéglátóhely.

Ópályiban 1 magán szálláshely vehető igénybe. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 198.

A település mind vonattal, mind pedig helyközi autóbuszal elérhető. Posta helyben igénybe vehető.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 285 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 16%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva látható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 57,5%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 36,9%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 5,7%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Ópályiban 111 vállalkozás működik, ebből 91 egyéni vállalkozás, 11 betéti társaság és 8 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás céljából ül kerékpárjára. Gyakori még, hogy a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé a sport és szabadidős, valamint turista célokra használják a kerékpárt.

A kerékpáros forgalom jellemzően Mátészalka város felé irányul.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek az Ópályi és Mátészalka települések közötti útszakaszon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A tervezett kerékpárút megvalósítása még nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a település bel- és külterületén egyaránt jelentkeznek.

- Településen belül az Árpád u., Rajk u., Kossuth u. és a Narancsliget sétányon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen az ópályi lakosok által legtöbbször megtett szakaszon, az Ópályi – Mátészalka útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

Ezen kerékpárutak tervezése és kivitelezése később indul. Megvalósítását pályázati forrásokból szeretnék finanszírozni (UKIG, Megyei Területfejlesztési Tanács).

A kerékpárutak a belső forgalom biztonságos levezetését szolgálnák, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Ökörítőfülpös

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Ökörítőfülpös a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától keleti irányban 74 km távolságra található. A 49-es úton érhető el. Területén áthalad a Mátészalka- Csenger vasútvonal is. A településtől északra a Holt-Szamos, délre a Keleti-övesatorna folyik.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7°C, a csapadék évi összege 650-670 mm. Az uralkodó szélirány az északi és a déli.

A mindössze 2 ha területű erdőt főként nemes nyárok és kemény lombúak alkotják. Nagy felületeket borítanak az ecsetpázsitos rétek. A lágyszárú fajok közül leginkább csomós palkával, erdei madárhúrral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja réti talajokból, lecsapolt és telkes síkláp talajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település Szatmárökörítő és Fülpös 1950-ben történt egyesítése után kapta meg az Ökörítőfülpös nevet.

Ökörítő neve határrész nevéből vált településnévvé. Eredetileg egy olyan helyet jelölt, ahol az ökröket itatják. A község neve 1181-ben a cégényi monostor határjárása során tűnik fel. Ekkor még nem település, csak Tyukod határának része. A falu a XIII. században keletkezett a Kölcsyek telepítő akciójának eredményeként. 1344-ben a hűtlenségbe esett Kölcsy Máté fia Dénes fiainak Károly Róbert e birtokot is visszaadta. A XIV. században a falunak egy melléktelepülése is lett, s a kettőt Alsó és Felső, később Ó és Új jelzőkkel különítették el. Nem sokkal ezután mindkettő a Domahidi családhoz került, majd hosszas pereskedés után a XV-XVI. században végül a családé is maradt. Ökörítő, az eredeti település nem sokkal élte túl a birtokváltást, 1373-tól népességétől és lakosságától elhagyott birtokot említik a testvérfalu mellett. Pusztulásával elmaradtak a megkülönböztető jelzők az Ökörítő név elől. 1399-ben a Domahidiak mellett a Csaholyi-birtokkomplexumhoz tartozott. 1423-ban a Báthori család is kapott egy részt benne. 1449-ben a Domahidiakat új királyi adomány erősítette meg ittani birtokukban. 1580-ban zálogba kapta Báthori Miklós, s a színéri uralomhoz csatolta. Később többen szereztek benne részbirtokot. A XVIII. század végén és XIX. Század első felében számos szatmári középnemesi család között oszlott meg: ezek között jelentékenyebbek a Szuhanyi, az Ilosvay, a Kállay és a Becsky családok voltak. 1850 táján 900 lakosa volt. 1945 előtt a báró Uray, Kende és Németh családok a fő birtokosai.

Az Ecsedi-láp szélére épült falu sokat szenvedett a Szamos, Kraszna árvizeitől. Az árvíz legutóbb 1970. május 14-én öntötte el a települést. Az 1911-13. évi névtárak szerint 1641 református és 223 más vallású lakója volt. 1908-1950 között a település hivatalos neve Szatmárökörítő volt.

Ökörítő határába olvadt Mácsa falu. Neve 1181-ben a cégényi monostor birtokainak határjárása során tűnik fel. A XIV. században, mint lakott helyet kapta a Domahidi család, de 1399-ben Csaholyi Dénes elfoglalta és lakóit kocsordi és györteleki birtokára telepítette át. 1423-ban és 1469-ben már pusztaként említik, ám később sem népesült be. A hagyomány szerint az ellenséges hadjáratok idején az ökörítatók ide menekültek.

A Fülöp helynév személynévi eredetű. Az egyházi latin Philippus személynévből fejlődött ki a község mai névalakja. Helynévként 1181-ben a cégényi monostor határjárásánál említik először. Középkori gazdája, a Fülöpösiek kisbirtokosok, akiknek elég egységesen maradt, szét nem aprózódó és jobbágyokkal is jól ellátott családjuk volt, amely feltehetőleg rokoni kapcsolatban állt a Kölcsey nemzetséggel. A Fülöpösiek mellett mások is szereztek részbirtokot benne, így 1427-ben a Báthoriak, 1590-ben Tardi Vörös Orbán. 1525-ben és 1575-ben eredeti gazdái új királyi adományt kaptak itteni javaikra. A XVII. Században a Peley, Uray és Kende családoknak is volt itt birtokuk. A XVII. századtól a XIX. Század első feléig az Ilosvay, tolnay és Losonczy családoké, később nincsenek nincsenek jelentősebb birtokosai. A falu egy része még a XVIII. Században is lakatlan lehetett. A XIX. század közepén jellegzetes kismemesi falu volt 266 lakossal. Fülöp határában feküdt a XV. Században Farnas földje. Az 1911-13. évi névtárak szerint 327 református és 87 más vallású lakója volt.

Ökörítő az 1860-as években közigazgatásilag a Krasznaközi, az 1870-es évektől a Csengeri, majd a Mátészalkai járáshoz tartozott. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely volt, hozzá tartozott Rápol. Az 1940-es évek közepén körjegyzőségének része volt Rápolton kívül fülöp is. Fülöp az 1860-as években közigazgatásilag a Szamosközi, az 1870-es években a Fejérgyarmati I., a XX. század elején a Fehérgyarmati, majd a Mátészalkai járáshoz tartozott. Az 1920-as években a Matolcsi körjegyzőséghez, az 1940-es évek közepén a Szatmárökörítő körjegyzőséghez sorolták Rápolttal együtt. 1950-ben Szatmárökörítő és fülöp községeket Szatmárökörítő ideiglenes néven egyesítették. 1951-től a település végleges neve Ökörítőfülöp. Ökörítőfülöp 1969-től közös községi tanács székhelye, társközsége Rápol volt. 1982-től nagyközség, tanácsához csatolva Fülöpdaróc, Géberjén, Györtelek, Rápol. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része, körjegyzőségi székhely, hozzátartozik Rápol.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Ökörítő eredetileg is a Szamos bal partján, a folyó és a hajdani Ecsedi-láp, a Rét között feküdt. A Szamos a falu egyes részeit és templomát többször elhordta, a mai református templom már a harmadik helyen áll. A XVIII. század végén még valószínűleg egyetlen utcából állt, de később újabb kisebb utcák, zugok alakultak ki, ahol elsősorban a szegényparasztok és zsellérek telepedtek le. A nagyobb gazdák és a volt kismemesek telkei a Fő utcán helyezkedtek el.

Fülöp eredetileg a Szamos jobb partján feküdt, a folyó szabályozása óta azonban mindkét falu a bal parton van. Fülöp egyutcás település; az egyetlen utca a református templom előtt derékszögben megtörik. A XIX. század közepén tipikus kismemesi falu volt. Mindkét faluban a soros, szélesebb szalagtelkek a jellemzőek.

Ökörítő első templomának építési idejét nem tudni, de 1697-ben már létezett. 1759-ben épített az egyház egy fatemplomot, melyet 1790-ben megnagyobbítottak és megújítottak. A fatorony 1795-1797 között készült. Református kőtemploma 1804-1811 között épült és 1812. május 24-én szentelték fel. A galériás, négy fiatornyos, szoknyás fa haranglábat 1894-ben lebontották, anyagából kisebbet építettek, ez állt 1935-ig, amikor hozzákezdett az egyház a jelenlegi kőtorony építéséhez; ezt 1936-ban fejezte be. A templom jellegét tekintve

utcasorban álló templom, ívelt zárófallal. A 11x26 méteres belső térben 1935-ig famennyezet volt, azóta sík, vakolt a mennyezet. Érdekes a belső, mindkét végében körpilléreken álló, copf füzérdíszes mellvédű fakarzat; hasonló stílusban készült a szószék és a korona is. Orgonáját Váradi Miklós építette 1937-ben kilenc változattal. A 450 ülőhelyes átépített templom műemlék jellegű.

A templom előtti téren áll az új emlékmű. Ugyancsak itt található a világháborús emlékoszlop. Az első világháborúban 40 fő, a másodikban 43 fő veszítette életét; elhurcoltak 250 zsidót, melyből csak néhányan tértek haza. A parókia műemlék épület.

Fülpös szűz Máriának szentelt középkori templomának első említése 1465-ből való. Egyes források szerint lakói 1730-ban építettek fatemplomot, mert a középkori kőtemplom romos állapotban volt. A mai református templom állítólag 1829-ben épült fehér mészhabarcba fektetett téglákból. A torony ekkor csak a templom falának magasságáig készült el. 1895-ben építették mai formájára. Jellegére nézve egyszerű egyhajós épület, kosáriréses zárófallal, alacsony homlokzati toronnyal, feltűnő stílusjegyek nélkül. A 9x19 méteres belső térben 200 ülőhely és sík deszkamennyezet van. Belső berendezés 1897-ben készült. Késő barokk stílusú templom műemlék.

A hagyomány szerint az ököritóiak régebben földházakban (mélyített, putriszerű kunyhókban) laktak. A zsellér és szegényparaszti réteg a századforduló körüli vályogfalas, szabadkéményes, nádtetős, sokszor tornác nélküli házaik közül néhány még áll. A pitvarban a szabadkémény alatt néhány helyen még a boglya-kemence (búbos kemence) is megmaradt. Ugyancsak több emléke maradt a korábbi nagygazdák, régebbi kisnemesek lakóházaiknak. Ezek viszonylag nagyméretű, részben két szobasoros, vályogfalas, vályogoszlopos tornácú épületek, eredetileg szabadkéménnyel és nádtetővel. A gazdasági épületek közül néprajzi szempontból figyelemre méltóak az utóbbi években épült kisebb fészerek, színek.

A század elején az Uray-féle kúriában még jelentékeny műgyűjtemény volt. A kúria az 1850-es években épült.

Országosan ismertté történetének legnagyobb tragédiája, az ököritói tűzvész tette a nevét. 1910. március 27-én bált rendeztek a Fő utcán álló csűrben, ami kigyulladt. A tűzvészben 312 helybeli, illetve környékbeli fiatal és idősebb ember lelte halálát. A szomorú eseményre a csűr helyén létesített kis parkban egy emlékoszlop emlékeztet. A tűzkatasztrófaának 126 áldozata közös sírban nyugszik a temetőben.

3. Demográfiai jellemzők

Ököritőfülpös község területe 33,43 km², népsűrűsége 58,81 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig. (Ld. 18. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1.966 fő volt, 1.024 nő (52%) és 942 férfi (48%).

A település lakosságának 25,42%-a fiatalok (0-17 éves), 56,87%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 17,71%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 74 fő (4,1%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 590 fő (32,7%), 8 osztállyal pedig 563 fő (31,2%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 326 fő (18,07%), míg érettségivel 190 fő (10,5%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 9 fő (0,5%), míg oklevéllel 52 fő (2,8%).

18. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.150	2.221	1.971	2.041	1.966

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 101 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 4 csoportban 101 gyermek járt 8 óvodapedagógus felügyelete mellett. Egy számítógép van az óvodában.

Az általános iskolában 15 osztályban összesen 247 tanuló tanult (közülük 37 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 47. Az általános iskolában 20 főállású pedagógus dolgozik. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 15 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egy-egy házi orvos, védőnő dolgozik az egészségügyi alapellátás keretein belül. Egy gyógyszertár van a településen

Időskorúak otthona nincs, azonban egy 25 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik, amelyben 2004-ben 13 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Ökörítőfűlpösön 678 lakás található, melyek 74%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 55,4%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs, a vezetékes telefon a lakások 47%-ában áll rendelkezésre.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A község 23 kiskereskedelmi üzletéből 9 élelmiszer 1 iparcikk jellegű üzlet, 1 ruházati üzlet és 12 egyéb üzlet. A 6 vendéglátóhely közül 5 bár, borozó besorolású, 1 munkahelyi vendéglátóhely. A szálláshelykínálatot egy magán szálláshely jelenti.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbusszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 166. Posta helyben működik.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 263 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 23%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva megállapítható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 70,4%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 23,4%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 6,3%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Ökörítőfűlpösön 59 vállalkozás működik, ebből 46 egyéni vállalkozás, 8 betéti társaság és 4 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település belterületén 2950m kerékpárút van (Kossuth és Lehel u.), külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyiek leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) használják a kerékpárjukat, emellett gyakran munkába, iskolába járáshoz is igénybe veszik. Kevésbé jellemző, hogy sport és szabadidős, valamint turista célokból kerékpároznának.

A szomszédos települések közül Győrtelekre, Porcsalmára és Rápoltra járnak a leginkább kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

Bár a kerékpáros balesetek nem jellemzőek a településre, a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

- Fejlesztési igények a külterületen jelentkeznek a legerőteljesebben: a külterületen az Ökörítőfülpös – Györtelek útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.
- A már meglévő kerékpárutak a belső forgalom biztonságos levezetését szolgálják; a településen belül nem tervezik újabb kerékpárút építését.

A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek

Őr

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Őr az Északkelet-Nyírségben, Nyíregyházától 48 km-re található. Jól megközelíthető a 49-es úton, a legközelebbi vasútállomás a szomszédos Vaján, a Nyíregyháza-Vásárosnamény vasútvonalon található.

Éghajlata mérsékelt meleg, közel a mérsékelt hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1950, a középhőmérséklet 9,5-9,7°C, a csapadék 610-630 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNy-i és DK-i arány is.

A település mellett található a 156 m magas, ún. Piros-hegy. Erdőtársulásaira akác, nemes nyárok jellemzőek, elvétve találkozhatunk fenyőtársulásokkal is. Sűrűbben előforduló lágyszárú faj a tőzegpor és a borzas imola. Talaja futó homok, kovárányos barna erdőtalaj és réti talajok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Őr az egykori gyepűőrök egykori települése, tehát igen korai lehet. A község nevével 1221-ben találkozunk először: Euru, de települése korábbi, a X. századra tehető. Régi magyar településnév. A honfoglalás után megszervezett határvédelmi rendszer, a gyepű emléke maradt fenn a község nevében. Egykori lakói a gyepűvédők egyik csoportjához tartoztak, akiknek az volt a feladata, hogy kikémleljék az ellenség hadmozdulatait, s hírt adjanak róluk. A támadás feltartóztatása a lövőkre hárult (rájuk utalnak a Lövő falunevék). A község mai lakóinak egy része úgy tudja, hogy a falut az Őri család telepítette, nevét is e családról kapta.

Őr első ismert tulajdonosa a Dersi család volt (1272-1290). A XIV. század elején kismemesi birtokosai voltak. A XIV. században Őrtelek (Ewrteluky) néven fordult elő, s itt a –telek utótag bizonyára romló, pusztuló állapotára utal. 1416-ban Zsigmond király Ónodi Czudar Benedeknek adományozta. Nem sokáig maradhatott a kezén, mert a XVI. századtól a kismemesi Őry és az azzal rokonságban álló Komoróczy családbeliek birtokában volt. A falu részben Szabolcs, részben Szatmár megyéhez tartozott. A XVII. század birtokosai közt az Őryekkel rokon családokat találjuk, akik feleségük révén váltak itt birtokosokká. A XVIII. században földesurai Vay László és Komoróczy László voltak. A jobbágyfelszabadítás táján 712 lakos élt itt; földesurai a Vay, a Kölcsey, a Komoróczy és a Patay családok.

Határában volt a középkorban az Erdő birtok, mely valószínűleg Hodász határába olvadhatott be. A másik középkori, aligha falu, csupán birtok: Jubánfölde, még 1419-ben is szerepelt. A falu határában középkori eredetű helynév - ma is él – Sige vagy Sigetelke. Névadója Tomaj fia Sige ispán, aki 1282-ben IV. Lászlótól a Mérgesd nevű földet kapta.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyírbátori felső, a XX. század elején a Nyírbátori, az 1920-as évektől a Nyírbaktai, 1945-től a Baktalórántházi, 1971-től a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as évektől a Vajai körjegyzőség része, az 1940-es évektől önálló nagyközség. 1970-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Vaja, társközsége Rohod volt, majd az 1980-as évektől Nyírparasznya is a társközsége lett. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Településszerkezeti szempontból most is két részre tagozódik a község, a két többtűcs falurészt az északi szakaszán tölcészerűen kiteresedő, egyenesen vezetett Rákóczi utca kapcsolja össze. Előkertes utcái közül némelyik csak az egyik oldalon beépített; máshol a telkek tengelyei az útra nem merőlegesek, s így „fűrészfogas” rendszerű házsorok szegélyezik az utcákat. Szalagtelkei általában soros beépítésűek, de elvétve a kettősudvaros elrendezésre is találunk példát. Parasztudvaraira a tagolt épületrendezés a jellemző.

Őrnek, ennek a kis Nyíri községnek is van látnivalója. A település szélén található a református templom. A falu középkori temploma és papja szerepel az 1332-36-i pápai tizedjegyzékben. Az 1979-80. évi teljes Külső-belső renoválás idején derült ki, hogy a jelenlegi templom északi falának egy része a hozzá tartozó támpillérral együtt a XIII. századból való. A jelenlegi templom mai formájában 1800-1803 között épült fel, a régi templomból épült ki torony nélkül; mellette állt a régi fatorony. Az építés mestere egy nagykarolyi kőműves volt, ácsmestere Szabó István, asztalosok Lakatos György és Jakab. A templom nyugati homlokzata elé 1819-20-ban tornyot építettek, díszes bádorgisakja 1894-ből való. A korábbi fatorony 1820-ig állt. Harangjai 1675-ből és 1775-ből valók. A 9x18 méteres belső térben 1802. július 17-én készült el az egyszínűre mázolt kazetta jellegű sík deszkamennyezet. A belső berendezés eredeti, egyidős a templommal. A szószék falazott, a két karzat fából készült és a templomban 310 ülőhely van. Orgonáját Andrezs György építette 1910-ben nyolc változattal. A késő barokk stílusú templom műemlék jellegű.

Említést érdemel a Rákóczi u. 48. sz. alatt lévő volt Komoróczy-kúria, amelyben óvoda működik. Klasszicista stílusú, L alaprajzú, földszintes saroképület. A Rákóczi utca felé néző homlokzaton a bejáratot két páros, toszkán dór oszlop keretezi, míg a széleken egy-egy áll.

Népi építészete: A sárral tapasztott és fehérre meszelt földfal a lakóházakra és a gazdasági épületekre is jellemző, de a szabadkérmény már a századfordulótól általában égetett téglából készült. A tetők szarufásak, a régi épületek szalmával, ritkábban náddal fedettek. Általánosak a szoba + pitvaros, fűtház as konyha + szoba vagy kamra alaprajz tekinthető, de az ötosztatú ház sem ritka. A helyiségek földpadlósak; keresztgerendás mennyezetük felső deszkaborítású. A gazdasági épületek rendszerint a ház mögött sorakoznak és különállóan helyezkednek el. A legtöbb udvaron gémeskút áll.

3. Demográfiai jellemzők

Őr község területe 17,78 km², népsűrűsége 80,60 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 19. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1433 fő volt, 730 nő (51%) és 703 férfi (49%).

A település lakosságának 23,37%-a fiatalkorú (0-17 éves), 58,38%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 18,26%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 28 fő (2,2%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 336 fő (27,03%), 8 osztállyal pedig 410 fő (33%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 298 fő (24%), míg érettségivel 129 fő (10,3%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 7 fő (0,56%), míg oklevéllel 35 fő (2,8%).

19. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	1.380	1.422	1.343	1.374	1.433

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A 75 férőhelyes óvodába 2004-ben 3 csoportban 63 gyermek járt 6 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik a településen, 8 osztályban összesen 154 tanuló tanult (közülük 28 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 22. Az általános iskolában 16 főállású pedagógus dolgozik. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 12 db számítógéppel.

b) Egészségügy

Egy házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnőt foglalkoztat; gyógyszerár van a településen.

Időskorúak otthona van a településen, emellett egy 30 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősök klubja működik, ahol 2004-ben 35 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Őr községben 535 lakás található. 2004-ben 2 lakást bontottak el a településen, mindkettőt új lakás építése miatt.

A lakások 86,4%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 58,4%-a vezetékes gázzal, 44%-a pedig vezetékes telefontal. Szennyvízcsatorna-hálózat 41,6%.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A 19 kiskereskedelmi üzlet található nagy része (8) élelmiszer jellegű, emellett van 2 iparcikk üzlet és 9 egyéb üzlet. A 8 vendéglátóhely közül 4 étterem, cukrászda, míg 2 bár, borozó besorolású, 2 munkahelyi vendéglátóhely.

Őrben sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbusszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 220. Posta működik a községben.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 156 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 18,2%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 40,8%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 34,2%, ugyanakkor meglepő, hogy a foglalkoztatottak 25,0%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Örben 51 vállalkozás működik, ebből 36 egyéni vállalkozás, 5 betéti társaság és 7 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település belterületen 3000m kerékpárút van (Rákóczi és József A. u.), külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás és a mindennapos feladatok (pl. bevásárlás, posta, orvos, gyógyszertár) elvégzéséhez veszi igénybe a kerékpár segítségét. Gyakori még, hogy a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt használják sport és szabadidős, turista célokból is.

A kerékpáros forgalom jellemzően belterületen és Vaja, valamint Jármű települések felé irányul.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

Bár a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak, a kerékpáros balesetek nem jellemzőek a településre. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik új kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

- A település belterületén a kerékpárutak mennyisége és minősége megfelelő.
- Külterületen az őri lakosok által legtöbbször megtett szakaszon az Őr – Vaja és az Őr – Jármí útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.
- Célszerű igénybe venni a meglévő árvízvédelmi töltéseket.

A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Papos

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Papos az Északkelet-Nyírségben, Nyíregyházától keletre, mintegy 54 km távolságra helyezkedik el. A 49-es útról Járminál leágazó, alsórendű úton közelíthető meg. A legközelebbi vasútállomás a Nyíregyháza-Mátészalka vasútvonalon, Mátészalkán található.

Éghajlata mérsékelten meleg, közel a mérsékelten hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1950 körüli, a középhőmérséklet 9, 5-9, 7°C, a csapadék 610-630 mm. Az uralkodó szélirány az észak, de jelentős a DNy-i és a DK-i aránya is.

Erdőtársulásaira akácosok és nemes nyárok jellemzőek, csak kisebb területeket borítanak tölgyek. Növénytársulásait főként homokpuszta-gyepek, homoki legelők alkotják. Sűrűbben előforduló lágyszárú faj a mocsári galaj, a tözegeper, a lápi nádperje és a borzas imola. Talaja humuszos homok és kovárványos barna erdőtalaj.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Neve a pap szó képzős származéka, olyan helyet jelent, amelynek papja van. A XIV. század elején a Kaplony nb. Paposi-, Tákosi- és Mikai-ág tagjai perlekedtek érte.

A XV. Század elején a birtokos Tákosi család fiúágon kihalt, s leányágon különböző családok bírták; 1468-ban a felét királyi adományként Hetey György kapta meg. A XV. század végétől Szabolcsba és Beregbe is számították.

A XVI-XVII. században váltakozó birtokosok kezén volt. 1669-ben Lövey Gergely leányági utódai osztozkodtak a paposi porciójukon. 1695-ben csupán egy jobbágyot találtak itt az összeírók; földesurai ekkor Marczai János, Ormos Ferenc, Dombrádi Mihály, Vas Márton, Tolvay Ferenc és Szegedi Ferenc voltak. Jelentékenyebb része csak a Tolvay családnak volt. Ez a birtokot Tolvay Borbála, többszöri házasságtörése miatt, férjének, Krucsay Jánosnak kötötte le, de újabb vétke miatt 1716-ban halálra ítélték és lefejezték, így a Krucsayak kezére ment át. 1828-ban 5 telkesjobbágy, 13 házas és 7 házatlan zsellér nyomorgott az itteni rossz házakban, több zsellér a földesúr házában lakott. A jobbágyfelszabadítás idején földesurai a jelentéktelen kishemes Horváth és Szombathy családok voltak; lakóinak száma 411. 1870-ben területe 1 700 kat. holdat tett ki és 609 lakos élt 130 házban; 1910-ben 620 fő lakott 114 házban. Századunk elején a Bogcha család volt a legnagyobb birtokosa. Az 1911-13. évi névtárak szerint 205 református és 373 római és görög katolikus lakója volt.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as évektől a Hodászi körjegyzőség községe Járminival együtt. Az 1950-es években körjegyzőségének székhelye Jármival volt. 1966. június 30-ig önálló tanácsa volt, ezt követően közös községi tanács társközsége, tanácsának székhelye Jármival.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Papos szabálytalan alaprajzú, a helyi domborzati viszonyokhoz igazodó többtűcs kelet-nyírségi község. Súlyponti területe lazán beépített. Keskeny és szabálytalan vonalvezetésű utcái tölcser alakú útbővületekkel csatlakoznak egymáshoz. Valamennyi utcája előkertes beépítésű. Szalagtelkeiken az általában különálló épületek soros és kétsoros elrendezésűek. A meglévő régi lakóházak rakott sárfallal vagy vályogból épültek. Az oromfalak tapasztott sövényből vagy deszkából, a kéményfejek égetett téglából készültek. Az épületek két-és háromszatúak. A gazdasági épületek közül az istállók vert falúak, az ólak sövényből vagy paticsból készültek. Elengedhetetlen tartozéka a gémeskút, alatta a rovással illesztett, fából készült kútkávéval. Említésre méltó népdalgyűjtést végzett Paposon arató Kálmán 1933-ban. Római katolikus temploma a XVI. században épülhetett. A hitújítás idején a templom és a plébánia a reformátusoké lett, 1696-ban református templomként említik. A XVIII. század elején romosodni kellett, a reformátusok elhagyták és ismét a katolikusok vették birtokba. Jellege szerint késő gótikus, torony nélküli teremtemplom, sokszögzáródású szentélyvégződéssel. A síkmennyezettel fedett teret csúcsos diadalív tagolja. A szentély falain sok falképnym látszik. Műemlék; 1997. szeptember 6-tól állandó múzeum, kiállítás színtere. A jelenlegi katolikus templom 1941-ben épült, felszentelése óta szolgálja a római és a görög katolikus felekezetet.

A református templom felépítésére 1836-ban került sor. Torony nélküli, félkörívvel záródó, belül síkfödemes egyszerű épület. A templomot 1876-ban javították, 1913-ban újjáépítették, majd 1957-ben ismét felújították. A 9x15 méteres belső teret vakolt, festett mennyezet fedi, benne a bejárat felé egy fakarzat és 140 ülőhely van. Orgonáját Kerékgyártó István építette 1896-ban hét változattal. A magaslaton épült templom délkeleti sarka előtt az utcáról nézve még magasabban áll az egyszerű kis harangláb, melynek legkorábbi ismert elődjét 1685 körül állították. Az a mostani 1913-ban készült. Két harangját 1926-ban öntötték.

3. Demográfiai jellemzők

Papos község területe 10,67 km², népsűrűsége 78,35 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 20. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 836 fő volt, 424 nő (51%) és 412 férfi (49%).

A település lakosságának 27%-a fiatalok (0-17 éves), 60%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 13%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 14 fő (1,8%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 207 fő (27,5%), 8 osztállyal pedig 242 fő (32,1%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 178 fő (23,6%), míg érettségivel 88 fő (11,6%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 0 fő (0%), míg oklevéllel 24 fő (3,2%).

20. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	706	705	747	847	836

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A település egy 38 férőhelyes óvodájában 2004-ben egy csoportban 35 gyermekkel foglalkozott 3 óvodapedagógus. Számítógéppel rendelkezik az óvoda.

Általános iskola szintén működik a településen, 2 osztályban összesen 22 tanuló tanult (közülük 12 első évfolyamos) 2004-ben; napközis ellátás nincs. Az iskolában 2 főállású pedagógus dolgozik; az intézményben nincs iskolai könyvtár, internet hozzáférési lehetőség sincs viszont van 1 db számítógép.

b) Egészségügy

A településen helyben nem vehető igénybe az egészségügyi alapellátás (házi orvos, házi gyermekorvos, védőnő); gyógyszerár nem található a községben.

Nem működik sem időskorúak otthona, sem nappali ellátást nyújtó idősek klubja.

c) Lakáshelyzet

Paposon 312 lakás található. 2004-ben 2 lakást bontottak el a településen, mind a kettőt új lakás építése miatt.

A lakások 83,7%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 59%-a vezetékes gázzal, 41%-a pedig vonalas telefontal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs kiépítve.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 6 kiskereskedelmi üzlet található, ezek túlnyomó része (4) élelmiszer jellegű üzlet, 2 pedig egyéb üzlet. A 3 vendéglátóhely bár, borozó besorolású. Kereskedelmi vagy magánszálláshely nem áll rendelkezésre.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbusszal elérhető a község. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 214. Mobilposta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 90 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 17,27%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 40,5%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 24,9%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 34,6%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Paposton 32 vállalkozás működik, ebből 22 egyéni vállalkozás, 6 betéti társaság és 4 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás, helyi ügyintézés (pl. bevásárlás, posta), valamint egészségügyi intézmények (orvos, gyógyszertár) gyorsabb elérése céljából ül kerékpárjára. Gyakori még, hogy a turista célpontok eléréséhez is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legritkábban a sport és szabadidős célokra használják a kerékpárt.

A szomszédos települések közül Jármiba járnak a leginkább kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Papos – Jármí – Mátészalka útszakaszon a leggyakoribbak. A Jármí és Mátészalka közötti útszakaszon még útpadka sincs!

A biztonságos kerékpáros közlekedés megoldása egy új kerékpárút megépítésével, vagy útszélesítéssel lehetne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében nem merült fel egy újonnan épülő kerékpárút igénye.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a külterületen egyaránt fontosak.

- A településen belül a Petőfi utcán lenne szükséges kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a paposi lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Papos – Jármí – Mátészalka útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a bel- és külterületi forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek

Rápolt

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Rápolt a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától mintegy 78 km távolságra, a Szamos partján található. A 49-es útról Ökörítőfülpösnél leágazó bekötő úton érhető el, a legközelebbi vasútállomás a Mátészalka-Csenger vasútvonalon Ökörítőfülpösön van.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7°C, a csapadék összege 650-670 mm. Az uralkodó szélirány az északi és a déli.

Néhány hektáros erdőtársulásait nemes nyárok és lágylombúak alkotják. Kisebb felületeket borítanak az ecsetpázsitos rétek. A lágyszárú fajok közül csomós palkával, erdei madárhurral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja réti öntéstalajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A falu neve pusztaszemélynévi eredetű, a német Rappolt, Radbold átvétele. A község neve 1366-ban tűnik fel egy idevaló királyi embernek a nevében: Rapolt.

A Rápoltiak kismemesi falva volt, kialakulása az első említésnél jóval korábban történhetett. Hosszú ideig maradt a család birtokában. 1430-ban Domahidi György és László elfoglalta, de Zsigmond visszaadta Rápolti Andrásnak. Ettől kezdve a Rápolti Nagy családé volt, rajtuk kívül a XVIII. századig mások alig szereztek benne birtokot. Ekkor egy része a Kormos, Kanizsai, Erdélyi, Szabó, Kászonyi, stb. családoké lett. Az egyik forrás szerint az első népszámlálás idején (1784-86) Fehérvári György a birtokosa.

A XIX. század közepén 388 lakosa volt. Határába olvadt Szúnyogszeg, mely telekhely 1430-ban tűnik fel, mint Rápolt szomszédja; az Egri család pusztája volt. Az 1911-13. évi névtárak szerint 296 református és 14 más vallású lakója volt.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Krasznaközi, az 1870-es évektől a Csengeri, az 1940-es évek közepétől a Mátészalkai járáshoz tartozott, ezt követően Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as évektől a Szatmárökörítői körjegyzőséghez csatolták. 1966-tól közös községi tanács társközsége, tanácsának székhelye Ökörítőfülpös. 1982-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Ökörítőfülpös, Fülöpösdaróc, Géberjén, Győrtelek társközségekkel. Jelenleg az Ökörítőfülpösi körjegyzőséghez tartozik.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Rápolt eredetileg valószínűleg kétutcás falu volt, amelynek egy részét a régi templommal együtt a Szamos elhordta; a folyó szabályozása során további falurészeket kellett lebontani, így a település mai képe legnagyobb mértékben az újabb szabályozások eredménye. Korábban tipikus kismemesi falu volt. A településen soros elrendezésű szalagtelkek vannak. A régi részen előfordul, hogy a lakóház beljebb, a telek közepe táján épült.

A község középkori templomáról nincsenek adatok. Az 1734. évi katolikus templomösszeírás azt a fatemplomot találta a faluban, amelyiknek építése ideje nem ismert. A régi templom a falu északi részén állott, ennek pusztulása után a falu déli részén lévő közföldön mértek ki templomhelyet. 1800-ban kezdtek a ma álló templom építéséhez, 1899-ben készült el fából a 10méter magas harangláb. A templomot 1940-ben és az 1980-as évek közepén újították fel. Jellemét tekintve téglalap alaprajzú, kosárirves záródású templom; egyenes, rövid bejárati oldalán keskenyebb, négyszögletes előcsarnok, hullámos oromzattal. Késő barokk-klasszicista stílusú, műemlék jellegű épület. A 8x18 méteres belső térben egyszínűre mázolt sík deszkamennyezet van, melynek közepén egy ovális mezőben a templomépítés évszáma, annak közepén pedig egy láda látható. Egységes, copf ízlésű, szép berendezéssel rendelkezik. A szószék kosara kerek, sima, koronája igen gazdagon faragott, festett, tetején vázával. Hét ülőpadját oszlopok és rozetták díszítik. A templomban 200 ülőhely van.

3. Demográfiai jellemzők

Rápolts község területe 3,23 km², népsűrűsége 49,25 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 21. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 160 fő volt, 79 nő (49,3%) és 81 férfi (50,6%).

A település lakosságának 30,46%-a fiatalok (0-17 éves), 48,28%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 21,26%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 10 fő (7,2%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 59 fő (42,7%), 8 osztállyal pedig 36 fő (26,1%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 17 fő (12,3%), míg érettségivel 14 fő (10,1%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 1 fő (0,7%), míg oklevéllel 1 fő (0,7%).

21. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	311	300	182	158	160

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen nincs se óvoda, se általános iskola.

b) Egészségügy

A településen nincs házi orvos, se házi gyermekorvos, se védőnő. Gyógyszertár sem található itt. Nincs időskorúak otthona sem, azonban egy 25 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik, amelyben 2004-ben 10 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Rápolton 86 lakás található, 64,7%-uk rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 57,6%-uk pedig vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs a településen, a lakások vezetékes telefonos ellátottsága 33%-os.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 3 kiskereskedelmi üzlet található, ebből 2 élelmiszer jellegű üzlet, egy pedig egyéb üzlet. Az egy db vendéglátóhely bár, borozó besorolású. Kereskedelmi vagy magánszálláshely a községben nem vehető igénybe.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbusszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 175. Mobilposta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 27 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 32%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva látható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 80,0%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 13,3%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 6,7%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Rápolton 9 vállalkozás működik, ebből 5 egyéni vállalkozás, 1 betéti társaság és 3 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába és iskolába járáshoz használja a kerékpárt. Gyakori még, hogy a sport és szabadidős célokra és a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé turista célokra használják.

A szomszédos települések közül Ökörítőfülpösre járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

Bár a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak, a kerékpáros balesetek nem jellemzőek a településre. A balesetek megelőzése érdekében ugyanakkor szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével vagy útszélesítéssel lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút fejlesztéssel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények főként a települések között jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével és a meglévő utak szélesítésével lehetne megvalósítani.

- A településen belül nem említették meg a kerékpárút-fejlesztés szükségességét.
- Külterületen a rápolti lakosok által legtöbbször megtett szakaszon, a Rápolyt – Ökörítőfülpös útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Szamoskér

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Szamoskér a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától 78 km-re, a Szamos partján található. A 491-es útról Tunyogmatolcsnál leágazó alsórendű úton érhető el, a legközelebbi vasútállomás a Mátészalka-Zajta vasútvonalon Tunyogmatolcson van.

A mérsékelt hűvös és a mérsékelt meleg éghajlati öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7°C, a csapadék összege 610-640 mm. Az uralkodó szélirány az északi és déli.

Erdőtársulásait akác és lágylombúak jellemzik. A lágyszárú fajok közül főként csomós palkával, erdei madárhurral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaja öntésagyagokon kialakult réti és láptalajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Neve a település igen régi alapítására valló magyar törzsi helynév. A „kér” török szó jelentése roppant nagy, óriás, hatalmas. A Szamos-parti település eredetileg a kér törzs egy töredékének volt lakóhelye. Az első lakók a királyi hatalmi szervezetéhez tartoztak, foglalkozásuk a katonáskodás volt. A Szamos- előtag a település folyó melletti fekvésére utal, egyben megkülönbözteti más Kér (pl. Abaújkér, Hajmáskér stb.) nevű falvaktól. Nevének eredte arra mutat, hogy a falu a XI. század elejénél nem keletkezett később.

Az okleveles korszakban a Balogsemjén nemzetség családjának tulajdonában volt, az egységes birtoktesten belül található. 1292-ben a Szamos túlsó partján vele szemközt fekvő Kérsemjénnel együtt a Kállai család ősi birtoka. Neve először 1292-ben tűnik fel, amikor a Szamos-parti település elrontott várhelyét és a Szamos álló két malmát az Aba nembeli Omodé elfoglalta. Omodétól gazdáinak csak 1307-ben sikerült Ottó király révén a birtokot visszaszerezniük, s az 1319-ben történt osztás alkalmával Mihály második házasságából származó fiáé lett; Károly Róberttől ugyanezen évben kapták meg a Kér és Tunyog között fekvő Mokod földet. 1321-ben a Pok nembeli Miklós fia Móric elpusztította Kért. Az 1325. évi nagy osztáskor ismét Mihály fiai kapták meg a települést 1427-ben Zsigmond király a Kállaiaknak új adományt adott rá, de egy részére a Cudar nembeliek is igényt tartottak. 1548-ban Dobó Ferenc és Domokos is szereztek benne részt.

A település a XVII. században Szabolcs vármegyéhez tartozott. A falu nagyon szoros kapcsolatban volt Semjénnel (ma Kérsemjén), 1873-ig a gyerekek a Szamoson át oda jártak iskolába, a felnőttek pedig 1810-ig, a református templom megépítéséig istentiszteletre. A település a Szamos árvizei miatt sokat szenvedett, helyét többször is változtatta. Lakossága a középkorban magyar volt. Számottevő idegen népelem a későbbi századokban sem telepedett meg a faluban. Lakóinak száma 1784-ben 201, 1898-ban 838, 1907-ben 1004 fő volt. A falu határába olvadt be a XIII. század végén emlegetett Mak vagy Makkod kismemesi birtok, mely Kér és Tunyog között feküdt, 1290-ben már pusztaként. Ez akkoriban a Balogsemjén nemzetségé volt. A község határában keresendő Marcelfalva, másképp Nógrád helye is; neve 1272-ben tűnik fel, amikor a Balogsemjén nembeli Ubul fia Mihály ispán megszerzi. Ezen a tájon lehetett Deustelke is: 1279-ben említik először: egykori tulajdonosáról kapta a nevét.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as évektől a Szamosszegi körjegyzőséghez került. 1971-től önálló községi tanács volt, 1973-tól közös községi tanács társközsége, tanácsának székhelye Szamosszeg. Jelenleg a Szamosszegi körjegyzőséghez tartozik.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Szamoskér Szamosháti, két közel párhuzamos utcából álló kisközség. A folyó bal partján elterülő, a Szamos és kelet felől a „Holt-Szamos” beszögellésében helyet foglaló község településszerkezete a „folyóság” derékszögű kanyarulatához igazodik és mindinkább déli, délnyugati irányban terjeszkedik. A település régi és új utcái is előkertes beépítésűek. A feltűnően szabályos rendszerű szalagtelkek ritka kivételtől eltekintve soros beépítésűek. A kétsoros udvarendeezésre igen kevés példa található. Viszonylag keskeny, de aránylag mély telkein a tagolt épületrendeezés figyelhető meg.

A jelenlegi templom körül temető volt, s az első templom is itt állhatott. A reformáció idején fátemplom épült a településen, amit a Szamos később elhordott. E templomot 1809-ben újjal cserélték fel. 1849-ben emelték a téglalap alaprajzú, széles sokszög-záródású, stílustalan, zsindegyel fedett téglatemplomot. 1930-ban renoválták. Az egyszerű templom homlokzatát tagolt főpárkány, nagy faltükrök és szegmentíves záródású ablakok díszítették. Belsejében barokkos szószék és vázarárral díszített Mózes-pad volt. A templommal egykorú padok faragottak voltak. A templomot rossz állapota miatt 1970-ben lebontották, helyette a régi templomtól kb. egy kilométerrel délnyugatra építette fel az egyház a jelenlegi templomát, melynek teljesen szokatlan a formája. A „Napoleon-kalap”-hoz hasonló épület 7x16 méteres összeszűkülő belső terében 100 ülőhely van. A templom keleti oldalán áll a 9méter magas harangláb.

Népi építészete: A kivétel nélkül háromosztatú lakóházak szoba (nagyház) + pitvaros konyha + szoba (kisház) vagy belső kamra alaprajzúak, orom- és gyakorta homloktornácósak. A házak legtöbbször vert- vagy vályogfalas, de egy-két karóváz, földfalú épület is található a településen.

3. Demográfiai jellemzők

Szamoskér község területe 9,71 km², népsűrűsége 45,01 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 22. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 437 fő volt, 219 nő (50%) és 218 férfi (50%).

A település lakosságának 22%-a fiatalok (0-17 éves), 58%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 20%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 6 fő (1,4%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 116 fő (27,4%), 8 osztállyal pedig 144 fő (34,1%).

Középszintű végzettség nélkül 99 fő (23, 45%), míg érettségivel 50 fő (12%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 0 fő (0%), míg oklevéllel 7 fő (1, 6%).

22. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	647	549	490	466	437

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 20 férőhelyes óvoda működik, amelyben 2004-ben 1 csoportban 16 gyermekkel 2 óvodapedagógus foglalkozott. Számítógép nincs az intézményben.

Az általános iskola 2 osztályában 2004-ben összesen 30 tanuló tanult (közülük 8 első évfolyamos); valamennyien napközis ellátásban részesültek. Az iskolában 3 főállású pedagógus dolgozik. Iskolai könyvtár és internet hozzáférés, számítógép nincs.

b) Egészségügy

A településen helyben nem vehető igénybe az egészségügyi alapellátás (nincs házi orvos, házi gyermekorvos, védőnői szolgálat, gyógyszerár).

Időskorúak otthona sincs, azonban a 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik – itt 2004-ben 18 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Szamoskéren 189 lakás található. 2004-ben 1 lakást bontottak el a településen, avulás miatt.

A lakások 83,6%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel, 63%-a vezetékes gázzal, 53%-a pedig vonalas telefontal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs a településen,

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A község 3 kiskereskedelmi üzlete közül 2 élelmiszer jellegű üzlet, egy pedig egyéb üzlet. Egy vendéglátóhely működik itt, amelyik 1 bár, borozó besorolású. Kereskedelmi vagy magánszálláshely nem vehető igénybe.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbusszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 190. Mobilposta vehető igénybe.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 57 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 21%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 61,9%-a.

Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 31%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 7,1%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Szamoskéren 14 vállalkozás működik, ebből 10 egyéni vállalkozás, 2 betéti társaság és 2 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta), illetve turista célokra használja a kerékpárt. Gyakori még, hogy sport és szabadidős célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe. Legkevésbé munkába és iskolába járáshoz használják.

A szomszédos települések közül főként Szamosszegre és Tunyogmatolcsra járnak kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Szamoskér - Szamosszeg és Szamoskér - Tunyogmatolcs települések közötti útszakaszokon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével vagy útszélesítéssel lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút fejlesztéssel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével és a meglévő utak szélesítésével lehetne megvalósítani.

- A településen belül az Ady, Kossuth, Petőfi utcákon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- A külterületen a szamoskéri lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Szamoskér–Szamosszeg és a Szamoskér- Tunyogmatolcs útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Szamosszeg

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Szamosszeg a Szatmári-síkságon, Nyíregyházától keletre mintegy 72 km távolságra, a Szamos partján található település. A 41-es útról Vásárosnaménynál leágazó alsórendű úton érhető el, a legközelebbi vasútállomás a Záhony-Mátészalka vasútvonalon Nagydoboson található.

Éghajlata a mérsékelt hűvös és a mérsékelt meleg öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7°C, a csapadék évi összege 610-640 mm. Az uralkodó szélirány az északi és a déli. A településről délnyugatra folyik az Északi-főcsatorna.

Erdőtársulásainak több mint a felét tölgyesek alkotják. Kisebb területen találkozhatunk lágylombúakkal, valamint hazai nyárrakkal, fenyővel és gyertyánnal. A lágyszárú fajok közül gyakori a csomós palka, az erdei madárhur és a pázsitlevelű nőszirm. Talaja öntéstalajokból áll.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település a Szamos folyó egyik hatalmas kanyarulatáról, szegéről kapta a nevét. A Szamos-előtag a községnek a folyó melletti fekvésére utal.

A szatmári vár birtoka volt, és a középkorban mindvégig királyi vám és rév. A község neve először 1290-ben tűnik fel, amikor IV. László király felszólította vámszedőit, hogy a Szamoson egészen Szamosszegig ne szedjenek vámot a Balog-Semjén nembeli Mihály és fiai hajói után.

A település nevét a XIV. század elején két oklevél is említi. 1350-ig a birtok is a királyé volt és kispapok lakták. Vámszedő 1357 után, amikor az ónodi Czudar család megkapta, továbbra is a királyé maradt, majd rövidebb ideig a Rozgonyiak, Váradiaiak voltak az új birtokosok. Az ugyanakkor feltűnő Perényiek viszont egészen 1945-ig megmaradtak a község birtokosai között. Valamelyik földesura (Perényi vagy Czudar) 1376-ban jövevény településekkel népesítette be a helységet.

Lakóit a XV. században cíviseknek nevezték, ami mezővárost sejtet. 1411-ben a települést valamennyi Czudar-birtokkal együtt királyi engedéllyel Szabolcsba tették át, ahonnan csak 1830-ban került ismét vissza Szatmár vármegyébe. Bár az ónodi Czudarok mellett a XVI. században még a Rozgonyi család is bírta, kispapok lakói továbbra is megmaradtak. A XVI-XVII. században inkább kispapok falu volt, 1611-ben Nyáry Pál kapta meg egy részét királyi adományként. A falu a XVIII. század elején elpusztult, s csak 1713-ban kezdett újból benépesedni. A XVIII. században a gróf Károlyi, a herceg Esterházy és a Lónyay családok lettek a földesurai. A jobbágyszabadulás előtt 1550 lakosa volt.

A XX. század elején a Perényieknek, a Károlyiaknak és Mandel Ignácnak volt itt nagyobb birtoka. 1911-13, évi névtárak szerint 2507 református és 205 más vallású lakója volt. Az

1920-as években a földreform következtében erősen csökkent a korábbi birtokosok földterülete, kialakult egy vagyonos paraszti réteg, az 1945 utáni földosztással pedig a kisparaszti gazdaságok száma nőtt meg.

A község története során sokat szenvedett a Szamos és a Kraszna árvizeitől. Legutóbb 1970. május 14-15-én öntötte el a víz a település egy részét.

A falu határába olvadt be a XIV. században említett Bachna, a Balog- Semjén nemzetségből származó Panyolai család birtoka, de később nem esik róla említés. A település határában lehetett Tenyhe falu is.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott, majd Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as évek elejétől körjegyzőség, hozzátartozott Szamoskér. 1971-től önálló községi tanács, majd 1973-tól közös községi tanács székhelye, Szamoskér társközséggel. Jelenleg körjegyzőségi székhely, Szamoskér tartozik hozzá.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Szamoszeg a Szamos folyó kanyarulatában fekvő, az árterületekhez, ill. a domborzati viszonyokhoz igazodó, szabálytalan alaprajzú, többutcás község. Az utcák csatlakozásánál tölcse-szerű bővületek alakultak ki, s ezekre néznek a szélesebben terpeszkedő, korábban rangos porták. A magasabb területeket kirajzoló, az azt követő utcás szerkezetű település az elmúlt évtizedekben a korábbi utcák folytatásában fejlődött tovább. Itt is és az archaikusabb településrészben is az utcák előkertes beépítésűek. A településre kizárólag a szalagtelkes forma a jellemző. Gyakorlatilag minden udvar soros beépítésű, s valamennyin a tagolt épületrendezés figyelhető meg.

Népi építészete: A lakóházak háromosztatúak, szoba + pitvaros, szabadkéményes konyha + szoba (vagy kamra) alaprajzúak, homlok- vagy oldaltornácosak. Korábban karóvázis földfal, később a vert-, majd a vályogfal volt a gyakori. A tetők szarufás szerkezetűek, hátul kontyos végűek, elől csapott nyeregtetősek. Fedésükhöz nádat, majd bádoglemezt, később cserepet is használtak. A helyiségek földpadlósak, a mennyezetek keresztgerendái felül deszkáztak. A kéttablakos utcai homlokzatok közül egy-egy az utcavonalra került. A faoszlopos homloktornácot a szomszéd felé a homloksíkiig kiugró, tapasztott földfal zárta le. Díszítés csak a deszkaorom alsó takarólemezen található. A gazdasági épületek különállóak, az istállók, nyári konyhák földfalasak. Favázis szerkezetűek a fészerek, a színek és a górék. Az ólak deszkázott oldalfalúak; valamennyi szarufás tetőszerkezetű. Az istállók cserepesek, a többi náddal vagy szalmával fedett. Az utcai kerítések deszkapalánkból, újabban drótfonattal, a belső kerítések kőből vagy hasított lécből készültek.

1312-ben már állt a régi templom, mely 1713-ban igen romos állapotban volt. A jelenlegi református templomot Fokk Ignác nagykárolyi építész tervezte a már előzőleg, 1832-35-ben felépített, 30méter magas toronyhoz. A templom 1843-63 között épült. A mindkét végén félkörívesen záródó hajónak sík, festett fa mennyezete, s a 15x35 méteres belsőben 800 ülőhely van. Copf stílusú szószéke feltehetően a régebbi templomból maradt meg. A szószékcorona csúcsán a fehér galamb a Szentlélek jelképe. Az Úrasztal 1862-ben készült. A toronyra 1885-ben új sisak került. Az első orgonát Stroócs István építette 1862-ben kilenc változattal. A romantikus stílusban épült templom műemlék jellegű.

3. Demográfiai jellemzők

Szamosszeg község területe 35,30 km², népsűrűsége 57,51 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 23. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 2030 fő volt, 1053 nő (52%) és 977 férfi (48%).

A település lakosságának 22,75%-a fiatalok (0-17 éves), 55,8%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 21,45%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 42 fő (2,24%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 586 fő (31,2%), 8 osztállyal pedig 536 fő (28,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 431 fő (23%), míg érettségivel 220 fő (11,7%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 5 fő (0,26%), míg oklevéllel 55 fő (2,9%).

23. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	2.598	2.377	2.150	2.043	2.030

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 75 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 3 csoportban 71 gyermek járt 7 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép van az óvodában.

Az általános iskola 11 osztályában 2004-ben 193 tanuló tanult (közülük 35 első évfolyamos). A napközis tanulók száma 134. Az iskolában 19 főállású pedagógus dolgozik. Az intézmény rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 15 db számítógéppel.

b) Egészségügy

A településen egy házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnőt foglalkoztat; egy gyógyszerész üzemel.

Időskorúak otthona nincs, azonban egy 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja működik, amelyben 2004-ben 48 fő ellátását biztosították (ebből 28 fő csak étkeztetésben részesült).

c) Lakáshelyzet

Szamosszegen 728 lakás található, ezek 96,4%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 78,4%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat 47,8%, a lakások ellátottsága vezetékes telefontal 58%-os.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 24 kiskereskedelmi üzlet található, amelyek túlnyomó része (11) élelmiszer jellegű, emellett van 2 iparcikk üzlet és 11 egyéb üzlet. A 6 vendéglátóhely közül 3 étterem, cukrászda, míg 3 bár, borozó besorolású.

Fábiánházán sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem vehető igénybe.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbuszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 196. Posta van a településen.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 259 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 22%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva megállapítható, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 54,9%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 36,7%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 8,4%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Szamoszegen 57 vállalkozás működik, ebből 50 egyéni vállalkozás, 2 betéti társaság és 3 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás és sport, szabadidős célból ül kerékpárjára. Gyakori még, hogy a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) és turista célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt veszik igénybe.

A szomszédos települések közül legtöbben Nagydobosra és Szamoskérre járnak kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A kerékpáros balesetek nem jellemzőek a településre, bár a biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút építésével.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztés nincs folyamatban

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül jelentkeznek a legerőteljesebben.

- A településen belül a Nagydobosi, Rákóczi, Bocskai, Bercsényi, Szatmári utakon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a szamosszegi lakosok által legtöbbször megtett szakaszon, a Szamosszeg - Nagydobos és a Szamosszeg - Szamoskér útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják. Kerékpárút építésével és a már meglévő utak szélesítésével lehetne a kerékpáros infrastruktúrát fejleszteni. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Tiborszállás

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Tiborszállás a Szatmári-síkság déli részén, Nyíregyházától mintegy 70 km távolságra, a Kraszna partján helyezkedik el. Alsórendű úton érhető el, területén áthalad a Mátészalka-Ágerdőmajor vasútvonal.

A mérsékelt hűvös és a mérsékelt meleg éghajlati öv határán fekszik. Az évi napsütéses órák száma 1960-1970, a középhőmérséklet 9,6-9,7°C, a csapadék évi összege 650-670 mm. Az uralkodó szélirány az északi és a déli.

Erdőtársulásainak a felét tölgyesek alkotják; nem ritka a száz évnél idősebb fák aránya. Kisebb kiterjedésű a kemény és lágy lombúak, nyárok, akácfa és fenyő területe. A lágyszárú fajok közül csomós palkával, erdei madárhurral és pázsitlevelű nőszirmmal találkozhatunk. Talaját humuszos homok réti talajok és síkláp talajok alkotják; jellemző a sok kotu (1966-ban talajmeliorációs munkákat végeztek).

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A község neve a latin Tiburtiusból származó magyar Tibor személynév és a -szállás „tanya, major” összetételével alakult ki. a gróf Károlyi család egyik tagjáról, Tiborról kapta a nevét.

Tiborszállást három tanyai településből, a korábban Mérkhez tartozó Tiborszállásból, Vadaskertből és Halmos-tanyából szervezték önálló községgé 1955-ben. Mindhárom tanya a gróf Károlyiak birtokának a része volt. A mai település a Tiborszállás nevű tanya helyén és környékén fekszik. A tanya az itt élők szerint valamikor a múlt század végén keletkezett, amikor gróf Károlyi Tibor és családja erre a vidékre költözött. Tibor gróf leányát a lány unokatestvére, Károlyi Gyula vette el. Jelentős fejlődés az ő idejében következett be. A gróf, aki 1931. augusztus 21. – 1932. szeptember 21. között miniszterelnök is volt, itteni birtokán mintagazdaságot létesített: a Vadaskert, központjában a kastéllyal az erdő-és vadgazdálkodás területe volt, a Halmostanyán és a hozzá tartozó földeken állattartással és földműveléssel foglalkoztak. Tiborszálláson is a földművelés volt a fő foglalkozási ág.

A település határában van az elpusztult Szentmárton falu helye. Neve 1217-ben tűnt fel. A falu a Gutkeled nemzetség ősi birtokai közül való. Határában keresendő Némettelke is, melyről a források 1495-ben szóltak; egykori birtokosáról kapta a nevét.

A község közigazgatásilag korábban a Mátészalkai járáshoz tartozott, jelenleg Mátészalka városkörnyékének a része. 1990-ig nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Mérk, társközsége Vállaj volt. Napjainkban önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Tiborszállás jellege: A XIX. századi majorsági, uradalmi gazdasági épületek közé vagy azok lebontásából nyert helyekre az elmúlt néhány évtizedben települt-telepített (1955-ben

alapított) többutcsás, egy gerincútra felfűzött és erről merőlegesen leágazott utcákkal tagolt község. Ezek az új utcák is előkertes beépítésűek és szalagtelkek övezik őket. A tagolt épületrendezésű udvarok az új beépítések ellenére is a hagyományokhoz kötődnek, így soros elrendezésűek. A községközpont ettől eltekintve történeti szempontból értékelhetetlen, de a volt tanyák (közülük elsősorban a Halmos- és a Vadaskert-tanya) értékes településszerkezeti és gazdaságtörténeti tanúságokkal szolgálnak.

A községben három templom található: görög katolikus, római katolikus és református. A református templom építésének tervét Kálmán Ernő debreceni építész készítette és 1980-83 között Szigetvári Attila Czine Bálint áldozatos munkájával, kocsordi építésztechnikus kivitelezésében építette a gyülekezet. A 6x8 méteres belső térnek sötét színűre festett, sátoros famennyezete és 80 ülőhelye van. A modern formájú templom előtt áll a 13méter magas, lemezsíakkal burkolt, gerendákból ácsolt harangláb, amelyen az a 33 kg-os harang függ, amely egykor a bökönyi szórványban élt református hívek harangja volt és Szlezák László öntötte 1922-ben Budapesten.

Népi építészet: A századelőn épült cseléd-és gazdasági épületek egyaránt téglafalúak, szarufás tetőszerkezetűek és cseréppel fedettek. Az oromfalas, elvértve csonkakontyos házak mészhabarc vakolatúak és romantikus architektúrával díszítettek. A kettő-és négyeskonyhás volt cselédlakások előtt a kiskertet kórókerítés határolja. Említést érdemel még a két faoszlopon álló, cseréppel fedett és nyeregteretős harangláb (itt „csengettyűláb”).

3. Demográfiai jellemzők

Tiborszállás község területe 25,52 km², népsűrűsége 40,95 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 24. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 1045 fő volt, 542 nő (52%) és 503 férfi (48%).

A település lakosságának 17,5%-a fiatalok (0-17 éves), 56,01%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 26,48%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 28 fő (2,8%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 276 fő (27,7%), 8 osztállyal pedig 325 fő (32,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 252 fő (25,32%), míg érettségivel 96 fő (9,6%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 3 fő (0,3%), míg oklevéllel 15 fő (1,5%).

24. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	1.282	1.207	1.123	1.073	1.045

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 57 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 2 csoportban 40 gyermek járt 4 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén van a településen, 8 osztályban összesen 112 tanuló tanult (közülük 20 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 65. Az iskolában 13 főállású pedagógus dolgozik, s rendelkezésre áll iskolai könyvtár, internet hozzáféréssel 17 db számítógép.

b) Egészségügy

A településen nem dolgozik sem háziorvos, sem házi gyermekorvos, sem védőnő. Gyógyszertár működik.

A 100 férőhelyes Időskorúak otthonában 2004-ben 109 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Tiborszálláson 372 lakás található, 94,6%-uk rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 62%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs, vezetékes telefon a lakások 58%-ában került bevezetésre.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 14 kiskereskedelmi üzlet található, amelyekből 5 élelmiszer jellegű üzlet, 1 ruházati üzlet, 8 pedig egyéb üzlet. A 7 vendéglátóhely közül 1 étterem, cukrászda, míg 5 bár, borozó besorolású, 1 munkahelyi vendéglátóhely.

Tiborszálláson sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem áll rendelkezésre.

A község mind vasúton, mind közúton elérhető, a helyközi autóbusz-járat érinti. Ezer lakosra itt 126 személygépkocsi jut. A postai szolgáltatások helyben igénybe vehetők.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 97 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 15,54%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 50,5%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 48,2%, ugyanakkor meglepő, hogy csupán a foglalkoztatottak 1,4%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Tiborszálláson 23 vállalkozás működik, ebből 18 egyéni vállalkozás, 5 pedig betéti társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leginkább a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta) használja a kerékpárt, emellett gyakori, hogy munkába és iskolába járáshoz veszik igénybe. Ritkább a sport és szabadidős célokra, s legritkább a turista célokra történő használat.

A szomszédos települések közül Mérkre és Vállajra és Fábiánháza - Előtelekre járnak leggyakrabban kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek belterületen a Kossuth, a Petőfi és a Rákóczi utcákon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével (akár töltésen is) megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési terve nem foglalkozik kerékpárút fejlesztéssel.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

Kerékpárút építése, fejlesztése nincs folyamatban.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével és a meglévő utak szélesítésével lehetne megvalósítani.

- A településen belül a Dózsa György utcán lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a Tiborszállás - Nagyecsed útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Vaja

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Vaja nagyközség a Nyírségben, Nyíregyházától mintegy 45 km távolságra. Jól megközelíthető a 49-es úton és a Nyíregyháza-Vásárosnamény vasútvonalon.

Éghajlata mérsékelten meleg, közel a mérsékelten hűvöshöz. Az évi napsütéses órák száma 1950, a középhőmérséklet 9,5-9,7°C, a csapadék 610-630 mm. Az uralkodó szélirány az északi, de jelentős a DNy-i és a DK-i aránya is.

A település mellett található a Vajai-főfolyás által táplált 81ha felületű Vajai víztároló, mely halászatra, öntözésre kiváló. Erdőtársulásainak jelentős részét akácosok alkotják, s emellett a nemes nyárok is nagy területeket borítanak. A fenyők csak néhány hektáros társulást alkotnak, elvéve tölgygel is találkozhatunk. Növénytársulásai: főleg homokpusztagyeppek, homoki legelők. Sűrűbben előforduló lágyszárú fajok a mocsári galaj, a tőzegeper, a lápi nádperje és a borzas imola. Talaja kovárányos barna erdőtalaj és humuszos homok.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

Személynévi eredetű helységnév. Lakói királyi jobbágyok és gyepűőrök voltak. Korai település; az írott források a XIII. század végén, egy 1272-90 között kelt oklevélben említik először, amikor IV. László király bizonyos örökös nélkül elhalt nemes birtokát eladományozta és a többi vajai nemes ez ellen tiltakozott. A későbbi Vay nevet viselő család első őst 1312-ben említik.

A XIV. században már a Vayak bírták. A főnemesi család egyik kiemelkedő tagja VayLászló (1370-es évek) váradi püspök volt. Ugyancsak kiemelkedő személyiség Vay Titusz, akinek hűséges vitézi tetteiért Zsigmond király címet adományozott a családnak. 1412-ben Csarnavodai István papsi jobbágyait a Vay családbeliek Vajára költöztették. A település megosztása következtében részei más-más nevet viseltek. A Vay család és a XVI. század közepén beházasodott Ibrányiak mindenkor kizárólagos földesurai voltak. 1578-ban Nagyvaját és Kustosvéget mint különálló falut említik. A XVI. században a Vay és az Ibrányi családbeliek mellett a Jármy családnak is része volt. Az 1700-as évek végén készült összeírások 99 lakóházat és 650 lakost említenek. A jobbágyfelszabadításkor a falunak 1002 lakosa volt, de földesurai csak a Vayak voltak.

A múlt század végén az aprózódó telkeken nyomorgók és a földnélküliek sztrájkokkal hívták fel az ország figyelmét a tarthatatlan állapotokra. Az elégedetlen vajaiak a feles és harmados földek után járó terheket akarták mérsékelni. Mozgalmuk elbukott, a vajai nincstelenség egy része csak a kivándorlástól remélhette sorsa javulását. A következő évtizedekben is nagy szegénységről árulkodott az utcák képe. Az 1911-13. évi névtárak szerint 1541 református és 630 más vallású lakója volt.

A település az 1860-as években közigazgatásilag a Nyírbátori felső, a XX. század elején a Nyírbátori, 1920-tól a Nyírbaktai, 1945-től a Baktalórántházi, 1971-től a Nyírbátori járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörnyékének része. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely volt, hozzátartozott Őr. 1945-ben Szabolcs vármegyéből Szatmár-Bereg vármegyébe került a vajai körjegyzőség. 1970-től nagyközségi közös tanács székhelye, társközsége Rohod és Őr volt, majd az 1980-as évek közepétől hozzátartozott Nyírparasznya is. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

Jelentős történelmi hagyományokkal és műemlékekkel büszkélkedő település. Egy 1938-as oklevél két templom építéséről számol be, nevezetesen Szt. István király és Szt. Imre herceg templomáról. A gótikus eredetű templom jellege szerint szabadon álló egyhajós, támpilléres teremtemplom. A középkori templom homlokzata elé később, a XVIII. század végén kétszintes tornyot építettek. A belső tér 7x21 méteres, amelyet sík deszkamennyezet fed. 1837-ben készült szószéke empire stílusú; figyelemre méltó az ugyancsak empire stílusban készült Mózes-szék. Orgonáját Dangl Antal építette 1891-ben hat változattal.

A templom előtti parkban áll Vay Ádám obeliszkje. Jelentékeny műemléki értékű a volt Vay-várkastély, melynek történetére vonatkozó okleveles anyag kevés maradt meg, mivel a Vay család levéltára 1956-ban megsemmisült. A kastély építési idejét a XVI. század első harmadára tehetjük. Az egytraktusos kastély hosszánegyszög alaprajzú főtömege ekkor készült el, harántfalakkal négy helyiségre osztva. A XVII. század közepén nagyobb átalakítás történt az épületben. Nem később épült az északi saroktorony, amelynek nyugati homlokzatán feliratos tábla hirdeti az építkezés időpontját, 1659-et. E nagyszabású munkát Vay Péter szabolcsi alispán készítette. A reneszánsz építkezések után a XVIII. század elején építették a lőrésekkel ellátott déli tornyot. Ennek boltozatai már barokk jegyeket mutatnak. A kastély a XVIII. század végétől a XIX. század elejéig lakatlanul állt. A múlt század eleji átalakítás nagymértékű volt, amely mind a belső kialakításban, mind a homlokzati megjelenésben éreztette hatását. A XIX. század közepén a Vay család az előzőleg a Pallavicini örgróf bérletében lévő kastélyt saját használatába vette és helyreállította; ekkora tehető a kastély kora romantikus stílusban történő helyreállítása, átalakítása. A kastély, a Vayak ősi fészke a Rákóczi-szabadságharc idején vált politikai események színterévé, megfordult falai között II. Rákóczi Ferenc is.

A várkastélyban 1964-ben nyílt meg a Vay Ádám Múzeum: az épület két emeletén találhatóak az állandó és időszakos kiállítások. A kastélyépületben kapott helyet az alkotóház, amely 1992-től újra fogadja író- és művészvendégeit. A várkastély előtti szoborparkban a kuruckor jeles alakjainak mellszobrai láthatók: II. Rákóczi Ferenc szoborportréja mellett többek között Zrínyi Ilonának, Vay Ádámnak, Bottyán Jánosnak, Béri Balogh Ádámnak bronzba öntött, kőbe vésett vonásait vehetik szemügyre a látogatók. A várkastélytól balra látható kis épület valószínűleg a XVII. Század derekán épült, száz év múlva a kastély külső konyhájaként említik. A kastélyban időről időre konferenciákat, szakmai tanácskozásokat, koncerteket, kiállításokat is tartanak; 1996 júliusában a milicentenáriumi jegyében itt rendezték meg a Vay család találkozóját, melyre a világ számos pontjáról eljöttek a família leszármazottai.

A település gazdag művészeti hagyományokban is. 1995-ben ünnepelte 30 éves fennállását a Vay Ádám Múzeum Alkotóháza, ahol a képzőművészek mellett jeles írók, költők, történészek is vendégeskedtek – köztük Váci Mihály, Csoóri Sándor, Varga Domoks, Göncz Árpád. 1997 nyarán immár negyedik alkalommal érkeztek meg a vendégek a Nemzetközi Képzőművészeti Alkotótáborba. Egészen új kezdeményezés, hogy 1997 óta vaján tartják az Alternatív Kossuth-díj átadását: a díjat első alkalommal, 1996-ban Hernádi Gyula, majd 1997 márciusában Bertha Bulcsú író kapta meg.

A főutcán található a Tájház; 1980-ban nyitották meg. A múlt század derekáról való, náddal fedett, szoba-konyhás kis parasztház a népi építészet utolsó helyi emléke. Berendezési tárgyai közül egy ma is működő szövőszéket kell megemlíteni.

A megyében nem a Szetmárcsekei az egyetlen, gazdag népművészeti értékeket mutató temető. A vajai temető is csaknem teljesen egységes, s sajátos helyi jellegű művészete felfedezőkre vár.

Népi építésze: A lakóházak zömmel háromosztatúak, szoba+ szabad- kéményes konyha+ kamra (vagy szoba) alaprajzúak, hol oldal-, hol homloktornácosak. A földfalas épületek eredetileg karóvázások voltak, de már a régi házak legtöbbször vert- vagy vályogfalú, sárral tapasztott és fehérre meszelt.

3. Demográfiai jellemzők

Vaja község területe 28,61 km², népsűrűsége 131,6 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2001-ig mérsékelten fogyott, azonban 2004-re minimálisan emelkedett. (Ld. 25. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 3765 fő volt, 1930 nő (51,2%) és 1835 férfi (48,7%).

A település lakosságának 25,91%-a fiatalos (0-17 éves), 60,16%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 13,93%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 100 fő (3,08%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 903 fő (27,8%), 8 osztállyal pedig 1036 fő (32%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 689 fő (21,2%), míg érettségivel 381 fő (11,75%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 20 fő (0,6%), míg oklevéllel 113 fő (3,4%).

25. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	3.362	3.440	3.367	3.650	3.765

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 160 férőhelyes óvoda működik, amelybe 2004-ben 7 csoportban 158 gyermek járt 15 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik a településen, 21 osztályban összesen 459 tanuló tanult (közülük 61 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 183. Az iskolában 42 főállású pedagógus dolgozik; az intézmény rendelkezik iskolai könyvtárral, internet hozzáféréssel és 17 db számítógéppel.

b) Egészségügy

Két háziorvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat keretében két védőnőt foglalkoztatnak. Egy gyógyszertár található a településen.

Időskorúak otthona van, és van egy 20 férőhelyes nappali ellátást nyújtó idősek klubja, amelyben 2004-ben 40 fő ellátását biztosították.

c) Lakáshelyzet

Vaján 1.158 lakás található. 2004-ben 2 lakást bontottak el, egyet új lakás építése miatt, egyet pedig egyéb ok miatt.

A lakások 100%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 64,7%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat 61%, vezetékes telefon a lakások 51%-ában van.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A településen összesen 44 kiskereskedelmi üzlet található, amelyekből 17 élelmiszer jellegű, 5 iparcikk üzlet, 2 ruházati üzlet és 20 egyéb üzlet. A 11 vendéglátóhely közül 9 étterem, cukrászda, míg 2 bár, borozó besorolású.

Vaján egy magánszálláshely vehető igénybe.

Vasúti közlekedés van és helyközi autóbuszszal is elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 189. Posta működik a községben.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 383 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 16,48%-a.

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 46,6%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 48,4%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 5,1%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Vaján 122 vállalkozás működik, ebből 88 egyéni vállalkozás, 18 betéti társaság és 14 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település belterületén 1500m kerékpárút van, külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban munkába, iskolába járás céljából ül kerékpárjára, de gyakori a turista célpontok elérésére való használat is. Kevésbé jellemző, hogy a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta), valamint sport és szabadidős célokra is a legegészségesebb közlekedési eszközt, a kerékpárt vennék igénybe.

A szomszédos települések közül főként Rohodra és Órre járnak kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek a Vaja – Ór és Vaja – Rohod települések közötti útszakaszon a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült a már meglévő utak fejlesztése, új kerékpárút építését nem említi.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A külterületen tervezett kerékpárút megvalósítása előkészítés alatt van.

c) Szükséges kerékpárutak:

- Vaja esetében fejlesztési igények a külterületen jelentkeznek a legerőteljesebben. Külterületen a vajai lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Vaja – Ór és a Vaja – Rohod útvonalon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése. Ezen kerékpárutak tervezése és kivitelezése később indul. Megvalósítását pályázati forrásokból szeretnék finanszírozni (UKIG).
- A már meglévő kerékpárutak a belső forgalom biztonságos levezetését szolgálják. A településen belül nem tervezik újabb kerékpárút építését.

A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldanák meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

Vállaj

I. A település általános bemutatása

1. Településföldrajzi jellemzők

Vállaj a Délkelet-Nyírségben, Nyíregyházától 67 km-re, a román határ mentén található. A 471-es útról Nyírbátornál leágazó alsórendű úton közelíthető meg, a legközelebbi vasútállomás a Mátészalka-Ágerdőmajor útvonalon Ágerdőmajoron van.

Éghajlata a mérsékelt meleg és a mérsékelt hűvös öv határán terül el. Az évi napsütéses órák száma 1980-1990, a középhőmérséklet 9,5-9,7°C, a csapadékösszeg 590-610 mm közötti. Uralkodó szélirány az É-i és ÉK-i, de gyakori a DK-i szél is. A település mellett folyik a Kraszna.

Erdőtársulásaira az akácok a jellemzők, s viszonylag nagy területeket borítanak a tölgyesek is. A fenyőfélék és a nemes nyárok csak kisebb társulásokat alkotnak. A nyílt társulások között a homokpuszta-rétek, zsombékosok is megfigyelhetők, jellemző a tőzegeper, a sások előfordulása. Talaját réti talaj, réti öntéstalaj, humuszos homok jellemzi.

2. Történelmi emlékek

a) A település története

A település nevét illetően nem ismert meggyőző magyarázat; talán személynévi eredetű, s a személynév a magyar váll köznévként képzős származéka.

A községet egyes források szerint a Gut- Keled nemzetség alapította, ez esetben a XII. század végén keletkezhetett, de először 1335-ben említik a Gut -Keled nembeliek birtokaként. Ekkor már temploma is volt. 1354-ben a nemzetség sárvári monostorához tartozott. Az ecsedi uradalom tartozékaként osztozott a Báthori-, Rákóczi birtok sorsában. 1711 után II. Rákóczi Ferenc elkobozott birtokaként a kincstárra szállott, az egészet 1746-ban Károlyi Ferenc vette meg. Az új birtokos német telepésekkel népesítette be, katolikus német temploma 1771-ben épült. 1749 januárjában már körülbelül 40 sváb gazda lakott a községben, míg magyar csak kilenc-tíz. A XVIII. századi német telepítésű község még a századforduló után is markánsan megőrizte kulturális elkülönültségét, de az asszimiláció erőteljesen megindult. A XIX. században hatékony parasztgazdaságaival gazdag, irigyelt településnek számított környezetében. 1945-ig a Károlyiak birtokában volt. A két világháború között határátkelőhely működött Vállaj és Csalános között, a román- magyar határon.

A II. világháborút követően Vállajról 214 főt hurcoltak el „málenkij robotra”, közülük 44 fő tért vissza. A II. világháborúban összesen 105-en veszítették életüket.

A község határába olvadt be a mai napig határnévként ismert Bódvaj –Vállaj. Eredetileg a Kaplony nemzetség birtoka volt. 1329-ben talán falu is, de már 1431-ben elpusztult település; a Báthori család ez évben szerezte meg és ettől kezdve Vállaj sorsát követte.

A község az 1860-as években közigazgatásilag a Nyíri, az 1870-es évektől a Mátészalkai járáshoz tartozott. Az 1920-as évektől a Csengeri, majd az 1940-es évek közepétől ismét a Mátészalkai járáshoz került, később Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely, hozzátartozott Mérk. 1950-ben Mérk és Vállaj községeket

egyesítették Mérkvállaj néven, ám 1955-ben ismét önálló községgé alakultak. 1971-től nagyközségi közös tanács társközsége, tanácsának székhelye Mérk, társközsége Tiborszállás volt. Jelenleg önálló.

b) Építészeti, kulturális emlékek

A mai utcarendszer lényegében már a XVIII. században, a beépítésekor kialakult. A Fő utcán és részben a Temető utcán laktak a gazdák, a Kis utcán zsellérek. A római katolikus templom és a középületek a Fő utca tölcészerű kiszélesedésében helyezkednek el. Keresztcsűrös elrendezésű szalagtelkek a jellemzőek.

Népi építészete: A falu már a század elején, elsősorban az 1903-as tűzvész után, átépült. A jelenleg látható régebbi lakóházak ebből az időből származnak és a városi eklektika közvetlen hatását tükrözik. A zsellérek házai feltehetően kezdetleges épületek lehettek, ezek újabban épültek át. A közép- és nagyparaszti gazdaság épülete, a csűr Vállajon a Fő utca és a temető utca szinte minden telkén ma is megtalálható. A községben mintegy 100 csarnokos csűr áll, ezek legnagyobb része a távolabbi környéken is általános állványos szerkezetű, deszkafalú csűr. Valószínűleg az 1903. évi tűzvész után kezdték építeni a téglá oromfalú cifra csűröket, amelyeknél a tűzifának nevezett oromfal kivételével továbbra is a hagyományos szerkezet maradt meg. A helybeli kőműves mesterek sajátos eklektikus stílust honosítottak meg, hatásuk a környező falvakban is észrevehető. A nagyméretű csűrkapukat fűrészelt mintákkal, legtöbbször piros–fehér–zöld festékkel díszítették. A gazdasági épületek közül figyelemre méltóak még a favázás, zsilipelt deszkafalú nagy disznóólak, amelyek felett tengerikast alakítottak ki.

3. Demográfiai jellemzők

Vállaj község területe 22,27 km², népsűrűsége 44,59 fő/ km². A település lakónépessége az 1970-es évektől 2004-ig mérsékelten fogyott. (Ld. 26. táblázat) 2004-ben a lakónépesség 993 fő volt, 539 nő (54,2%) és 454 férfi (45,7%).

A település lakosságának 18,34%-a fiatalos (0-17 éves), 55,63%-a felnőtt korú (18-59 éves) és 26,02%-a időskorú (legalább 60 éves).

A 7 éves és idősebb lakosság körében a 2001. évi népszámlálási adatok alapján az iskolai végzettségeket vizsgálva megállapítható, hogy 13 fő (1,4%) az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 1-7 osztállyal rendelkezik 256 fő (27,4%), 8 osztállyal pedig 268 fő (28,6%).

Középiskolát végzett érettségi nélkül 203 fő (21,7%), míg érettségivel 123 fő (13,1%), egyetemet, illetve főiskolát végzett oklevél nélkül 7 fő (0,7%), míg oklevéllel 64 fő (6,8%).

26. táblázat: A település lakónépességének alakulása (1970 – 2004)

Év	1970	1980	1990	2001	2004
Lakónépesség	1.412	1.305	999	1.002	993

(Forrás: KSH Népszámlálás 2001, KSH T-Star 2004)

4. Lakossági alapellátás, lakossági szolgáltatások

a) Oktatás

A településen egy 40 férőhelyes óvoda található, amelybe 2004-ben 2 csoportban 36 gyermek járt 3 óvodapedagógus felügyelete mellett. Számítógép nincs az óvodában.

Általános iskola szintén működik a településen, 7 osztályban, 12 főállású pedagógus közreműködésével összesen 83 tanuló tanult (közülük 7 első évfolyamos) 2004-ben. A napközis tanulók száma 38. Az iskola rendelkezik iskolai könyvtárral, 9 db számítógéppel internet hozzáférés nincs.

b) Egészségügy

A településen egyetlen házi orvos látja el a betegeket, házi gyermekorvos nincs. A védőnői szolgálat egy védőnőt foglalkoztat. Egy gyógyszerár működik.

Időskorúak otthona nincs.

c) Lakáshelyzet

Vállajon 457 lakás található. 2004-ben 2 lakást bontottak el a településen, mindkettőt új lakás építése miatt.

A lakások 93,4%-a rendelkezik vezetékes ivóvízzel és 78,2%-a vezetékes gázzal. Szennyvízcsatorna-hálózat nincs kiépítve, vezetékes telefon a lakások 65%-ában került bekötésre.

d) Kereskedelem, vendéglátás, elérhetőség

A 12 kiskereskedelmi üzlet található fele (6) élelmiszer jellegű, emellett van 1 vasáru-, festék-, üveg szaküzlet és 5 egyéb üzlet. A 4 vendéglátóhely közül 2 étterem, cukrászda, míg 2 bár, borozó besorolású.

Vállajon sem kereskedelmi, sem magánszálláshely nem áll rendelkezésre.

Vasúti közlekedés nincs, azonban helyközi autóbuszal elérhető a település. Az 1000 lakosra jutó személyautók száma 194. A postai szolgáltatások helyben igénybe vehetők.

5. Gazdaság

a) Foglalkoztatottság

A településen 2004-ben 62 fő regisztrált munkanélkülit tartottak nyilván (KSH T-Star 2004), ami a munkaképes korú lakosság (18-59 évesek) 11,11%-a!

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az összevont nemzetgazdasági ágak szerint vizsgálva kitűnik, hogy a szolgáltatási jellegű ágazatban dolgozik a foglalkoztatottak 69,6%-a. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágazat súlya 21,3%, ugyanakkor a foglalkoztatottak 9,2%-a tartozik a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágazatba.

b) Vállalkozások

Vállalon 55 vállalkozás működik, ebből 34 egyéni vállalkozás, 13 betéti társaság és 6 korlátolt felelősségű társaság.

II. Kerékpárút-fejlesztési adottságok és lehetőségek

1. Kerékpárutas helyzet a kérdőíves felmérés alapján

a) Meglévő kerékpárutak:

A település sem belterületen, sem külterületen nem rendelkezik kerékpárúttal.

b) A kerékpáros közlekedés célja:

A helyi lakosság leggyakrabban a mindennapos feladatok megoldására (pl. bevásárlás, posta), turista célokra, sport és szabadidős célokra, munkába és iskolába járáshoz használja a kerékpárt.

A szomszédos települések közül főként Csanálosra (Románia), Mékrekre, Fábiánházára és Teremre járnak kerékpárral.

c) A kerékpáros közlekedés biztonsága:

A biztonságos kerékpározás feltételei több helyen hiányoznak. A balesetek megelőzése érdekében szükség lenne – a legnagyobb kerékpáros forgalmat lebonyolító útszakaszokon – kerékpárutak kiépítésére. A kerékpáros balesetek belterületen a Kossuth utcában a leggyakoribbak.

A biztonságos kerékpáros közlekedés egy új kerékpárút megépítésével lenne megvalósítható. Ahol indokolt és lehetséges, a kerékpár forgalmat el kell választani a közúti gépjárműforgalomtól.

2. Fejlesztési elképzelések

a) Településrendezési terv:

A település rendezési tervében felmerült egy építendő kerékpárút igénye.

b) Folyamatban lévő kerékpárút-fejlesztések:

A kerékpárút építését pályázati forrásból tervezik. A pályázat már beadásra került, de döntés még nem született.

c) Szükséges kerékpárutak:

A fejlesztési igények a településen belül és a települések között egyaránt jelentkeznek, amit kerékpárutak építésével lehetne megvalósítani.

- Településen belül a Béke, Szabadság, Báthory és Kossuth utcákon lenne célszerű kerékpárút építését kezdeményezni.
- Külterületen a vállaji lakosok által legtöbbször megtett szakaszon a Vállaj – Mérk, Vállaj – Terem és a Vállaj – Csanáros (Románia) útvonalakon a legszükségesebb a kerékpáros infrastruktúra fejlesztése.

A kerékpárutak a forgalom biztonságos levezetését szolgálják, különösen az országos közutak átkelési szakaszain, ahol az úti célok nagy része elhelyezkedik. A települések közötti kerékpárutak nemcsak a szomszédos települések egymásközi kapcsolatát és a településkörnyéki üdülő, pihenő területek megközelítését oldják meg, hanem kistérségi, sőt regionális hálózati funkcióval is rendelkeznek.

B/ Kistérségi kerékpárút-fejlesztési koncepció

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Kerékpárforgalmi Hálózatfejlesztés koncepciójában a kistérséget érintő szakaszok:

- a Mátészalka – Csenger – Csengersima – Országhatár útvonal Mátészalka és Ökörítőfülpös közötti szakasza,
- a Mátészalka – Vaja – 41. sz. főút útszakasz,
- a Mátészalka – Nyírbátor útvonal Mátészalka és Nyírcsászári közötti szakasza,
- kistérségi hálózati szinten a Mátészalka – Vállaj – országhatár közötti útvonal,
- a Győrtelek – Nagyecsed – Fábiánháza útszakasz,
- a Mátészalka Vásárosnamény útvonal Mátészalka – Nagydobos közötti szakasza.

A kistérségi kerékpárút-hálózat megépítéséhez szükséges engedélyes tervek a következő településekre vonatkozóan állnak rendelkezésre: Mátészalka (kül- és belterület), Jármí, Ópályi, Kocsord, Nyírcsaholy, Nyírmeggyes.

Pályázat került benyújtásra:

- a Mátészalka – Csenger – Csengersima - Országhatár útvonal engedélyes tervdokumentációjának elkészítésére,
- a Mátészalka - Nyírbátor településeket összekötő kerékpárút engedélyes tervdokumentációjának elkészítésére,
- a Jármí – Mátészalka - Nyírcsaholy településeket összekötő kerékpárút megépítésére vonatkozóan.

(Mindhárom projektet az Interreg III/A / Phare CBC Program pályázati támogatására nyújtották be.)

A kistérségi idegenforgalmi stratégia szerint tervezik a Szamos-gát, Kraszna mente; Vaja-Ör-Hodász-Nyírmeggyes-Nyírkáta-Fábiánháza-Nagyecsed-Kocsord-Szamoskér-Szamosszeg kerékpárút-hálózat kialakítását.